

21807

1807

UNIVERSITATEA „REG. FERDINAND I.” DIN CLUJ
FACULTATEA DE LITERE ȘI FILOSOFIE

41.5386

UTOPIA
ÎN
LITERATURA ENGLEZĂ

T E Z Ă
PENTRU
DOCTORAT ÎN LITERE ȘI FILOSOFIE

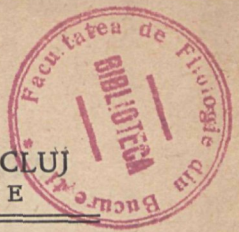
DE
EMIL I. DIACONU

1936.
Tipografia „Gloria” Strada Kogălniceanu 7.
CLUJ.

21.807

Domnului Profesor Petre Grimm,
omagii și recunoștință.

21807

UNIVERSITATEA „REG. FERDINAND I.” DIN CLUJ
FACULTATEA DE LITERE ȘI FILOSOFIE

L

UTOPIA ÎN LITERATURA ENGLEZĂ

TEZĂ
PENTRU
DOCTORAT ÎN LITERE ȘI FILOSOFIE

DE
EMIL I. DIACONU

2567y

Facultatea de Filozofie și Litere din București
BIBLIOTECA CENTRALĂ

1936.
Tipografia „Gloria” Strada Kogălniceanu 7.
CLUJ.

Inv. 315/1946

UNIVERSITATEA „REG. FERDINAND I.“ DIN CLUJ.
FACULTATEA DE LITERE ȘI FILOSOFIE

TEZA A FOST SUSȚINUTĂ ÎN FAȚA COMISIEI COMPUSĂ DIN:

Președinte : D-l Profesor *N. Drăganu*, decan

Membrii: {
" " " *P. Grimm*,
" " " *S. Pușcariu*.
" " " *G. Kisch*,
" " " *C. Marinescu*.

INTRODUCERE.

Titlul acestei lucrări ne amintește în primul rând de opera lui Thomas Morus, în care marele umanist al secolului al XVI, a încercat să ne dea modelul unui stat ideal. Paginile următoare însă nu cuprind un studiu special al „Utopiei” sale, ci o serie întreagă de asemenea opere din literatura engleză, începând cu aceea a lui Morus și terminând cu „Utopia Modernă” a lui H.G. Wells.

Am preferat alegerea acestui titlu, întrucât cuvântul „Utopia” a devenit un termen tot așa de consacrat ca și „Republica” lui Plato, izvorul său de inspirație. În plus, pentru studiul de față el marchează un anumit tip de operă literară și anume: aceea care, având drept scop principal descrierea unei societăți perfecte, îmbracă un vestmânt literar de povestire sau roman. Numai de acest fel de opere se va ocupa studiul prezent. Celalalte fragmente de gândire utopică expuse în eseuri, satire sau romane nu au fost luate în considerare.

Pentru literatura engleză „Utopia” lui Morus e prima încercare de a concepe un stat ideal. Ideea însă nu-i aparține nici lui și nici lui Plato, care i-a transmis-o. Ea e de domeniul universal. Istoria ne arată că, în toată lumea și în toată timpurile oamenii au încercat să realizeze în practică asemenea comunități cu o organizație ideală, în special comunistă. Celor doi gânditori le revine însă meritul de a fi teoreticienii utopiei: Plato pentru antichitate, Morus pentru timpurile moderne. Legătura dintre ei constă în faptul că statul comunist al filosofului grec a servit de model umanistului Renașterii.

„Utopia” lui Morus însă este departe de a fi o simplă copie a planului maestrului său. Inspirația, pe care a primit-o, s'a transformat într'o operă cu totul originală, care rivalizează chiar cu modelul și care s'a bucurat din partea utopiștilor posteriori: Bacon, Harrington, Campanella, Morelly, Mably, de tot atâta cinste ca și Republica lui Plato. Desigur, în paginile, ce urmează, mă viu mărgini numai la asemănări generale între cei doi utopiști.

Scopul lucrării prezente este de a urmări mai întâiu înșiruirea cronologică a utopiilor în literatura engleză; iar în doilea rând, de a face o legătură între mediu și utopie. Am insistat în special

asupra ultimului punct, întrucât influența mediului asupra gândirii utopice a contribuit atât la variația între aceste opere, cât și la diferența de concepții a fiecărui autor în parte. Pentru această le-am însoțit de câte o schiță sumară a problemelor sociale cele mai importante asupra epocii în care s'au scris, cu intenția de a arăta cum au reacționat diferiții utopiști față de mediul inconjurător și cum au rezolvat ei, pe planul ideal al operelor lor, problemele sociale existente. Acest paralelism între mediu și utopie va arăta, că diferențierea între utopii se observă nu numai dela epocă la epocă, ci și dela o stare de civilizație la alta. Civilizația agricolă și industrială a Angliei, de exemplu, le împarte în două grupe distincte: din prima fac parte operele lui Morus, Bacon, Harrington și Swift, din a doua a lui Lytton, Butler Morris și Wells. Deși problemele generale, de care toate se ocupă, sunt aproape aceleași, mediul civilizațiilor diferite le-a imprimat totuși o coloratură deosebită.

În tratarea internă a utopiilor m'am mărginit la o schițare a părților celor mai principale atât ale povestirii cât și ale doctrinei. N'am trecut însă cu vedere nimic din ceea ce am socotit necesar pentru înțelegerea și aprecierea autorilor. Grija de a scoate în relief originalitatea lor, în cuprinsul câtorva pagini, m'a determinat să fac un rezumat cât mai sistematic al gândirii lor utopice. Acest lucru n'a fost prea ușor deoarece majoritatea autorilor nu au dat destulă atenție înlănțuirii logice a ideilor lor; ele au fost împrăștiate nemetodic în elementul narativ; probabil că și povestirea a fost pentru mulți o piedică pentru expunerea clară și sistematică a cugetării lor. Dealminteri nici nu trebuie să căutăm expuneri sistematice și științifice în paginile unei opere literare de acest gen. Utopiștii sunt în primul rând niște visători: statul lor ideal nu e decât un vis, ale cărui licăriri luminoase sunt pierdute în umbra irealității.

THOMAS MORUS

1478—1535.

Epoca sa.

Inceputul utopiilor engleze il face Thomas Morus, marele umanist și cancelar al regelui Henric VIII.

Intr'o formă legendară, utopia a existat și la medievali, fiind transmisă de Arabi, ea este așezată, în imaginația lor în diferite insule din mările de vest, ca și Atlantida lui Plato din dialogurile lui Timaeus și Critias¹. Astfel Britanicii își inchipuiau asemenea țări ideale în insula Sf. Brendan; apoi în renumita insulă Avalon, care, după Celți, era lăcaș de veșnică odihnă al regelui Artur și al cavalerilor săi; Țara Cockaigne sau Țara Plăcerilor, o satiră din sec. XIII, îndreptată contra călugărilor — unde lumea petrece ca în raiul lui Mohamed: cu râuri de vin, case din prăjituri, păseri fripte pe drum sau căzând din cer.² Aceste țări de basm însă nu pot fi considerate utopii, în înțelesul statului ideal al lui Plato și Morus; așa că, pe drept cuvânt, marele umanist al lui Henric VIII poate fi socotit fondatorul utopiilor în literatura engleză.

Anul 1516 dă la iveală opera sa «Utopia», sau Statul de Nicăeri, vrednică continuare a Statului ideal-comunist al filosofului grec Plato, inspirator al lui Morus. Apariția Utopiei a fost evenimentul literar cel mai de seamă atât în Anglia, cât și pe continent.³ Numele autorului devenise celebru. Simpatia și admirația veneau nu numai din partea literaților străini și compatrioți — printre cari vrednic de amintire este, în primul rând, prietenul său Erasmus — ci și din partea regelui Henric VIII, care-l obligă să-i devină curtean.

Morus ajunsese bine cunoscut chiar înainte de apariția operii sale, în calitate de avocat și parlamentar. Ultima demnitate pe care o câștigă, fiind în vârstă numai de 28 ani, îi

¹ Encycl. Brit. Vol 1-2 Ia; Atlantis. — ² Encycl. Brit. Vol 3-4 Ia: Avalon și Brendan; 5-6 Ia: Cockaigne. — ³ John O'Hagan: Introduction to Utopia, p. XII.

adusese și oareceri nemulțumiri din partea lui Henric VII. Tânărul deputat opunându-se în Parlament contra acordării de noi subvenții tezaurului regal, trebui să ia drumul exilului, din cauza mâniei suveranului, care nu admitea o opoziție, mai ales din partea acestui «băetan fără barbă;» Norocul lui a fost că despotul Henric VII muri curând și moștenirea rămase tânărului său fiu, care, în 1509, urcă tronul, în vârstă de 18 ani.⁴

Evenimentul acesta fusese așteptat cu nerăbdare de toată lumea. Speranțe mari se puseseră în principele moștenitor, deoarece se arăta a fi un om de o factură nouă, suveranul potrivit unor timpuri noi. Printre entuziaști se număra și acel grup de literați, cari se găseau în fruntea curentului Renașterii în Anglia : Colet, Erasmus și Morus, toți trei prieteni apreciați ai noului rege. Educația care i se dăduse făcu din Henric VIII. un mare admirator al mișcării intelectuale, aduse din Italia și un desăvârșit sportman. Tenisul, arcul și vânătoarea erau distracția lui zilnică, iar la masa lui lua parte toată floarea Renașterii. Umaniștii crezură că au găsit în noul suveran pe acel rege-filosof, visat de Plato, care va instaura în țară o epocă de pace, înflorire și dreptate. Curând însă, un nour avea să întunece viziunea lor luminoasă. Tânărul rege moștenise dela tatăl său nu numai tronul, ci și ambiția : doria gloria ; nu atât pe aceea pe care puterea i-o oferia în interior, cât o cunună de lauri, câștigată în bătălii cu regi străini. Această vanitate și-o satisfăcu, într'o măsură, printr'o invazie în Franța și alta în Scoția.⁵

Morus făcu un rechizitoriu aspru la adresa suveranilor în Utopia sa : «Prinții, în cea mai mare parte, găsesc mai multă plăcere în întreprinderi războinice și isprăvi cavale-rești. decât în faptele bune ale păcii și sunt preocupați mai mult de gândul de a-și mări stăpânirea — pe drept sau pe nedrept — decât de a domni pașnic și a administra cecece au deja.»

Viitorul dovedi umaniștitor că Henric, deși a sprijinit și incurajat curentul Renașterii, era departe de a fi suveranul-filosof inchipuit de ei. Evenimentele care au avut loc în lunga lui domnie l-au făcut pe Morus să sufere mai mult ca oricare în situația de cancelar. Rezistența sa contra despotismului regal îi adusese odată exilul, acum însă îi atrase moartea.

Morus — ca și prietendi săi — a făcut o greșală când

⁴ J. R. Green's Hist. p. 315. — ⁵ J. R. Green's Hist. p. 308.

a crezut în sosirea epocii de aur. Timpurile nu erau prielnice pentru așa ceva; nici oamenii nu erau pregătiți pentru o viață nouă. Nu numai regele, ci și supușii săi erau făcuți dintr'un aluat prea puțin maleabil. Cel mai instructiv exemplu îl găsim în clasa nobilimii. Nu mult înainte de apariția Utopiei, aceasta se măcinase în războiul civil al celor Două Roze, care cufundase țara în mizerie. Deși din punct de vedere politic începutul secolului XVI însemna o eră nouă prin realizarea Statului național sub autoritatea regală, totuși mentalitatea și atmosfera medievală încă mai dăinuiau în rândurile nobilimii. Aceasta nu renunța așa de ușor la privilegiile ei.

Influența nobililor, foarte mare în acea epocă, devenise primejdioasă pentru Stat. La o simplă chemare a baronului local, mii de oameni înarmați: cavaleri, burghezi, țărani, dependenți feudali de pe vastele sale teritorii alergau în ajutorul șefului lor. Sute de ani regii Angliei au avut de luptat contra acestor influențe deținători ai puterii și autorității teritoriilor provinciale. De multe ori, această putere a nobililor s'a dovedit a fi un bine pentru țară; ei au limitat despotismul suveranilor și au smuls prin forță recunoașterea regală a drepturilor cetățenești; adesea, însă, prin războaiele purtate între ei, pe chestiuni personale, au adus ruină în Anglia. Jaful pe care-l făceau mai ales gărzile lor de servitori înarmați era o adevărată nenorocire.

Regii au depus toate eforturile, au întrebuițat toate rigorile legii și sirenienia politică pentru a scăpa de această tiranie a nobililor. Trei secole au trecut până când, ruinați în războiul celor Două Roze, Tudorul Henric al VII reuși să pună o stavilă răului. Aliat cu clasele mijlocii, el le dădu lovitura de grație, desființând în primul rând gărzile lor particulare, prin legi speciale; apoi, îi exclude și din consiliul regal, înlocuindu-i cu elemente ridicate din clasa burgheză. Și, pentru că puterea suveranului să se facă simțită în toate colțurile țării, trecu justiția, cu organele ei: curțile cu juri și judecătoria de pace, de sub influența dăunătoare a baronilor locali, sub autoritatea directă a Coroanei. Prin Curtea de Justiție regală și Consiliul Regal, dela centru, suveranul își exercita autoritatea în toată țara.¹

Rămase însă o instituție care-l împiedica de a ajunge un despot adevărat: Parlamentul. S'ar fi dispensat de el cu

¹ G. M. Trevelyan's Hist. p. 277-278 ; J. R. Green's Hist. p. 288-302; Trevelyan's Hist p. 276.

toată plăcerea și Henric VII și fiul său; lipsa de bani și unele evenimente neprevăzute îi forțau uneori să apeleze și la această reprezentanță a popoului. Deocamdată el nu era chiar așa de temut ca puterea nobililor și putea servi la nevoie ca aliat al puterii centrale.

Baronii, deși au dezarmat încetul cu încetul, cei mai influenți dintre ei preferau să suporte amenzi enorme decât să se lipsească de puterea și fastul curților lor.

Cu toate acestea, clasa nobililor mergea spre declin. În locul ei a apărut burghezimea. Clasele mijlocii au existat și mai înainte, dar n'au jucat rolul politic pe care vremurile nouă li-l oferiau. Până acum s'au format, s'au îmbogățit, ținându-se strâns încadrați în orânduirea breslelor, puternice unități economice răspândite în toate orașele și târgurile țării. Ocupația lor de căpetenie era industria și negoțul, care, dacă nu le aduseseră până acum puterea politică, în schimb îi făcuse să câștige pe aceea a banului. La aceasta s'au adăugat treptat noi drepturi și libertăți de ordin economic și administrativ, recunoscute prin hrisoave cu pecetea regală. Regii îi protejau, pentru că din bogăția lor se alimenta și tezaurul regal, prin diferite taxe pe mărfurile importate și exportate. Corăbiile lor străbăteau toate mările și porturile continentale, ajungând până la acelea ale Italiei și Greciei.

Această burghezime harnică reușește să facă din Anglia un fel de târg al Europei. Negoțul cu lână și postavuri aduse prosperitate în întreaga țară. Pământuri, care până acum produceau venituri mediocre, fură înfrebuintate pentru creșterea oilor. Țăranii, cari-și asigurau traiul numai din munca câmpului, găsiu o îndeletnicire bănoasă, în timpul iernii, cu torsul lânii. Acest negoț a fost cauza chiar a unor schimbări profunde economice în unele ținuturi din Anglia; regiuni întregi au fost transformate în imășuri întinse pentru creșterea oilor; astfel erau Norwich, la răsărit, Taunton și Costwold, în vest și Kendal, la nord. S'au format și târguri vestite pentru comerțul extern de lână: la Stourbridge pentru Flandra și la Winchester pentru Franța.¹

Orașele, târgurile și satele au început să ia un aspect mai civilizat. Case de piatră, în stilul Tudor, răsăriră în locul celor de lut sau lemn. În toate centrele s'au înmulțit clădirile publice: primării, biserici, catedrale, școli și colegii universitare. Lumea începu să trăiască o viață mai largă, în case mai moderne, bucurându-se de bunătățile pe care banul

¹ G. M. Trevelyan's Hist. p. 280-283.

ușor agonisit li-l punea la îndemână. Civilizația și cultura a coborât și asupra celor ce până acum au gustat prea puțin din binefacerile lor. Arhiepiscopul Latimer spunea că tatăl său a fost un țăran, care n'avea pământul lui propriu, ci arendase o mică fermă, din venitul căreia l-a putut întreține în școală. «Dacă n'ar fi fost în stare să mă țină la școală — zice prelatul — n'ași fi putut să predic înaintea Majestății Sale acuma.»¹

Arhiepiscopul Latimer nu-i, de altfel, singurul exemplu al oamenilor ridicați din rândurile clasei mijlocii. Wolsey era fiul unui burghez cu stare, din Ipswich; tatăl lui Morus fusese judecător; Thomas Cromwell fusese angajat, în tinerețea lui aventuroasă, ca agent comercial de un negustor din Veneția, iar mai târziu deveni negustor îmbogățit cu comerțul de lână.

După burghezime venea clasa țărănească, care era cea mai numeroasă. Satele — care formau adevărata putere de rezistență a Angliei — erau cu atât mai dese și mai prospere, cu cât regiunea, în care se găseau, avea un pământ de agricultură mai bun. Ele se formau de obicei în jurul castelului unui nobil, al unui conac boeresc, sau al unei mănăstiri. Cei mai mulți dintre țărani n'aveau pământul lor propriu, ci lucrau pe moșiile boerești, primind în schimb un lot pentru folosința lor proprie. Alături de acești clăcași se găsea un număr redus de țărani liberi, răzeși, cari aveau pământurile lor proprii și trăiau o viață mai independentă și mai îmbelșugată. Veniau, apoi, mărghinașii sau muncitorii agricoli, ale căror colibe se găseau la marginea satului. Aceștia erau cei mai nevoiași. Pentru îndestularea vieții lor erau obligați să muncească pe la cei mai bogați. Adesea ei erau plătiți de clăcași să muncească în locul lor pe moșia nobilului. În chipul acesta, clăcașii ajunseră cu vremea să se emancipeze de sub autoritatea proprietarului.²

În timpul lui Morus, revoluția economică, cauzată de desvoltarea mare a comerțului de lână, a adus importante prefaceri în țară. Efectul binefăcător, pe care l-a avut asupra burghezimeii și proprietarilor de pământ, a fost dezastruos pentru majoritatea țăranilor și a muncitorilor. Toate înglobările de teren arabil în pășuni au pricinuit mizerie în rândurile celor lipsiți, deoarece li se lua orice posibilitate de câștig pe ogoarele boerești. Adeseori țărani erau depose-

¹ Green's Hist. p. 326-332-322. — ² Trevelyan's Hist. p. 150-152, 237; Green's Hist. p. 244-246.

dați de loturile lor de către proprietarul legal, care le înțărcaia pentru creșterea oilor. Alungați de pe moșii, rățăceau ca niște vagabonzi prin toată țara, cerșind din loc în loc o coajă de pâine pentru ei și pentru familiile lor. «Niște biete suflete necăjite, — după cum ne spune Morus — care își târăsc amarul departe de casele lor, negăsind loc de odihnă.»¹

Chestiunea acestor vagabonzi devenise o problemă foarte serioasă pentru societate, intrucât oamenii, împinși de nevoi și suferințe, recurgeau la furturi, la fapte violente, condamnabile, primejduind siguranța și avutul cetățenilor. Rândurile lor erau sporite, în acelaș timp, de cerșetori de profesiune, de veterani invalizi de război și de un mare număr de acei oameni de arme ai nobililor, cari fuseseră concediați din serviciul lor, din cauza rigoriilor legilor.²

Situația era îngrijorătoare, deoarece toți acești desmoșteniți ai soartei se apucaseră de hoții și jafuri. Un ambasador venețian, la Curtea lui Henric, scria, despre Anglia, că nu există altă țară în lume, unde să fie așa de mulți hoți la drumul mare.

În cele din urmă, chiar stăpânirea luă măsuri atât contra vagabondajului, cât și contra lăcomiei proprietarilor.

Nimeni n'a luat parte acestor nenorociți cu mai multă sinceritate și compătimire decât Morus. El socotea pe cei bogăți drept o conspirație, care, prin protecția legilor, jefuiește pe cei mulți și nevoiași.

Dacă mediul social a avut mare influență asupra Utopiei lui Morus, tot atât de important e — din acest punct de vedere — și cel intelectual. Contactul cu civilizația greco-romană în epoca Renașterii a contribuit mult la făurirea Angliei moderne. Entuziasmul, cu care Englezii au primit vechea civilizație, a avut de rezultat formarea unei elite de învățați; pe vremea aceea, Erasmus, într'o scrisoare din 1498, ne spune că a găsit atâta învățătură la Oxford, încât nu mai vedea nevoia să se mai ducă în Italia; ascultându-l pe Colet, i se părea că-l audiază pe Plato. Vastele cunoștințe ale lui Grocyn, — profesor de greacă —, precum și caracterul nobil, sociabil și vesel a lui Morus completau, în chip fericit, atmosfera academică a universităților engleze.³

Influența noului curent se resimte în toată sfera de gândire și acțiune a epocii. Însăși opera lui Morus n'ar fi fost

¹ More's Utopia, First Book p. 24; Green's Hist. p. 326—327. —

² Trevelyan's Hist, p. 283—284. — ³ Cambridge Hist. of. Lit. vol. III. p. 1—24.

posibilă dacă el n'ar fi luat contact cu gândirea civilizației vechi. Utopia, în forma în care e scrisă și fondul pe care-l conține, este rodul cel mai ales al Renașterii engleze, iar autorul, reprezentantul ei cei mai de seamă. Efectele curentului umanist s'au remarcat întâi în Universitate, unde a lărgit atmosfera strâmtă și închisă a scolasticismului dominator. Programul școlar s'a îmbogățit cu științele medicale și matematice și cu studiul limbilor și literaturilor clasice și a operelor filosofice ale lui Plato și ale lui Aristotel. Studiile teologice, care totdeauna au avut un loc de frunte în universități, au primit un nou impuls și interes prin celebrele cursuri ale lui Colet. Învățarea limbii grecești i-a pus la îndemână cheia înțelegerii textului Scripturii. Odată acest text stăpânit, comentatorul nu mai avea nevoie de interpretările vechi, scolastice. Încetul cu încetul se introduse o tendință de independență față de trecut, un curent raționalist în domeniul teologic. Sfortările nouă se îndreptară spre concepția unui creștinism mai simplu, mai rațional, așa după cum umanistii îl descoperiau în paginile Scripturii.¹

Dela universități, noul curent a coborât spre învățământul secundar. Colet, care ajunsese mare predicator pe lângă catedra Sf. Pavel din Londra, luă inițiativa reformei școlare. El fondă o școală secundară, în care studiile de bază erau limbile și literatura clasică; educația religioasă se făcea printr'un învățământ religios rațional.²

Suflul vremurilor nouă nu putea să nu treacă și prin biserică. Această instituție, mai mult ca oricare, avea nevoie de o refacere temeinică. Se simțea că era ceva putred în ea, în organizarea, în moralul ei. Până la 1616, data apariției Utopiei lui Morus, nu putea fi vorba de o reformă religioasă, în înțeles doctrinar. Biserica catolică își păstra dogmele încă intacte; majoritatea poporului nu înțelegea să se atingă de acest patrimoniu, cu toate atacurile răslețe ale Lollarzilor lui Wiclif. Reforma de care se simțea nevoie era mai ales cea morală. Viața spirituală a clerului lăsa foarte mult de dorit; imoralitatea cuprinsese atât pe cei mari, cât și pe cei mici din clerul laic și monahal. Bogățiile cu care biserica fusese înzestrată, în trecut, a fost cauza principală a decăderii moravurilor. La o convocare a clerului în 1512, Colet declară că nici o erezie nu este atât de fatală pentru biserică și popor, ca viața depravată și plină de vicii a cle-

¹ Chambers's Cycl. Vol. I. p. 120: Renaissance and Reformation; Trevelyan's Hist. 289—291. — ² Green's Hist. 309.

X
 rului: «Aceasta e cea mai rea erezie dintre toate».¹ Iar Morus, satirizând viața monahală, spune că adevărații vagabonzi se găsesc în rândurile călugărilor.² Răul fusese simțit încă de multă vreme. Wiclif a fost printre cei dintâi cari denunță decadența din biserică, arătând că îndreptarea se putea face numai în momentul când se va produce divorțul între bogăție și altar.

Au trecut încă o sută de ani dela el, au murit nenumărate rânduri de Lolarzi și biserica tot nu s'a îndreptat. Murmurele însă au devenit din ce în ce mai auzite, spiritul de revoltă a sporit, conducătorii statului au simțit datoria să intervină. Astfel, cardinalul Wolsey, cancelarul lui Henric VIII, porni cu un început de reformă. Unul din punctele programului său a fost să îmbunătățească situația bisericii engleze, desființând foarte multe mănăstiri mici și fondând cu veniturile lor, școli și colegii noi pentru învățătura popoului. Mai târziu, regele purcese la o anchetă severă asupra mănăstirilor, al cărei rezultat a fost cuprins în vestita «Cartea Neagră».² Urmarea secularizării averilor mănăstirești și a desființării așezămintelor religioase de către Henric VIII nu intră în cadrul epocii în care s'a scris Utopia. Chestiunea reformei spirituale este un punct asupra căruia Morus trece mai senin, cu tot sarcasmul și ușoara insistență, pe care o puse atunci, când vrea să atace problema aceasta în statul său ideal.

„UTOPIA“ lui MORUS

α
 Apariția «Utopiei» sau «Statului de Nicăeri» a lui Morus a fost evenimentul literar cel mai de seamă al timpului. Aprecieri elogiase la adresa autorului s'au exprimat atât în Anglia, cât și pe continent. Peter Giles (Aegidius) îl recomandă lui Hierome Buslyde, consilierul regelui Carol V, ca pe o podoabă rară a secolului, iar oprea sa, ca întrecând chiar pe a lui Plato. Desigur, n'au lipsit nici criticii cu această ocazie. Intre aceștia, Brice (Brixius) a fost cel mai înverșunat.²

Utopia a fost compusă în Flandra, în anul 1515, pe când Morus a fost trimis de către Henric VIII, împreună cu Cuth-

¹ Green's Hist. p. 310. — ² More's Utopia, First Book p. 33. — ³ Green's Hist. 339. — ⁴ John O'Hagan: Introd. to Utopia XVI, XVII; Chambridge Hist. of. Lit. vol. III. cap. I. p. 18.

bert Tunstall, ca ambasador, pentru realizarea unui tratat de alianță cu Carol V. Introducerea, însă, care formează cartea întâia, a fost făcută în 1516, ca o prefață la Utopia. Opera lui, scrisă în latinește, a fost publicată la Louvain de prietenii săi, Erasmus, Peter Giles și alții. A doua ediție, revizuită de autor, fu tipărită de Frobenius în 1518, în Basle; urmară apoi edițiile din Paris și Viena, iar în 1551 fu tradusă în englezește de Ralph Robinson.¹

Numeroasele ediții ale acestei opere sunt o dovadă de renumele său universal, ajungând un fel de Plato modern. Comparația lui cu filosoful grec forma nu numai stabilirea unei reputațiuni, ci exprima și legătura de inspirație, precum și înrudirea de gândire filosofică între ei. Această însă nu trebuie să ne facă să credem în lipsa de originalitate a operei lui Morus. Tributul umanistului englez către filosoful grec se rezumă numai la inspirație într'un sens general. Republica și Legile filosofului grec i-au sugerat un model, după care autorul a creiat ceva nou, care-i aparține în întregime și care, în ansamblu, are mai multe puncte de deosebire decât de asemănare cu modelul său.

Morus, trăind în epoca descoperirilor de pământuri nouă, situiază Utopia sa într'o insulă necunoscută. Despre existența acesteia a fost informat, spune el, de un oarecare marinar bătrân, pe care i l-a recomandat prietenul său Peter Giles, în timpul vizitei sale diplomatice în Flandra. Numele acestui marinar, Raphael Hythlodeus, a cărui traducere înseamnă «expert în brașoave», este tot așa de semnificativ ca și acel al insulei Utopia, adică de «Nicăeri.» Povestile despre care vorbește Raphael însă trăiau în imaginația tuturor umanștilor; vânturile vremurilor nouă le împrăștiase peste tot, ele existau pe buzele tuturor; Morus le-a dat numai glăsuirea. Cât despre Țara de Nicăeri, ea era visată și dorită de toată lumea.

Utopia este o critică a prezentului imperfect și un tablou al unui viitor ideal, căreia maestrul îi împrumută forma literară și atrăgătoare a unei povestiri. Și pentru că istorisirile marinărești erau la modă, Morus își traduce fanteziile sub vestmântul lor, legându-și opera de faimoasele călătorii ale lui Amerigo Vespucci, publicate în latinește în 1507. Acest Raphael Hythlodeus ar fi fost, spune el, unul din tovarășii renumitului descoperitor, care, în ultima călătorie

¹ Cassell's Library of Eng. Lit, Longer Prose Works p. 261,

fusese lăsat cu un număr de marinari în țara Gulike.¹ De aci el a continuat explorările în Lumea Nouă, până când a dat și peste insula Utopia.

α / Înainte de a prezenta un tablou al unui stat perfect, Morus voia să atace prezentul.

β / Critica stărilor actuale o face prin mijlocul unui dialog între el și Hythlodeus, de față fiind și Peter Giles. Atacul începe chiar cu capetele încoronate, cu acei cari guvernează popoarele. Prinții — spune Raphael — în loc să se îngrijească de bunăstarea supușilor lor, de orânduirea Statului prin legi bune și printr'o politică de pace, sunt cu gândul numai la războaie, la cuceriri de teritorii noi, la gloria de arme, care nu aduce decât ruină și nenorocire. A servi de sfetnic unor asemenea suverani e un lucru fără folos și poate chiar periculos; de aceea, toate țările cărmuite de astfel de prinți se sbat în mizerie sub tirania legiurilor nedrepte. Anglia, spune Raphael, se numără și ea printre aceste țări. Anglia, pe care o cunoscuse el, era aceea din timpul lui Henric VII, pe care a vizitat-o în anul revoluției țărănești din 1497. Cu această ocazie el fusese oaspetele arhiepiscopului Morton. Cuvintele de laudă aduse acestuia, de către Morus, sunt un prinos de recunoștință față de vechiul și iubitul său protector, în casa căruia și-a făcut copilăria.

α / Raphael Hythlodeus discută cu arhiepiscopul chestiunea de cerșetori, vagabonzi și tâlhari, cari au infectat toată Anglia; el atacă în special problema pedepselor nedrepte, la care recurge legea, pentru înfrânarea nelegiurilor făcute de acești nenorociți. Morus, ca un om de lege, judecă problema prin prisma umanitarismului filosofic și merge până la cauza acestor stări de lucruri. El găsește că societatea este răspunzătoare de aceste rele. Lăcomia proprietarilor, cari au luat pământul de hrană din mâna țăranilor, pentru specularea lui într'un mod mai rentabil, prin creșterea oilor, a aruncat pe drumuri o populație de nenorociți, cari sunt forțați să cerșească sau să fure pentru a putea trăi. Tot societatea e de vină dacă numărul acestora s'a mărit cu soldați schilozi din vechile războaie cu Franța sau nenorociți ai revoluției dela Blackheath și cu bande de oameni de arme, concediați din serviciul patronilor lor. Ce să facă toată această armată de desmoșteniți, când cei mai mulți nu găsesc de lucru, iar

¹ „Gulike“ și „Gulikianés“ nume date de Ralph Robinson, traducătorul Utopiei: Morus are cuvintele „în castel“ și „Castelanii“. Vezi Cassell's Longer. P. W. 263.

alții în viața lor n'au cunoscut ce e munca? Oamenii aceștia, ca să trăiască, recurg sau la cerșit sau la hoții. Societatea, pentru a se pune la adăpost, se folosește de asprimea legilor. Aci Morus, ca jurist, atacă o altă problemă: aceea a lipsei de proporție între crimă și pedeapsă. «Un simplu furt nu e o ofensă așa de mare, ca să fie pedepsită cu moartea» spune Raphael către Arhiepiscopul Morton. Justiția comite o dublă nedreptate: întâiu, pentru că nu cercetează cauza delicteului și, în al doilea rând, pentru că exagerează pedeapsa. Nici închisorile pentru vagabonzi, nici spânzurătorile pentru hoți nu sunt măsuri drepte pentru aceste categorii de răufăcători. Legile, așa cum sunt întocmite, sunt opera unei clase de interesați, cari vor să-și apere proprietatea lor, pe drept sau pe nedrept câștigată, contra pretenției desmoșteniților.

Raphael — adică Morus — merge mai departe și atacă problema scopului pentru care sunt făcute legile. Ele ar trebui nu numai să apere pe cetățeni, dar să și împiedice comiterea faptelor rele prin reformarea răufăcătorilor; fiind prea aspre, ele îi duc la disperare și îi împing la fapte și mai grozave. Ori, acest scop, legile actuale, nu numai că nu-l ajung, dar, cu toată asprimea pedepsei, crimele se înmulțesc, datorită tocmai disproporției dintre crimă și pedeapsă. Un simplu hoț știind că va avea aceeași pedeapsă — spânzurătoarea — dacă fură sau omoară, va fi ispitit să ucidă, când ar fi prins asupra faptului, pentru a nu fi descoperit.

Intrebat ce fel de pedeapsă ar aplica acestor oameni, Raphael răspunde că în nici un caz moartea. Viața unui om prețuește mai mult decât un bun furat și, apoi, însuși Dumnezeu ne-a ordonat să nu ucidem. Recurgând la exemplul altor popoare necreștine, Hythlodeus arată cum Romanii aplicau criminalilor pedeapsa cu munca în cariere de piatră sau mine; iar Polyleriții, un popor din Persia, obligă pe hoți numai să restituie bunul păgubașului, sau să dea contravaloarea din propria lor avere; pe alții îi pun la muncă obștească forțată, îmbrăcându-i în vestminte speciale și tăindu-le vârful urechilor; cum hainele pe care le poartă sunt diferite după regiuni, acești condamnați n'au voie să hoinărească din loc în loc nici să poarte arme sau bani. Odată terminată pedeapsa, ei pot intra în rândul societății.

Bufoanelor arhiepiscopului, care era de față, s'a crezur îndreptățit să adaoge și el o idee: aceea de a închide pe toți vagabonzii și cerșetorii în mănăstiri, făcându-i călugări iar numeroasele ordine de monahi, pe care-i numește adevărați

vagabonzi, să-i pună la muncă.

Morus, văzând că Raphael e un om învățat, un adevărat filosof, nu numai un marinar de rând, îl întreabă de ce nu-și folosește știința învățând vre-un rege cum să conducă poporul său. Hythlodeus, în răspunsul său, îi pune înainte exemplul lui Plato; ceea ce a pățimit filosoful grec din partea tiranului Denis ar putea pătimi și el. Regii sunt departe de a fi filosofi. Ei se inconjoară de sfătuitori răi și lingușitori, cari îi indeamnă la războaie ruinătoare. El amintește cazul Archorienilor, un popor vecin cu Utopienii, cari au ajutat pe regele lor să anexeze o țară străină. Revoltele care au urmat le-au pricinuit atâtea turburări, risipă de bani și pierdere de vieți omenеști încât regele fu forțat de poporul său să redea libertate subjuగాților și să se mulțumească numai cu propria sa țară. Regele actual al Franței încearcă să facă acelaș lucru nesocotit, să aducă sub puterea sa popoarele din Italia, în loc să se facă iubit de ei și să domnească în pace.

Asemenea regi nu sunt făcuți să primească sfaturi dela filosofi. Toate sforțările lor sunt să se îmbogățească prin biruri, care sărăcesc pe supuși și îi aduc la starea de sclavie. Rari sunt regii cari caută fericirea popoarelor. Un popor fericit e acel al Macarienilor. Suveranii lor, în momentul suirii pe tron, depun un jurământ solemn că în nici o clipă a domniei nu vor avea în tezaur mai mult decât o mie de lire sterline.

Raphael își termină introducerea la povestea despre Utopia afirmându-și credința sa către Morus și Peter Giles, că singurul mijloc de îndreptare a tuturor relelor din lume este desființarea proprietății și instaurarea comunismului, așa după cum o propune Plato în Republica sa sau după cum au realizat-o Utopienii în țara lor, și, adaogă el, după cum chiar învățătura lui Christos — aceea nefalsificată de tălmăcitori șireți — o admite. «Toți oamenii ar trebui să se bucure în mod egal de bunurile pământești».

Raphael continuă, apoi, povestirea cu țara Utopienilor, unde el a cunoscut regimul unui stat comunist.

Utopia este o insulă îndepărtată, de a cărei existență nu mai știa nimeni până la descoperirea ei de către Hythlodeus. În vremuri depărtate ea a fost cucerită de regele Utopus, care a fondat un stat nou, ideal, și a civilizat poporul său. Forma insulei este ca a unei noi, având între cele două capete un golf, favorabil adăpostirii vaselor utopiene,

dar periculos celor streine, din cauza stâncilor ce se găsesc sub suprafața apei. Țărmlul este întărit în mod natural prin stânci înalte, așa încât nu se poate fi atacată de dușmanii prin surprindere. Statul lui Utopos corespunde deci cerințelor de întărire naturală, prin alegerea poziției, preconizată de Plato;¹ însă, se deosebește de statul-cetate grec, Utopia fiind o țară cu o întindere mai mare, în cuprinsul căreia se găsesc nu mai puțin de 54 orașe; acestea sunt clădite la fel și răspândite la o egală distanță, cu pământ destul în jur, pentru procurarea hranei cetățenilor. La țară nu se găsesc sate, ci numai ferme, cu un număr foarte restrâns de oameni și prevăzute cu materialul trebuincios muncii câmpului.

Viața în Utopia e o continuă rotație între traiul la oraș și cel dela fermă. Toată lumea e obligată, printr'un sistem organizare bine orânduit, să locuiască un timp anumit — de doi ani — la țară. Supravegherea acestui mecanism este dată în seama unei magistraturi speciale, care se împarte în două clase: sifogranți și tranibori.² Sifogranții au sub directa lor conducere câte treizeci de ferme, la țară, sau treizeci familii, la oraș. Mai mari decât ei sunt traniborii, fiecare din aceștia fiind șeful a zece sifogranți.

Ocupația de căpetenie a Utopienilor este agricultura și creșterea animalelor; pe lângă aceasta, fiecare cunoaște o meserie, pe care o practică în timpul liber.

Guvernarea țării se face de către un prinț ajutat de un consiliu de tranibori și sifogranți. De fapt, puterea aparține poporului; el este acela care alege pe prinț și exercită controlul asupra lui prin sifogranți, reprezentanții săi direcți. Consiliul prințului este format din tranibori, iar la fiecare ședință asistă și câte doi sifogranți, pentru a supraveghea ca nu cumva prințul, în înțelegere cu traniborii, să poată transforma guvernarea în tiranie. Asemenea încercare ar aduce regelui pierderea puterii, cu toate că el este ales pe viață; de aceea, sub pedeapsa cu moartea, nici o lege, nici o hotărâre pentru binele obștesc nu se poate lua în afară de consiliu. În cazuri de ivirea unor probleme grave în consiliu, sifogranții le aduc la cunoștința poporului, pentru a fi discutate. Magistratii dețin funcțiunile lor numai timp de un an, putând fi realeși.

¹ Informațiile generale, relative la organizarea statului ideal al lui Plato, expuse în acest capitol, sunt luate din trad. lui Emile Chambry: Platon, La République și din trad. lui Albert Rivand: Timée-Critias. —

² Morus îi numește și: philarchi și protophilarchi.

Morus, în organizarea guvernului Utopiei, e în nota timpului său. Plato încredințează republica lui celor două clase aristocrate: magistratura și miliția. Filosoful grec exclude dela conducere poporul de jos: meseriași, negustori și lucrători, rezervându-l numai pentru întreținerea materială a cetății. Cei doi utopiști se deosebesc și în concepția lor despre organizarea societății. Plato o împarte în clase bine definite. Morus le exclude pe acestea; magistrații lui sunt niște simpli aleși, cari îndeplinesc anumite funcțiuni publice, la care poate ajunge oricine. El nu admite nici un semn exterior pentru magistrați. Acelaș fel de vestimente e purtat de toată lumea, chiar și de prinț. Singura distincție constă în purtarea unor anumite simboluri, după care persoanele oficiale se pot recunoaște; de ex: un mănunchiu de spice de grâu, de către prinț, o lumânare, de către episcop.

Și Morus admite două clase de oameni în statul său: aceea a învățaților și a sclavilor, Din prima se aleg ambasadorii, preoții, traniborii și prințul; a doua se compune din răufăcători și criminali, precum și din prizonieri de războiu sau refugiați din alte țări, cari preferă să trăiască în sclavie în țara Utopienilor. Aceștia din urmă sunt tratați cu blândețe, pe când ceilalți sunt ținuți în lanțuri și forțați să execute lucrările cele mai anevoioase și mai josnice.

Proprietatea individuală este desființată în Utopia. Singurul proprietar este Statul. Pământul de muncă, fermele cu locuințele și întreg avutul mobil și imobil de pe ele, orașele chiar, aparțin Statului. Pentru desrădăcinarea acestui instinct firesc al proprietății, legiuitorul a prevăzut să se facă, la fiecare zece ani, un schimb de locuințe în toate localitățile. Ușile caselor n'au nici urmă de lacăt. Individul nu posedă decât vestimentele; alte bogății, ca metalele prețioase, pietrele scumpe, n'au valoare. Acestea sunt atât de depreciate, încât din aur și argint se fac obiectele cele mai ordinare, iar pietrele prețioase servesc doar ca podoabe și jucării pentru copii. Nu există monedă ca simbol de evaluare al bunurilor, deoarece orice comerț este interzis.

Organizarea vieții e comunistă — pentru toți cetățenii statului, nu numai pentru conducători, ca în Republica lui Plato. Populația trăește în oraș în grupe familiare, centralizate sub autoritatea sifogranților, fiecare din aceștia având câte treizeci de familii sub supraveghere. În casa sifogranțului se găsește restaurantul comun, la care vin cu toții, masa fiind pregătită pe rând de femeile fiecărei familii; el îngrijește de bolnavii din grupul său, internându-i în spitale;

sub supravegherea sa se desfășoară activitatea zilnică a indivizilor și a sclavilor..

Munca este executată în comun. Toată lumea este datoră să lucreze șase ore pe zi : trei dimineața și trei după amiază. Morus crede că, dacă cei ce se sustrag, în prezent, dela această datorie socială, sub diferite pretexte, ar fi obligați se muncească, n'ar fi nevoie de mai mult de șase ore de lucru pe zi, pentru fiecare individ. Acedstă activitate, fie că se desfășoară la ferme sau la oraș, ea este în folosul comunității. Produsele muncii sunt aduse în piață, de unde fiecare se aprovizionează cu ceea ce îi trebuie, fără bani sau schimb. În Utopia nu există bogați sau săraci. Locuitorii ei sunt ca albinele unui stup : muncesc cu toții în mod egal și în aceeași măsură se bucură de produsul sforțării comune.

Trântorii societății noastre, sub diferitele lor nume, n'au ce căuta printre utopienii lui Morus. Plato, însă, le dă un loc de cinste în statul său ideal. Aci aristocrația disprețuește munca manuală, pe motivul că ea degradează. Filosoful grec vrea ca pătura conducătoare a Statului său să aspire cât mai mult către preocupările înalte ale filosofiei. Munca e socotită ca o datorie numai pentru clasa de jos a sclavilor. Plato vrea să înlăture vrajba, invidia și rivalitatea între conducători, de aceea și comunismul său este limitat numai la cele două clase superioare. Nimicirea personalității individuale față de Stat merge până acolo, încât nici familia nu mai aparține individului ; comunismul lui se extinde și la femei și copii. Aci Morus se deosebește de Plato. Familia, în Utopia formează baza Statului. Grupările familiilor în jurul sifogranților țin seama de înrudirea de sânge între membri. Forma acestei instituții e cea patriarhală. Femeia vine în casa bărbatului, iar membrii de sex masculin rămân în familia lor, sub autoritatea celui mai bătrân reprezentant al ei. În Utopia, ca și în Republica, soția e ridicată la demnitate egală cu aceea a soțului. Căsătoria obligă pe ambii soți la respectarea anumitor legi referitoare la sănătatea fizică și morală și la vârstă ; femeia trebuie să aibă nouăsprezece ani, iar bărbatul douăzeci și doi. Infidelitatea conjugală e aspru pedepsită, iar legătura matrimonială nu poate fi desfăcută decât în caz de adulter și nepotrivire de caracter.

Morus pare a fi preocupat, în aceeași măsură ca și Plato, de numărul de suflete al noiei familii. Inmulțirea prea mare a lor ar primejdui liniștea statului, care are posibilități materiale limitate. Fiecare cămin trebuie să aibă un anumit număr de copii. În cazul când unele familii ar avea prea mulți,

aceștia se dau altora, cu mai puțini, pentru a se menține un echilibru.

Copiii rămân în familie sub îngrijirea părinților. Educația lor are ca scop instrucția și pregătirea pentru viața practică. Ei sunt instruiți în limba maternă. Obiectele de bază sunt cam aceleași ca și la Plato: logica, aritmetica, geometria, astronomia și muzica. La acestea, Utopienii, prin intermediul lui Hythlodeus, au introdus studiul limbii și operelor grecești, arta tiparului și a fabricației de hârtie. Pregătirea pentru viața practică o formează, pentru toată lumea, știința agriculturii și învățarea unui meșteșug; de obicei, copiii învață aceeași meserie pe care a avut-o și părinții lor. Utopienii sunt, în general, un popor dornic de cultură. În acest scop ei au și cursuri publice, pentru toată lumea, care se țin în zorii zilei.

Starea spirituală a Utopienilor este tot atât de superioară ca și cea materială. Ei cred în Dumnezeu, în nemurirea sufletului, în răsplătirea faptelor în viața viitoare. Deși aceste puncte sunt primite de toți, se observă totuși variațiuni confesionale. Legile țării, conform hotărârilor regelui Utopus, acordă deplină libertate de conștiință oricui, pedepsind cu exilul pe cei ce ar îndrăzni să atace credința altuia. Înțelepciunea regelui a prevăzut că adevărul, adică religia cea mai bună, va ieși singur la suprafață, fără a fi nevoie de intervenția turbulentă a oamenilor. Creștinismul e privit cu multă simpatie de Utopieni, mulți din ei convertindu-se la această religie. Preoții sunt exemple de viață pioasă; ei sunt foarte puțini la număr. În biserică, slujba și ceremonia-lul sunt alcătuite în așa fel, încât să fie acceptabile oricărui credincios, indiferent de secta sa particulară. Pentru a nu jicni sentimentul religios al diferitelor opinii, nu există nici o statuie a vre-unui zeu în biserică, pentru ca fiecare să și-l inchipuie așa cum vrea. N'au nume speciale pentru zei; numai Mithra reprezintă divinitatea supremă.

Dacă sunt nemulțumiri sufletești în familie, soțiile, înainte de a merge la biserică, cad în genunchi înaintea soților, copii înaintea părinților, mărturisindu-și greșalele și cerând iertare.

Morala Utopienilor se deosebește de cea creștină, apropiindu-se mai mult de idealul lumii vechi. Scopul vieții, după ei, e căutarea plăcerilor; natura și rațiunea sunt cele două călăuze pentru satisfacerea lor. Orice plăcere, care n'are urmări rele, este îngădnită omului. Aceste precepte nu scoboară niciodată morala Utopienilor de pe culmea idealis-

mului; povestirea lui Hythlodeusii arată ca pe niște oameni superiori în practica vieții lor.

Ei disprețuesc hainele scumpe, podoabele de aur și pietre prețioase, precum și orice satisfacție personală, care ar cauza nemulțumire sau durere aproapelui sau chiar celorlalte viețuitoare ale naturii. Vânatul e socotit ca un sport sălbatec, nedemn. Bunătatea lor, chiar față de sclavi, e cunoscută de nenorociții națiunilor vecine, cari preferă să trăiască robi la Utopieni, decât liberi în țara lor. Plăcerile lor sunt studiul, muzica, după masa de seară, plimbările în grădini, cultivarea florilor.

Raporturile între indivizi sunt din cea mai civilizate. Legile sunt foarte puține și cunoscute de toată lumea. Odată cu desființarea proprietății particulare, a dispărut toată armătura juridică necesară menținerii ei, precum și întregul conțiu de oameni de lege.

Legăturile cu streinii sunt amicale. Utopieni urăsc războiul și nu recurg la el decât forțați de vre-o invazie străină asupra lor sau aliaților lor, îl admit numai în cazuri de colonizare, când neamurile vecine, stăpânitoare de pământuri nelocuite, nu le-ar îngădui să se așeze acolo. Pentru luptă ei întrebuintează, în genere, mercenari sau trupe aliate, plătite cu aur. Numai în cazuri extreme cetățenii merg ei însăși să se apere și atunci grupurile de luptători sunt formate prin rudenie de sânge: alături de tatăl, luptă și copilul și mama, pentru a rezista până la unul. După victorie, ei nu recurg niciodată la devastarea țării dușmanului.

. . . Suflete nobile ale unei țării cu adevărat ideale! . . .

Aceasta este, în rezumat, povestea Utopiei, pe care Morus și prietenul său Giles au auzit-o dela Hithlodeus; poveste prea frumoasă, însă, pentru a putea fi reală.

Peter Giles, în scrisoarea sa de recomandare a Utopiei către Hieronymus Busilidius, profesor la Louvain, spune că nici el nu crede că Raphael Hythlodeus să fi văzut atâtea lucruri minunate în Utopia, câte a descris Morus în cartea sa. Și, ca să completeze spiritul său, spune că, printr'un accident foarte neînsemnat, ridicol chiar, n'a putut auzi dela Hythlodeus despre așezarea geografică a acestei țări: anume, unul dintre auditori a fost apucat, chiar în momentul acela, de un acces de tuse; dar, dacă îl va mai întâlni pe Raphael, îl va întreba despre poziția ei pe glob, cerând să-i indice locul, cu date precise, privitoare la meridian, longitudine și latitudine.

Oricare ar fi sau n'ar fi situația geografică a Utopiei

lui Morus, ea a fost prezentă în mintea multor oameni, al căror spirit era înrudit cu idealurile lui Plato și ale Renașterii în general. Năzuința tuturor spre mai bine, spre hotarele unor vremuri și țări mai fericite s'a intruchipat în Utopia, visul cel mai frumos al lui Morus. El a fost acela, care a tradus gândurile contimporanilor săi în cea mai frumoasă operă a epocii Renașterii

Influența mediului asupra utopiei.

În traducerea acestor gânduri, Morus primește inspirația pentru întemeierea unui stat ideal din două părți: dela Plato și dela mediul în care a trăit. Acesta din urmă i-a impus astfel de modificări modelului primit dela filosoful grec, încât Utopia lui e o operă cu totul originală.

Dela început chiar el modifică idealul statului antic. Utopia sa nu mai are forma unei cetăți grecești, ci, cu cele 54 de orașe ale sale, cu vecini de naționalități deosebite, ea se apropie de Anglia modernă, de statul național al lui Henric VIII înconjurat de Scoțieni la Nord, de Gali și Irlandezi la vest și alte popoare, prietene sau dușmane, spre sud.

Trecând apoi la forma de guvernământ, deosebirea se observă și mai mult. Aristocrația diriguitoare a lui Plato dispare; Morus e un democrat; ca atare, și conducerea statului va fi democratică. El se joacă, ce-i drept, cu noțiunea regelui-filosof și consiliului său de tranibori, care ar fi o copie a stărilor de lucruri din Anglia. Ideia suveranului-filosof, prinsă dela Plato, putea fi măgulitoare pentru tânărul Henric al VIII, crescut în atmosfera Renașterii; pentru a preveni însă manifestările de domnie despotică, de care Morus se teme, el aplică sistemului de guvernare utopian un corectiv: controlul guvernării prin sifogranți, reprezentanți ai poporului. Această idee desigur nu era prea plăcută pentru Tudori, cari au căutat să se dispenseze cât mai mult de tutela parlamentului englez. Aristocrație nu există în Utopia. Rolul pe care-l jucase ea în istoria Angliei fusese destul de nefast, pentru a-i mai rezerva unul într'un stat ideal.

Organizarea economică și socială a Utopiei este cea comunistă, cu desființarea proprietății individuale. Aci se pare că umanistul englez se depărtează de stările de fapt din Anglia și se apropie mai mult de Plato. Problema comu-

nismului nu-i așa de străină vremurilor. Ideile socialisto-comuniste au fost vânturate chiar înaintea epocii lui Morus de revoltele țărănești și de propoganda lolardă. Ele erau și practicate, într'o oarecare măsură, în viața medievală a satelor și chiar a târgurilor, care aveau, de exemplu, locuri de pășune și păduri comune; apoi, însăși loturile țărănești nu erau proprietatea lor particulară; ele aparțineau, după lege, marelui proprietar local. Munca pe moșiile boerești se făcea în comun, iar organizarea breslelor în târguri și orașe avea la bază apărarea intereselor comune ale meseriașilor și lucrătorilor. Un exemplu clasic de comunism prezenta însă viața călugărilor în mănăstiri, așa de numeroase în timpul lui Henric VIII. Nu trebuie de uitat că comunismul lui Morus este de nuanță creștină. El a fost un om adânc religios. Din paginile Scripturii chiar putea prea bine să vadă disprețul ce se arată pentru bogății și viața dusă în comun de primii creștini. Privind la situația economică și politică a Angliei din timpul său, el desigur se întreba: care putea fi calea cea mai bună pentru îndreptarea tuturor relelor sociale? Cum se putea rezolva problema țăranimii desmoștenite, muritoare de foame, sau a dezordinelor provocate de nobilimea latifundiară? Salvarea ei a văzut-o în ideea platonice de a desființa proprietatea. Proprietatea individuală era cauza tuturor relelor. Urmarea logică a acestui fapt era instaurarea comunismului. Comunismul lui Morus însă a fost diferit de al lui Plato; mai întâi era mai radical pentrucă distrugea distincția de clasă și organiza munca obligatorie pentru toată lumea; apoi creștin, pentru că nu se atingea de sanctitatea familiei din vemurile sale. Femeia și copilul nu erau proprietatea comună a statului ideal.

Organizarea muncii în Utopia cu toată ingeniozitatea autorului, în sistemul rotației, are oarecare puncte de asemănare și cu viața engleză din zilele sale. Locuitorii numeroaselor târguri duceau o activitate variată cu ocupații de atelier și plugărie, o viață jumătate orășenească, jumătate țărănească, lucrând singuri pământurile din jurul burgurilor. Cât despre sistemul fermelor, el era deja introdus în viața delatără, unde proprietarii de multe ori preferau să arendeze moșiile fermierilor, decât să se ocupe singuri de ele.¹ Viața economică și socială din orașele Utopiei ne reamintește pe aceea a breslelor, cu patronii înlocuiți de sifogranți, șefi, cari, în primul loc aveau grijă de bunăstarea tuturor, nu de

¹ Green's Hist. p. 246.

a lor proprie. Cât despre mesele comune, deși ne amintesc sistemul spartan, el era un sistem practicat și de diferitele bresle, care se întruneau la agape ocazionale la localul lor central.

Interesantă este activitatea intelectuală din Utopia. Educația este la îndemâna tuturor copiilor, nu numai a celor favorizați de soartă. Programul școlar se apropie de acela al școlii lui Colet, admitând și studiile limbilor și literaturilor clasice — introduse de Raphael Hythlodeus pe lângă cele prevăzute de Plato. Partea teoretică e completată cu activitatea practică, prin știința agriculturii și învățarea meșteșugurilor. Dar în Utopia nu numai tineretul, ci și publicul este dornic de a se cultiva, prin cursuri speciale. Aci se vede influența Renașterii, când lumea întreagă arăta un interes deosebit pentru preocupările culturale. Și, cașicum ar dori să stimuleze acest interes, Morus creiază în Utopia și o clasă a învățaților, din care se alege demnitarul statului, după cum Henric al VIII punea în funcțiuni importante pe reprezentanții Renașterii din Anglia.

Recunoscând o clasă superioară, aceea a intelectualilor, e de mirare cum putea admite el și o clasă a sclavilor. Distrugerea proprietății adusese nivelarea tuturor păturilor sociale; totuși el amintește de existența acesteea în Utopia. Sclavii lui Morus însă nu se pot compara cu cei din antichitate; ei sunt o categorie specială, care cuprindea pe răufăcători și pe dezertorii altor națiuni. Această clasă să creiază dela sine; crimele și toate fără-de-legile scot pe rău-făcători din rândurile societății. Ei erau destui în Anglia. Legiuitorul îi cuprinde într'o categorie și se îngrijește atât de pedeapsirea cât și de îndreptarea lor. Morus, ca om al legii, nu putea trece cu vederea existența lor. În capitolul asupra vagabondajului și a răufăcătorilor din Anglia, el judecă asprimea legilor engleze; de aceea, sclavii din Utopia sunt tratați mult mai uman și redați societății din moment ce și-au ispășit pedeapsa cuvenită.

Starea spirituală a Utopienilor e deosebit de superioară, cu toate că sunt păgâni și sistemul lor moral e cel utilitarist. Viața lor putea servi drept model și Englezilor, al căror utilitarism era mult mai accentuat deși creștin. Urmărirea plăcerilor în Utopia introduce o notă de concepție morală antică, formând o combinație interesantă cu cea creștină. Creștinismul e simpatic Utopienilor. Bisericiile sau templele lor sunt puține la număr, cultul e redus la părțile esențiale, acceptabile oricui, iar proeții sunt venerați pentru sfințenia

vieții lor. Cât contrast cu decăderea religiei și bisericii în Anglia! Printre rânduri se poate citi nevoia de reformă morală în clerul englez.

Ca o ultimă preocupare, Morus se îngrijește și de politica externă a statului său. Utopia, ca și Anglia, are vecini. Care vor fi raporturile între ea și celelalte popoare? Utopienii sunt iubitori de pace ca și umaniștii. Războiul, admis numai pentru cuceriri de teritorii nelocuite, trebuie pus în legătură cu descoperirile lui Columb, John Cabot și Vasco de Gama, precum și cu posibilitatea de ciocniri între popoare în viitor pentru stăpânirea lor. Fără să știe, autorul se dovedește profetul imperiului colonial britanic.

Din cele arătate până aci, se poate vedea paralelismul dintre mediu și gândirea utopică. Statul ideal al lui Morus, cu toată inspirația primită dela Plato, este o operă care aparține epocii în care s'a scris; ea reflectă, pe plan ideal, realitatea pe care autorul ei a trăit-o.

FRANCIS BACON

1561—~~1626~~ 1626

EPOCA SA.

Mai mult de un secol a trecut dela apariția Utopiei lui Thomas Morus până la scrierea unei noi lucrări in genul ei. „Noua Atlantidă“ a lui Francis Bacon, compusă după 1621 și lăsată neterminată de moartea neașteptată a autorului in 1626, este a doua utopie engleză.

Datele la care cele două opere s'au scris, deși îndepărtate in timp, însemnează două epoci înrudite prin tendințe culturale: Morus asistă la răsăritul Renașterii in Anglia, Bacon închide ochii aproape odată cu apusul ei. Intre ei se desfășoară cea mai sbuciumată epocă, frământată de frigidurile Reformei religioase și de cea mai minunată activitate intelectuală pe care Anglia a văzut-o vre-odată.

Biografia acestor doi oameni iluștri prezintă interesante puncte de asemănare și de isbitor contrast. Amândoi au făcut studii de drept și au avut începuturi frumoase ca avocați și ca membri tineri in Parlament. Calea legii le-a deschis posibilități de înaintare in diferite situațiuni in societate și in administrația țării, până au atins cel mai înalt post in Stat, acela de cancelar. Soarta a vrut ca însuși apusul gloriei lor să fie oarecum asemănător; și Bacon, ca și Morus, a căzut in disgrația suveranului său, Iacob I, teminându-și cariera de om de stat prin ruina morală și materială. Aci, însă, asemănările iau sfârșit, pentru a da loc deosebirilor și mai isbitoare. Cancelarul lui Henric VIII a lăsat posterității, pe lângă opera sa nemuritoare, cel mai frumos exemplu al unui caracter integru, modest și consecvent cu convingerile sale. Moartea sa e socotită ca aceea a unui martir pentru cauza dreptății, a idealului moral și a unei vieți fără pată. Bacon era făcut dintr'un aluat cu totul diferit. Dacă din punct de vedere intelectual e la înălțimea lui Morus, unele scăderi morale l-au făcut să piardă mult in stima celor ce au prețuit valoarea operelor lui. Lipsa de echilibru, ușurința cu

care s'a lăsat prins în mreaja luxului, a dorinții după putere și, în cele din urmă, în a ispitei banului, l-au coborât pe marele cancelar, pe baronul Verulam, pe Viconte St. Albans, în rândurile oamenilor decăzuți, cu toată strălucirea rangului și titlurilor sale.

Chiar utopiile lor interesează mai mult prin deosebirile ce prezintă, decât prin micile asemănări de amănunt. Ele poartă pecetea unor vremuri îndepărtate în timp, între datele cărora multe evenimente nouă au cauzat prefaceri mari în istoria poporului englez.

Doă sunt evenimentele care au revoluționat secolul XVI în așa măsură, încât aproape nu există asemănări între începutul și sfârșitul lui. Acestea sunt Renașterea și Reforma religioasă.

Până la apariția Utopiei lui Morus, atențiunea tuturor era îndreptată asupra civilizației clasice; după 1517 însă, cearta între Luther și Roma prezintă pentru toți un interes cu mult mai mare, deoarece pune în lumină probleme de imediată legătură cu sufletul fiecărui individ în parte. Evenimentele din Germania grăbesc și intensifică lupta, deja pornită, contra Bisericii. Atacurile din trecut ale lui Wicliff și ale Lolarzilor, precum și ale umanistilor, în fruntea cărora vedem pe Colet și Erasmus vizau mai mult declinul moral al clerului; acum însă lupta se dă și contra sistemului doctrinar. Legăturile clerului englez cu centrele protestante și calvine, stabilesc curenți de infiltrație și propagandă, care alimentează în continuu opoziția crescândă față de biserica romană. Imprejurările politice din timpul domniei lui Henric VIII înlesnesc și ele eforturile celor ce tindeau să înlocuiască forma religioasă actuală cu aceea ce credeau să a fost odinioară creștinismul primitiv. Biblia a servit, și pentru Englezi ca și pentru Germani, drept izvor de inspirație. Traducerea și răspândirea ei în masele credincioșilor a însemnat lovitura de moarte pentru biserica romano-catolică.¹ În zadar au intervenit autoritățile civile și religioase! Nici energica opunere a lui Henric VIII nici furia persecuției reginei Maria Tudor n'au reușit să zăgăzuiască puterea curentului protestant. Pedepsele, inchisorile, arderile pe rug au fost noi stimulente pentru câștigarea coroanei de martir.² Regina Elisabeta a reușit să găsească o formulă care să potolească spiritele și să cristalizeze credința informă a protestantismului englez. Sarcina această n'a fost dintre cele

¹ Trevelyan, Hist. p. 293—300, 309—310. — ² Green, Hist. 366—367.

mai ușoare. Impăcarea tendințelor extremiste cu cele conservatoare, prin actul Uniformității din 1588, dacă a reușit să realizeze o biserică protestantă națională, n'a fost decât un compromis care, pentru un moment, a adus pacea în biserica engleză. Râvna reformatoare însă a continuat sub curențul puritan. Activitatea acestuia s'a manifestat printr'o luptă neincetată contra indiferenței religioase, păgânizării vieții, sub influența ideilor Renașterii și contra lipsei de entuziasm creștin, atât în lumea laică cât și în cea bisericească. Atacurile și controversele s'au sprijinit pe Biblie, mina din care adversarii își trăgeau argumentele lor. Studiul Scripturii devenise atât de temeinic și răspândit în popor, încât chiar graiul s'a colorat cu citate biblice; nici literatura n'a scăpat neatinsă de acest suflu spiritual. Bacon, în utopia sa «Noua Atlantidă» e în tonul tendințelor puritane, când numește țara poporului Bensalem «țară a îngerilor.»

Atenția lumii anglo-saxone părea a fi complet atrasă de problemele religioase. Mai mult de o jumătate de secol civilizația antică n'a desfătat decât un număr restrâns de oameni de litere, — poeți și traducători. Cu toate acestea ea a prins rădăcini, așteptând vremuri mai bune ca să se desvolte. Epoca Renașterii engleze începe abia după 1570. Sămânța civilizației apuse, semănată pe ogorul anglo-saxon, a dat roade imbelșugate dar, în același timp, atât de neplăcute pentru simțul puritan încât Stephen Gosson, în 1579, atacă poezia — câmpul în care a strălucit mai mult inspirația Renașterii — ca pe o școală de imoralitate.

Acuzația de imoralitate a puritanului Gosson nu era lipsită de temei. Ideile pe care literatura bogată a Renașterii le prezintă publicului cititor nu se potrivesc deloc cu cele ale Bibliei. Mentalitățile a două lumi diferite se află față în față : a celei păgâne și a celei creștine. Adoptarea uneia însemna respinerea celeilalte. În cercurile Curții și nobilimii, precum și în ale literaților, se arăta mai mult entuziasm pentru lumea veche decât pentru cea puritană. Era un fel de întrecere în a retrăi viața așa cum o concepea civilizația păgână, în toată plinătatea ei fizică și intelectuală. Gustarea voluptăților vieții sub orice formă deveni o modă în toate straturile sociale. Poezia, teatrul, serbările mitologice, procesiunile, muzica ofereau atâtea prilejuri simțurilor de a se bucura de frumos. Sărbătorirea reginei Elisabeta la Kenil-

¹ Green, Hist. 376—377. — ² Cambridge Hist. of Lit. Vol. IV c. II p. 26—50; Trevelyan, Hist. p. 367.

worth dură nu mai puțin de nonăsprezece zile, în care timp petrecerile, aranjate de contele Worcester, nu mai conteneau. Farsele, alegoriile, jocurile populare prezentau un amestec ciudat de elemente anglo-saxone și mitologice, păgâne. Și în timpul domniei lui Jacob I, spectacolele, banchetele și dansurile făceau parte din preocupările principale ale Curții și ale nobilimii. Regina însăși lua parte, cu doamnele de onoare, la reprezentațiile teatrale, ce se dădeau la curte.¹ Această beție sensuală și dorința de spectacol se resimțea și în straturile mai largi ale poporului. Pe lângă aceasta, lumea începu să simtă nevoia să-și făurească și un mediu diferit de cel din trecut: casele, palatele, pe care le clădeau acum, nu mai semănau cu vechile castele, fortărețe medievale, cu ziduri groase și interior simplu, posomorât. Arhitectura italiană împrumută stilului Tudor domuri, turnuri și terase, interioare, luminate de șiruri de ferestre și împodobite cu figuri mitologice și arabescuri.² Terenul fortificat, de odinioară din jurul castelului, face loc parcurilor cu fântâni arteziene, grote și statui antice. Gustul de extravaganță se manifestă și în îmbrăcăminte. Imaginația lor bogată schimbă rând pe rând moda italiană, franceză, spaniolă sau orientală; stofele și mătăsurile cele mai scumpe, broderiile cele mai artistice, dantelele cele mai fine și podoabele de pietre prețioase sunt căutate peste tot și de toți. Burton povestește că era un lucru obișnuit ca nobilii să poarte câte un vestmânt care valora cât o mie de capre și o sută de boi, ba chiar cât un castel întreg. Regina Elisabeta deținea recordul cu cele trei mii de rochii din garderoba sa. Vanitatea curtenilor urma modelul stăpânei lor; nobilimea, burghezimea dela orașe și sate se ținea în rând cu moda, fiecare cu posibilitățile și gusturile sale.³

Această stare de lucruri arată o situație prosperă a țării întregi. Venirea la tron a reginei Elisabeta, cu lunga ei domnie și politica de pace, a adus o epocă de prosperitate fără precedent în Anglia. În toate ramurile de activitate se simțea pulsul progresului. Agricultură, prin metode nouă pentru lucrarea pământului și creșterea animalelor, spori producția și dădu posibilitate de câștig brațelor muncitoare. Industrii noi se creiară, ca: a cuțităriei, a țesătoriei și a fierului, aceea a lânii continuând să păstreze rangul de frunte

¹ Taine; Hist. Lit. Ang., Tom. I. Les Moeurs p. 224—248. — ² Ars Una; Hist. gen. de l'art: Grande Bretagne, Sir W. Armstrong, cap. II. Le Chaos Tudor. — ³ Taine; Hist. Lit. Angl. Tom. I. p. 224—248.

din trecut.

Pentru desvoltarea acestor bogății se formă și o marină comercială, care, treptat, luă asupra să cărăușia exportului și importului de mărfuri pe mări. Vasele engleze atingeau acum porturile și regiunile cele mai îndepărtate ale globului, prin organizațiile companiilor comerciale.¹

Bacon și Utopia sa: Noua Atlantidă.

Activitatea literară a lui Bacon coincide, în începuturile ei, cu timpul de mărire a Renașterii engleze și se termină cam odată cu declinul ei. Primele sale contribuții la gloria intelectuală a epocii Elisabetei au fost »Eseurile« sale, publicate, în parte, în 1597. Data aceasta este de mare importanță, intrucât se află între altele două și mai însemnate pentru literatura engleză; anul 1596, data publicării ultimelor trei cărți din „Regina Zânelor“, a lui Edmund Spenser și anul 1598, data apariției listei lui Meres, cu enumerarea operelor lui Shakespeare, compuse până atunci.

În 1597 Shakespeare era de 33 de ani, Bacon de 36, iar Spenser 45.

»Noua Atlantidă« este ultima din operele marelui filosof, compusă după 1621, când steaua gloriei lui căzuse, și lăsată neisprăvită în 1626, anul morții sale. Romanul statului său ideal ca și Eseurile sale aparțin domeniului literaturii engleze mai mult decât operele sale filosofice. Ea formează o verigă în lanțul utopiilor engleze, transmițând posterității acea plăsmuire imaginară a unei societăți ideale, concepută de Morus cu o sută de ani mai înainte. În trecut, ideea pare a se fi oprit și pe la alții, fără a fi găsit însă terenul prielnic pentru a se desvolta. Astfel, Joseph Hall o anunță în satira sa asupra societății engleze: „Mundus alter et idem“, publicată în 1607² iar Shakespeare o ironizează în piesa sa „Furtuna“, prin intermediul lui Gonzalo. Statul ideal — spune vechiul consilier al lui Prospero — ar fi tocmai contrariul celui actual. Pe scurt, în el nu ar exista nici sărăcie nici bogăție; contracte, hotare de proprietăți, ogoare, vii moșteniri, țărini ar lipsi; n'ar mai fi nevoie de metale prețioase, vin sau untdelemn. Bărbații ca și femeile ar petrece într'o continuă lenevie. Toate cele necesare traiului ar fi produse de natură, fără sudoarea frunții,

¹ Green, Hist. 393—398. — ² Cassell: Shorter Prose Works p. 115.

în așa abundență încât toată lumea să viețuiască în belșug. Trădările și fărădelegile nu și-ar avea locul aci, iar întrebuințarea armelor periculoase ar fi necunoscută. De rege n'ar fi nevoie; guvernarea țării s'ar face într'un chip atât de perfect, încât ar întrece toate visurile despre epoca de aur.

Acestea sunt părerile, pe scurt anunțate de Gonzalo, (Act. II, sc. I), prin care Shakespeare își arată ideile sale despre un stat utopic. Ele sunt o mărturie prețioasă că Utopia lui Thomas Morus nu a fost o operă moartă. Ideile expuse în ea făceau parte din patrimoniul intelectual al epocii. Că ele meritau mai mult decât o mențiune ironică, trecătoare, ne-o dovedește apariția altor lucrări în același gen: „Cetatea Soarelui“ a lui Campanella și „Noua Atlantidă“ a lui Bacon.

Statul ideal al lui Bacon se află tot într'o insulă necunoscută, ca și Utopia lui Morus; autorul și-o imaginează în regiunea puțin cercetată a Australiei. Un vas olandez atinsese o parte a coastelor sale în 1606; în acelaș an, un alt vas, spaniol, trecu strămtorile Torres, care separă Australia de Noua Guinee.¹ Cunoștințele geografice ale lui Bacon erau tot așa de vagi ca și ale diversilor exploratori ai timpului; el redă însă în culori vii această țară, prin puterea imaginației sale. În acelaș timp, el leagă descrierea acestei insule de existența legendară a vechei Atlantide,² care, prin mijlocirea tradiției egiptene, a fost amintită și de Plato, în dialogul lui Critias și Timaeus³. Povestea continentului dispărut formează, de altfel, singura legătură cu opera filosofului grec.

Insula Noua Atlantidă sau Țara Bensalemului, după cum o numesc indigenii, este descoperită, ca și Utopia, de niște marinari, pe când navigau dela Peru în direcția Chinei și Japoniei. Pierzându-și drumul pe apă, din cauza furtunilor, întâmplarea îi aduse în apropierea coastelor Australiei. Ajungând înaintea unui port frumos, înconjurat de ziduri de apărare, populația îi întâmpină înarmată cu ciomege, însă liniștită, fără strigăte sălbatece, interzicându-le apropierea de țărm. Curând sosi un reprezentant al lor, care le înmână un pergament scris în limba ebraică veche, greacă, latină și spaniolă, în care li se spunea să nu debarce, ci, după ce se vor fi aprovizionați cu tot ce le trebuie, să părăsească țara în timpul cel mai scurt. După aceea apără un

¹ Casell: Shorter Ps. Works. p. 116. — ² Cassell: Shorter Pr. Works. p. 115— ³ Timaeus Critias, trad. par Albert Rivaud.

alt demnitar, într'o barcă aurită și îmbrăcat în haine scumpe, care aflând că sunt creștini, le oferi găzduire în oraș pentru câțeva vreme. El îi conduse prin străzile frumoase ale orașului, — fiind întâmpinați cu multă bunăvoință pretutindeni — către o clădire impunătoare, zidită din cărămidă, cu ferestre artistic lucrate, un frumos model de locuință din epoca Elisabetei, numită Casa Oaspeților. Aci fură găzduiți iar bolnavii lor îngrijiți de medicii orașului și personalul casei.

Acești oaspeți streini fură atât de impresionați de toate acestea, încât se hotărîră să se poarte și ei cât mai cuvințios și să se arate vrednici de ospitalitatea ce li se oferea.

A treia zi primiră vizita directorului Casei Oaspeților care era un preot creștin. El le aduse vestea că statul le-a îngăduit șederea în țară timp de șase săptămâni; dacă va fi nevoie, și mai mult; că orice cheltueli cu întreținerea lor va fi făcută pe seama statului; dacă au mărfuri de vânzare în corabia lor, acestea vor fi cumpărate fie cu schimb de alte bunuri, fie cu aur și argint. Singura condiție care li se punea era că nu puteau să se îndepărteze de zidurile orașului fără învoire specială.

Preotul le povesti multe lucruri despre țara și poporul Bensalemului. El începu prin a le spune cum s'au creștinat. Ei au devenit adepții învățăturilor lui Christos din timpuri vechi, printr'o întâmplare minunată. La douăzeci de ani după înălțarea Domnului la cer, o mare coloană de lumină a apărut pe mare, apropiindu-se de țărmul lor. Ieșind cu bărcile întru întâmpinare, lumina a dispărut; în locul ei au găsit o lădiță de lemn de cedru, în care se aflau o carte și o scrisoare, amândouă scrise pe pergament. Manuscrisul conținea toate cărțile canonice ale Vechiului și Noului Testament, iar scrisoarea era din partea apostolului Bartolomeu, care mărturisea că, din porunca îngerului Domnului, a incredințat valurilor mării această lădiță și că poporul, care o va primi, va fi dăruit cu mântuire, pace și binecuvântare dela Tatăl și dela Domnul Isus. Sfintele Scripturi au fost citite și înțelese de tot poporul, format în acele timpuri și din alte neamuri străine, ca: Evrei, Perși și Indieni.

Preotul le spuse și cauza pentru care Europeanii, cu toate descoperirile lor, n'au putut afla încă de existența acestei insule, care are totuși o civilizație înfloritoare. Marinarii sunt informați că forma geografică a lumii era cu totul alta cu trei mii de ani în urmă. Pe atunci exista un vast continent, al Atlantidei, din care acum a mai rămas numai America. Atlantida era civilizată, puternică, cu o flotă numeroasă

iar Peru și Mexicul se găseau într'o stare infloritoare. Insula lor era în acele vremuri cunoscută și vizitată de toate neamurile din Orient, ale căror corăbii veneau până la ei; iar vasele Bensalemului cutreerău Atlanticul și Mediterana. La această dată îndepărtată, Mexicani au făcut o invazie în Europa cu flota lor, în timp ce Peruvienii au pornit o altă contra Bensalemului. Ambele expediții au fost dezastruoase pentru năvălitori: cei din Europa nu s'au mai întors, probabil fiind zdrobiți de Atenieni iar Peruvienii au fost învinși de Altabin, regele insulei Bensalem. La o sută de ani după aceasta, Dumnezeu a trimis un potop asupra Atlantidei, înecând mare parte din acest continent.¹ Din toată populația de odinioară, n'au mai rămas decât câteva triburi, care s'au refugiat pe munți și care cu timpul s'au sălbătăcit. Astfel se explică starea de înapoiere a Americii de astăzi. În urma acestui cataclism, legăturile Bensalemului cu celelalte popoare au încetat iar voiajurile în țări îndepărtate au fost întreprinse.

După istorisirea acestor evenimente, preotul le povestește cum a fost organizat statul lor. Cu 1900 de ani mai înainte un oarecare rege, cu numele Solamona, a voit să facă din regatul său o țară fericită, dându-i legi nouă. Printre altele, el a luat măsuri de a rupe orice legături cu țările vecine și de a interzice streinilor venirea în Bensalem; iar flota sa avea să mențină legături numai cu insulele înconjurătoare, supuse sceptrului său. Dacă întâmplarea ar fi adus corăbii streine în porturile lor, acestea urmau să fie primite cu omenie și aprovizionate cu cele necesare călătoriei; acei cari și-ar fi arătat dorința de a rămâne în țară, puteau fi primiți în bune condițiuni și întreținuți de Stat. Solamona, cunoscând și foloasele care ar rezulta din comunicarea cu alte neamuri a mai hotărât ca după fiecare perioadă de 12 ani să trimită o expediție de două corăbii în diferite părți ale lumii, cu scopul de a cerceta starea de civilizație a diferitelor popoare și de a raporta, în special, asupra progresului științelor, artelor, invențiilor și fabricațiilor în restul lumii.

Dragostea de știință a acestui suveran s'a manifestat și prin fondarea unui institut științific, unic în felul lui, dedicat studiului operelor și creațiilor lui Dumnezeu. Această academie a primit denumirea de „Casa lui Solomon“ — unind,

¹ Bacon la istoricul Atlantidei, al civilizației și războaielor popoarelor mediteraniene, din dialogii Timaeus și Critias, de Plato. Vezi: Timée-Critias ad. lui Albert Rivaud.

printr'o fericită întâmplare, numele fondatorului cu acela al înțeleptului Solomon, regele Evreilor — sau „Colegiul celor șase zile de lucru“, simbolizând creațiunea lumii în șase zile.

Această academie și numeroșii ei savanți se bucurau de venerația întregului popor, pentrucă, prin diferitele invenții în domeniul științific, au ajutat la civilizarea și progresul țării.

Pentru a arăta respectul ce-l avea populația față de savanții Casei lui Solomon, autorul ne descrie vizita unuia dintre aceștia, curând după sosirea marinarilor aventurieri. Filosoful era îmbrăcat într'o robă neagră de postavul cel mai fin, avea o pălărie spaniolă și mănuși împodobite cu pietre prețioase, pantofi de catifea, de culoarea piersicii. Era dus într'o litieră de cedru aurit, cu ornamente de cristal, safire și smaralde; în vârful ei strălucea un soare și un heruvim de aur, cu aripile desfăcute. Înaintea litierii mergea un grup de cincizeci de tineri, în haine albe și ciorapi de mătase, de aceeași culoare, iar în urmă, veniau reprezentanții autorităților și președinții breslelor orașului.

Tabloul e completat cu descrierea Casei lui Solomon imaginea unui institut științific, cu galerii subterane la mari adâncimi, cu turnuri înalte pe vârfuri de munți, cu lacuri cu apă sărată și dulce, izvoare și fântâni artificiale, spitale, grădini și livezi, parcuri de păsări și animale, distilerii, brutării, clinici și farmacii, ateliere mecanice, laboratoare.

După instituția științifică a Casei lui Solomon din Bensalem, a doua în importanță este a familiei. Familia, la acest popor e o instituție sfântă, care impune respectul tuturor cu cât ea este mai numeroasă și legătura între membrii ei mai trainică. Marinarii au avut ocazia să asiste la o sărbătorire a familiei în Bensalem. Serbarea la care aceștia au fost invitați era dată în onoarea celui mai bătrân cap de familie, numit și Tirsan, care avusese norocul să se vadă înconjurat de treizeci de vlăstare din sângele său. Atât familia lui numeroasă cât și autoritățile, în frunte cu suveranul, sau ținut să-i aducă omagiul lor într'un chip deosebit de măreț. În ziua hotărâtă pentru aniversare, Tirsanul, precedat de toți descendenții de sex masculin și urmat de cel feminin, a fost adus acasă cu alaiu, după serviciul divin, și așezat pe un jilț împodobit, ca un adevărat suveran. La un moment dat apăru reprezentantul regelui care înmână bătrânului un document, prin care suveranul îi acordă o pensie și multe alte privilegii, precum și un simbol al demnității lui: un strugure mare de aur, cu atâtea boabe câți urmași avea. Ceremonia

fu urmată de ospăț, cântece, dansuri și binecuvântarea bătrânului asupra fiecărui membru al familiei sale. Cu această ocazie el își alege și un urmaș, pe unul dintre fiii săi, care va locui în viitor sub acelaș acoperământ cu el.

Autoritatea Tirsanului se manifestă în toate domeniile vieții familiare; hotăririle sale sunt aduse la îndeplinire cu ajutorul autorității locale. El se îngrijește de ajutorarea membrilor săraci, împăcarea celor învrăjbiți, îndreptarea celor cari au apucat căi greșite, aranjarea viitoarelor căsătorii, alegerea diferitelor cariere sau ocupațiuni în viață, în fine, el regulează toate chestiunile în legătură cu familia sa.

Problema moralei sociale formează un capitol important ca și acela al familiei. Bensalemul este o țară creștină în adevăratul înțeles al cuvântului „o țară a ingerilor“, cum a numit-o Bacon. Aci nu se pomenește de libertinaj, curtezane case de toleranță, vicii, care bântue în societatea engleză. Căsătoria în Noua Atlantidă e un act sacru, prin care nu se urmăresc scopuri josnice, avere sau renume.

Cu privire la credință, deși nu vorbește decât prea puțin despre organizarea religioasă din Bensalem, Bacon se arată un bun fiu al bisericii anglicane. El insistă numai asupra frumuseții caracterului creștin, exemplificat prin preot.

Tabloul chestiunilor sociale este incomplet, datorită nu numai aparentei dezinteresări a filosofului, dar și faptului că opera sa este neterminată. Oricine poate însă urmări cugețările autorului în celealte opere filosofice ale sale.

Gândirea utopică a lui Bacon se deosebește mult de a lui Plato sau Morus și de a contemporanului său, Campanella. Indrăsneală de reformă a acestora în vederea realizării unei societății ideale, îi lipsește lui Bacon. Cancelarul lui Jacob I se complăce în mediul social în care trăește; nedreptățile sociale sunt chestiuni care-l preocupă prea puțin.

Convingerea lui că numai știința ar fi în stare să aducă omenirii fericirea, îl face să neglijeze problemele sociale pe care Morus le atacă în opera sa. După concepția sa, societatea ar putea rămâne în cadrul de azi, cu forma de guvernământ actuală, cu diferențieri de clase, cu proprietatea individuală neatinsă, cu condițiile de muncă și traiu existente, cu funcțiunile religioase, morale și juridice prezente. Știința singură, prin descoperirile realizate de om, poate netezi asprimile vieții sociale. Gândirea lui utopică nu trece dincolo de fundațiunea unui palat măreț închinat științei.

Noua Atlantidă nu e un stat ideal în sensul Republicii

lui Plato sau al Utopiei lui Morus, ci, mai curând un cadru, pentru traducerea în practică a preocupărilor sale științifice.

Caracteristica utopiei sale o formează Casa lui Solomon, o vrednică premergătoare a Academiei Regale, fondată mai târziu de regele Carol II. Știința experimentală a fost pentru dânsul un vis încă din tinerețe și scopul său era să atragă pe oameni la studiul experimental al naturii. Visul din Noua Atlantidă deveni, în viitorul apropiat, o realitate.

Influența mediului asupra Noiei Atlantide.

Noua Atlantidă se aseamănă, în partea ei istorică, cu Utopia lui Morus. Ambele state au fost întemeiate de câte un rege înțelept, pe insule necunoscute de lumea noastră și descoperite, întâmplător, de marinari navigatori pe mări ne-străbătute încă.

Epoca lui Bacon e plină de asemenea descoperiri ca și aceea a lui Morus; de data aceasta și Anglia are marinari îndrăsneți ca Drake și Raleigh; ultimul a murit în 1617, după expediția sa spre America de Sud, unde voia să găsească mine de aur pe Orinoco. Toată lumea din timpurile Elisabetei arăta un viu interes pentru întreprinderile de acest fel și citea cu nesățiu isprăvile acestor marinari sau pozele cu minunate descrieri ale Americii, Mexicului, Perului, Indiei, Chinei, zăgrăvite în cărțile de călătorii. Astfel se explică entuziasmul publicului pentru vestita „Colecție de Călătorii” a lui Hakluyt.¹

Utopienii și Bensalemiții, cu toată asemănarea în istoricul țărilor lor, sunt totuși popoare diferite ca mentalitate, organizație socială și stare de civilizație. Deosebirea între ei e tot așa de mare ca între Englezii din epoca lui Morus și acei din vremea lui Bacon. Renașterea și Reforma religioasă au adus schimbări profunde în societatea engleză, și, paralel, în cea din Bensalem. Și Noua Atlantidă ca și Anglia, are orașe mai moderne, cu străzi frumoase, case făcute din cărămidă colorată, într'un stil mai ornamentat, camere luminoase și mobilate artistic. Lumea se îmbracă în vestimente scumpe, de preferință în mătăsurii, cu o bogăție de culori și juvaericele, neîntâlnită la Utopieni. Și manierele s'au schimbat. Bensalemiții sunt un popor cu totul civilizat. Pre-

¹ Chambers's Cyclop. Vol. I. p. 283—284.

ocupările de frumos și trăirea unei vieți mai bogate și mai variate i-au rafinat. Cu toate acestea, voluptatea păgână a epocii Elisabetei n'a reușit să le copleșească spiritul. Atmosfera aceasta de civilizație înaintată e pătrunsă de un suflu curat. Curățenia moravurilor și a vieții lor particulare ne arată intervenirea Reformei religioase, care a stăvilit influența prea mare a Renașterii. Creștinismul lor e de o nuanță protestantă, puritană chiar. Biblia, primită într'un mod miraculos, a devenit și la ei, ca și la Englezi, un obiect de adâncă venerație. Citirea ei continuă îi face se observe o morală cam rigidă pentru gusturile celor mai puțin habotnici. Viciile sunt necunoscute în Noua Atlantidă. Libertinajul, corupția, imoralitatea sub toate aspectele ei, atât de răspândite la curtea lui Iacob I și printre supușii săi, lipsesc în societatea din Bensalem. Nu se pomenea nici măcar de cazuri izolate de mituire a funcționarilor publici. Marinarii streini au rămas foarte impresionați că au fost refuzați de funcționarii, cari i-au primit și găzduit la Casa Oaspeților, când ei le-au oferit bani. Bacon, în schimb, ca și contemporanii săi, ar fi luat cu amândouă mâinile, așa cum făcuse el când era mare cancelar.

Familia în Bensalem e o instituție sacră, care poate fi model pentru societatea timpului lui Iacob I. Descrierea romantică a sărbătoririi ei e în legătură, probabil, cu vre-o aniversare asemănătoare, a unei persoane însemnate din societatea engleză, la care autorul desigur a luat parte.

Trecând peste toate aceste aspecte premergătoare, ajungem la punctul central al utopiei lui Bacon: la „Casa lui Solomon”. Vestita academie științifică a regelui Solomon a fost visul de totdeauna al savantului englez: o instituție vrednică pentru planurile sale mari, din opera sa „Instauratio Magna” care putea servi chiar drept sugestie lui Iacob I, un rege cărturar de altfel. Bacon avea o slăbiciune pentru știință și pentru învățați, în fruntea cărora îi plăcea să se considere. El ar fi dorit ca toată lumea să-i recunoască meritele sale de savant și să i se prosterne, așa cum au făcut cetățenii din Bensalem față de venerabilul lor vizitator. Însăși alaiul și pompa acestuia ne reamintesc gusturile extravagante și dorința de glorie a filosofului englez.

Bacon nu era, desigur, singurul om de știință din vremea sa. Epoca Renașterii a produs destui savanți ale căror nume, pe teren pur științific, se bucură de mai mare cinste chiar decât al lui. Cancelarului lui Iacob I îi revine însă

meritul de a fi avut priviri mai largi atât în domeniul filosofic, cât și în cel al științelor naturale și a fi atras atenția lumii în general asupra importanței acestora pentru progresul omenirii. El credea că fericirea noastră va veni din partea științei. Credința sa în puterea ei era chiar exagerată. Unele exagerațiuni ale sale, afirmate prin intermediul savantului dela Casa lui Solomon, asupra posibilității invențiunii mașinilor de sburat și submarinelor s'au dovedi a fi realizabile; dar, afirmările că știința ar ajunge să dea naștere la generațiunea spontană, să creeze plante fără sămânță și animale din putrefacții, trec în domeniul unei imaginațiuni lipsite de controlul unui om de știință. Nu în zadar Harvey, descoperitorul circulației sângelui, a spus despre Bacon că „Lordul Cancelar a scris despre știință ca un Lord Cancelar”.¹

Am putea adăoga că: Lordul Cancelar a scris aceste lucruri într'o vreme, când orice îndrăsneală de cugetare era posibilă. Chiar și fragmentul său de utopie se încadrează în atmosfera acestor timpuri, în care imaginația își permitea să treacă peste granițele realității. Renașterea epocii Elisabetei apunea, dar nu asfințise încă.

---

¹ Green, Hist. p. 440.

JAMES HARRINGTON

1611—1677

EPOCA SA

La treizeci de ani după moartea lui Bacon apare o nouă utopie : „Oceana“, opera lui James Harrington, publicată în 1656. Deși a treia în ordine cronologică, ea se așează imediat după Utopia lui Morus, dacă se judecă importanța lor. Oceana este în primul rând o operă completă, nu un fragment ca Noua Atlantidă ; apoi, ea se presintă ca un sistem bine încheșat și studiat, cu pretențiunea serioasă de a fi un model de guvernământ imediat aplicabil.

James Harrington s'a născut în 1611, când Bacon avea cinci zeci și doi de ani iar Shakespeare numai patruzeci și șapte. Era cu trei ani mai mic decât contemporanul său Milton ; au murit însă amândoi la vârsta de șasezeci și șase de ani. Harrington se trăgea dintr'o familie nobilă, bine cunoscută, ai cărei membri, trecuți și prezenți, formau un șir lung de baroni, conți, marchizi și duci. Inrudirea aceasta cu sânge albastru nu a fost uitată în opera sa ; aristocrația joacă un rol tot atât de important în Oceana ca și în Republica lui Plato.

Studiile superioare le-a făcut la Oxford, unde a avut ca profesor pe William Chillingworth, renumitul luptător al protestantismului, care a transmis și elevului său o parte din zelul său religios. Mai însemnate pentru înțelegerea operei sale sunt călătoriile pe care le-a întreprins pe continent în Olanda, Flandra, Franța și Italia. Dintre aceste țări, primele două au contribuit în cea mai largă măsură să-i desvolte interesul pentru problemele de guvernământ. Republica venețiană, în special, i-a sugerat multe idei pentru administrația statului său din Oceana.

Reintors în patrie, Harrington fu mult apreciat de Carol I; el refuză totuși să intre la Curte, preferând să-și păstreze independența personală. În timpul revoluției civile nu se pronunță nici pentru rege, nici pentru Parlament, deși înclina către acesta din urmă. După căderea monarhiei, fu însărcinat

de partidul parlamentar să fie insoțitorul regelui captiv, care găsi în Harrington un tovarăș plăcut și un prieten devotat, cu toate ideile sale republicane. Sentimentele bune ce le nutrea pentru rege dădură loc la bănuiala de necredință față de guvern; el fu exclus din serviciul lui Carol și ținut câțeva vreme închis. După execuția regelui, Harrington se retrase din viața publică și se dedică studiului.¹ Preocuparea cea mai serioasă a momentului pentru toți era forma viitoare a guvernului țării, după căderea monarhiei. Oceana este contribuția personală a lui Harrington pentru rezolvarea acestei probleme. Utopia lui este opera dictată de moment. În ea se oglindesc toate evenimentele care au sdruncinat existența Statului englez și l-au adus la marginea prăpăstiei. Pentru a o înțelege mai bine trebuiesc răsfoite paginile istoriei domniei lui Carol I și a tatălui său Jacob I, care i-a transmis o moștenire prevestitoare de turburări.

Vina dezastrului o poartă guvernarea despotică a ambilor suverani, iar pe de altă parte împrejurările istorice. Tronul englez, a fost ocupat, după moartea reginei Elisabeta, de Iacob I al Scoției. Acesta a fost un eveniment fericit, pentru că a consolidat pacea între cele două state vecine, dar și nenorocit, deoarece noul rege, crescut într-o țară străină, nu cunoștea poporul peste care era chemat să domnească. Era firesc să confunde metoda de guvernare pe care trebuia să o exercite în Anglia cu cea pe care o întrebuințase în Scoția. În țara dela nord, Iacob fusese un suveran cu puteri mai largi, cu o autoritate mult mai mai nețărmită decât îi era permis în noua lui situație de rege al Angliei. El nu-și dădea seama că domnia Tudorilor, cu tot fastul și splendoarea Coroanei lor, se găsea îngădită de suveranitatea poporului. În Scoția el nu întâmpinase rezistență decât în cerbicia bisericii presbiteriene, care, prin congregațiunile și reprezentanții ei, își permitea să-i cenzureze din când în când actele. Parlamentul acolo nu era o forță serioasă de opoziție. În Anglia însă, un suveran trebuia să țină seama, în primul rând, de voința poporului; guvernarea lui nu trebuia să treacă peste drepturile și privilegiile Parlamentului. Această instituție era o forță în Stat, cu ajutorul căreia Tudorii au căutat să-și consolideze puterea.²

Iacob I ca și Stuartții de după el, n'a înțeles acest lucru. El voiasă conduce, ca un suveran absolut, atât în tre-

¹ Introducerea lui H. Morley la Oceana; Chambers, Cycl. vol. 1 619.
² Trevelyan, Hist 380-383.

burile bisericii, cât și în cele ale Statului. Regele Scoției mai venise și cu o concepție nouă a puterii sale: aceea e dreptului divin¹. Un rege bun, afirma el, nu este obligat să observe legile decât din propria sa voință și numai pentru a da un exemplu supușilor săi. Concepțiile lui despre puterea regală erau periculoase pentru pașnica guvernare în Stat. Parlamentul nu înțelegea să renunțe la prerogativele sale; deaceea protestă cu vehemență ori de câte ori suveranul nesocote legile țării. Pentru a scăpa de acest obstacol supărător, Jacob căută să se dispenseze cât mai mult de el, prin repetate și îndelungate dizolvări. Numai lipsurile tezaurului îl forțau să-l convoace din când în când, pentru a-i cere noi contribuții de taxe și impozite.²

Fiul său, Carol I, îi moșteni și firea autoritară și metodele de guvernare. Când deveni rege în 1625, se credea că, fiind crescut în țară, va avea mai multă înțelepciune politică decât tatăl său. „Noi putem spera totul dela regele care ne guvernează acum“, strigă o voce în primul său parlament. Curând însă noul suveran reuși să spulbere toate speranțele supușilor săi; despotismul lui Jacob I fu continuat și cu mai multă încăpățănare. Timp de 11 ani, dela 1629 până la 1640, Carol I domni ca un adevărat despot, fără control parlamentar. În această guvernare a fost ajutat de doi miniștri: arhiepiscopul Laud și Wentworth, oameni hotărâți să facă simțită puterea Coroanei atât în Biserică, cât și în Stat³. Wentworth, ca guvernator în Irlanda, organizează armata, finanțele și justiția, aplicând reforme vrednice de un adevărat regim de teroare. «Regele — scrie el lui Laud — este tot așa de absolut aci ca orice prinț din lume». Laud, devenind prim-ministru în 1635, secundă pe tovarășul său din Irlanda, în ideia de a face simțită în Anglia autoritatea regală. Atenția arhiepiscopului se îndreptă în special asupra Bisericii.

De la ivirea reformei protestante această instituție a fost punctul cel mai nevralgic în Stat. Faptul că biserica engleză n'a acceptat dela început o reformă deschisă și de o singură nuanță confesională, a dat naștere la o serie de turburări, care nu s'au sfârșit nici în timpul lui Carol I. Cele două curente: conservator și puritan-reformator continuă a se ciocni în urmărirea diferitelor scopuri opuse. Puritanii, dacă au acceptat să facă parte din biserica națională prin actul

¹ Green Hist. 477-478. — ² Green, Hist. 482-485. — ³ Trevelyan, Hist. 392-396.

uniformității reginei Elisabeta, n'au încetat de a lupta pentru idealurile lor de reformă. Chiar în anul suirii pe tron a regelui James I, clerul puritan s'a prezentat în număr impresionant la suveran, cerând simplificarea formelor exterioare ale cultului, un respect mai riguros pentru sărbători și măsuri mai severe pentru educarea viitorilor preoți.¹ Desigur, puritanii au exagerat continuu zelul lor religios, socotind ritualul o abominare, imaginile sfinte drept idolatrie, petrecerile de sărbători o profanare a vechiului Sabat. Ei au mers și mai departe, atacând viața particulară sau publică a individului. Obișnuiți cu o viață simplă, severă, ei condamnă orice plăceri nevinovate ale conaționalilor lor, cari aveau idei mai liberale. Mărturie stau nenumăratele pamflete din timpul reginei Elisabeta și care au continuat cu o furie crescândă până la Carol I, atacând nu numai probleme religioase, ca aceea a episcopatului, ci și manifestări ale vieții intelectuale: literatura, reprezentațiile teatrale, al căror spirit li se părea că murdărește curățenia vieții creștine.²

Fără cu această stare de spirit, regele nu putu să facă o alegere mai nepotrivită a primului său ministru decât aceea în persoana arhiepiscopului Laud. Cu toate bunele intențiuni ale actelor sale, cu toate calitățile pe care le avea înaltul prelat, el nu era omul potrivit momentului. Ca și Wentworth era lipsit de tactul politic, de moderațiune; în loc de a tempera despotismul guvernării lui Carol, ei îl întăriră, îl forțară până dincolo de marginile răbdării. Laud era un conservator în ideile sale religioase. Pus în capul Bisericii, el căută să o readucă tot mai aproape de matca ei de odinioară. Păstrându-i caracterul ei de instituție națională, care prin acceptarea unui minimum de reformă religioasă, se despărțise pentru totdeauna de Roma, Laud încercă să-i redea parte din demnitatea și fastul ei din trecut. Pentru aceasta, el deveni partizanul unei reînvieri al unor vechi doctrine și practici, ca: spovedania, prezența reală în împărtășanie, rugăciuni pentru morți, uzul vestmintelor vechi proțesti împodobirea locașurilor de rugăciune și a slujbelor, — lucruri care provocau oroare printre elementele puritane din biserică. Exemplul îl dădu chiar el, restaurând capela arhiepiscopală dela palatul Lambeth în toată splendoarea ei de altădată, capelă pe care prelații protestanți dinaintea lui, o despuia-seră de toate podoabele, care i-ar fi dat o asemănare cu biserică romano-catolică.³

¹ Green, Hist. 479—380 — Trevelyan, Hist. 384. — ² Taine: Hist. Lit. Angl. Tom II c. V. 338—358. — ³ Grenn, Hist. 509-513.

Ministrul lui Carol înțelegea ca exemplul lui să fie urmat de toată preoțimea. El dădu chiar ordine severe de conformatie; în multe părți ele fură ascultate, dar se găsiră și destui clerici și laici cari să prefere să sufere toate rigorile legii: închisoare, amenzi, destituire, tăerea urechilor, moartea pe rug, exilul spre Lumea Nouă, decât să-și plece genunchii în fața crucifixului, sau a Sfintei Mese dela altarul împodobit cu sfeșnice și candelabre de argint.¹

Măsurile lui Laud, ca și ilegalitățile regelui deșteptară în popor gândul că țara e în pericol. Chiar cei mai moderați fură, în cele din urmă, câștigați de partea unei opoziții crescânde față de autoritatea regală și a miniștrilor săi. Actele de nesupunere la legile arbitrare se înmulțeau mereu, răbdarea ajunsese la capăt. Valva pe care o stârni procesul lui John Hampden, care refuzase să plătească taxe fără aprobarea Parlamentului, e dovada unei turburătoare stări de spirit în masa poporului. Insuși Wentworth își dău seama de pericol. „Ași dori ca domnul Hampden și cei asemenea lui „să fie biciuiți până le va veni mintea la cap“, scria el din Irlanda.²

Laud, ca și colegul său, nu dădu îndărăt în fața murmururilor; el încercă să aducă sub autoritatea sa și biserica presbiteriană a Scoției, impunându-i reformele sale. Pentru a-și apăra credința, Scoțienii răspunseră cu răscoale și chiar cu războiul.

Rezistența lor fu scânteia care aprinse revoluția și războiul civil și în Anglia. Cele două națiuni se uniră apoi într'o singură sfortare pentru dărâmarea tiraniei din Stat și Biserică. Alianța armatei puritane parlamentare cu cea presbiteriană scoțiană prevedea că lupta în comun se va da pentru uniformitatea credinții în cele trei țări (Anglia, Scoția și Irlanda), distrugerea religiei papistașe, a episcopatului, superstițiilor și schismei, pentru păstrarea privilegiilor parlamentului și libertăților regatului și pentru pedepsirea celor cari s'au opus reformei în Biserică și Stat.³

Condițiunile acestei alianțe impuneau schimbări cu mult mai radicale decât ar fi acceptat puritanii englezi în alte împrejurări. Luându-și asemenea angajamente, parlamentul englez se văzu silit să renunțe, pentru un moment, la o reformă religioasă moderată, în sens puritan și să instaureze presbiterianismul și în Anglia. Nici acesta însă, nu avu o viață prea îndelungată. Porniți pe panta dărâmărilor de cre-

¹ Green, Hist. 508-509: — ² Green 530-531. — ³ Green. 551.

dințe, procesul de dizolvare se dovedi mai puternic ca intenția de unificare a religiei. Fanatismul religios duse la una din cele mai bogate recolte de secte. „Numai Londra, spune episcopul Hall cu dispreț, a văzut în 1640 ivirea a optzeci de congregațiuni de diferite secte, ai căror conducători spirituali erau croitori, cismari, pălării și altă plebe asemenea acestora“; iar, după patru ani de la începutul războiului, un pamfletar număra nu mai puțin de șaseprezece secte religioase, care existau în disprețul legii și respingeau orice drept de control din partea Bisericii asupra credinței și modului lor de închinare.¹ Presbiterienii s'au văzut nevoiți la rândul lor, să recurgă la măsuri de reprimare contra acestora, întrebuițând aceleași metode severe, ca odinioară biserica anglicană prin Laud. Milton, care se remarcase prin pamfletele sale la adresa episcopatului anglican, părăsi rândurile presbiterienilor, văzând că „un presbiterian nou nu-i decât un preot vechiu, scris cu literă mare“.

Acești sectanți, cunoscuți sub denumirea generală de Independenți, n'au putut fi desființați. Armata lui Cromwell era toată formată de ei. Curajul cu care luptară pentru cauza parlamentară fu atât de mare, încât însuși comandantul lor interveni în favoarea lor.

Astfel, una din cele două clauze principale ale alianței cădea în fața realităților neașteptate. Ideia unei biserici comune în cele trei regate nu se mai putea realiza; în schimb, aceea a toleranței religioase, a libertății conștiinței prinse rădăcini.

Nici cealaltă clauză a alianței nu rămase în picioare. Evenimentele se precipitară într'un mod cu totul neprevăzut: regele a fost ucis, monarhia desființată. Lipsit de unșef, care să reprezinte o voință, gândire și acțiune unitară în guvernare, Statul rămase câțva timp sub tutela nesigură, schimbătoare, a regimului parlamentar, pentru ca, în cele din urmă, să cadă în mâinile lui Cromwell. Despotismul vechiu regal fu înlocuit cu despotismul militar al acestuia; guvernul personal al lui Carol I se schimbă în acel al Protectorului. Parlamentul ajunsese un instrument docil în mâinile dictatorului; în 1655, mai mult de jumătate din reprezentanții parlamentari ai celor trei națiuni erau numiții guvernului lui Cromwell.

Aceasta era situația, când, un an mai târziu, în 1656, apare Oceana lui Harrington.

¹ Green p. 560.

OCEANA.

Decapitarea regelui și sfârșitul monarhiei n'a adus pacea în sânul poporului englez. Lupta a fost continuată pentru limpezirea orizontului turbure pe două căi: a armelor și a scrisului.

Combatanții se găseau în ambele tabere: aceea a parlamentului și a regelui. Execuția acestuia a stârnit un fior de groază atât în țară, cât și pe continent. În aceste momente se ilustră poetul Milton, luând apărarea parlamentului și a poporului regicid, prin vestitele sale pamflete: „Eikonoklastes“ și „Defensio pro populo Anglicano“, replici contra atacurilor din: „Eikon Basiliki“, atribuită lui Carol I și „Defensio Regia“, a savantului Salmatius.¹

În afară de atacurile scurte și rezezi ale pamfletelor, lupta s'a dat și cu arme de mai multă greutate, ca tratate serioase care aveau în vedere nu numai evenimentele prezente ci și pe cele viitoare. Între acestea se remarcă „Leviathan“, opera lui Hobbes și „Oceana“, utopia lui Harrington, lucrări cu strânsă legătură între ele în primul rând, fiindcă ele prezintă poporului sisteme de guvernământ complete, și, în al doilea rând, pentru că au puncte de vedere cu totul opuse. „Leviathan“, căruia autorul i-a mai dat și titlul de „Materia, Forma și Puterea unui Stat bisericesc și civil“, — a apărut în 1651, iar „Oceana“ în 1656.

Hobbes a fost un regalist și a avut mult de suferit din pricina războiului civil. Haosul din Anglia i-a sdrucinat credința în guvernarea poporului și i-a întărit-o pe aceea a autorității absolute, necesară pentru a menține pacea și progresul într'un stat.

În formarea statului său el urmează planul lui Richard Hooker, care în lucrarea „Legile Politicii Bisericești“, pornește dela considerațiuni generale asupra omului și trece apoi asupra fondării statului politic și religios.²

Hobbes, ca și Hooker, susține că oamenii, în primitivitatea lor naturală, au fost egali; dar, adăugă el, natura este într'o continuă stare de războiu; ca atare și firea omenească este neasociabilă; și, cum fiecare om are drepturi egale asupra bunurilor naturale, dela început s'a dus o luptă neîncetată între indivizi pentru posedarea lor. Nevoia de apărare comună a unora contra altora, în special a celor acaparatori

¹ Chamber, Cycl. vol. I. p. 689; Camb. Hist. of Lit. vol. VII. p. 104-105. — ² Cassell, Longer Prose Works p. 29.

contra celor lipsiți, a dus la formarea de alianțe sau asocieri între mai mulți indivizi. Aceste grupări sunt primele începuturi de organizare socială în care membrii ei, renunțând la o parte din drepturile lor individuale, le-au cedat unui șef, prinț, sau unei puteri centrale, care să le asigure securitatea comună.¹

Aceste puteri cedate unei autorități centrale pot fi ele retrase? Hooker răspunde afirmativ. Hobbes însă este de părere că ceea ce s'a dat nu se poate lua înapoi, chiar dacă deținătorul puterii n'ar corespunde așteptării alegătorilor, căci, având în vedere firea neasociabilă a indivizilor, e de preferat ca societatea să accepte tirania șefului mai curând decât anarhia mulțimii. Puterea prințului trebuie să rămână absolută. Hobbes vrea să concentreze în mâna suveranului cele trei puteri: legislativă, judecătorească și executivă. Pentru aceasta, el fi dă două săbii: pe a justiției, adică dreptul de a pedepsi, și pe a războiului, adică dreptul de a asigura liniștea internă și externă a țării.²

Autoritatea suveranului se exercită chiar și în domeniul spiritual: în statul său va fi numai o singură religie, aceea pe care șeful statul o crede bună pentru supușii săi. Existența paralelă a sectelor religioase nu e permisă, fiindcă ar dăuna păcii și armoniei sociale³.

Ideile lui Hobbes privitoare la guvernământul civil și religios crespund politicei absolute a regelui Carol I și o confirmă ca bună. Harrington însă, ca un bun republican și susținător al drepturilor poporului, atacă sistemul predecesorului său și propune un altul cu totul opus. Oceana este un stat în care puterea și controlul guvernului se află în mâna poporului⁴.

Harrington începe utopia sa cu un studiu preliminar, în care vine cu două idei originale, referitoare la proprietate și vot.

Harrington susține că oricare ar fi forma de guvernământ a unui stat: monarhică, aristocratică sau populară, cheia de boltă a acestuia este proprietatea. Proprietatea dă puterea. Ea face ca unii să domine asupra altora, să și exercite tirania asupra celor ce depind de ei. Ca atare, ea dă posibilitatea ca monarhia să se transforme în tiranie, aristocrație în oligarhie, guvernul popular în anarhie. Grija prin-

¹ Cassell, *Longer Prose Works* p. 296-299. — ² Cassell, *Longer Prose* p. 296-299. — ³ Cassell, *Longer Prose Works* p. 296-299; *Camb. Hist. of Lit.* vol. VII, p. 291-398. ⁴ *Camb. Hist. of Lit.* Vol. VII pag. 298-299.

cipală a unui legislator trebuie să fie, în primul rând, de a regula chestiunea proprietății. Rezolvarea problemei Harrington o vede în egalarea proprietății între indivizii aceleiași clase, printr'o lege agrară specială.

Pe lângă legea agrară, el adăogă și pe aceea a votului. Toate funcțiunile în stat se vor ocupa prin ajutorul votului. Poporul își alege pe conducătorii săi; mandatul acestora însă e dat numai pentru un an cu scopul de a asigura principiul rotației la putere.

Deși aceste două măsuri ar garanta o bună guvernare și ar înlătura posibilitatea unei tiranii, legiuitorul vine și cu un al treilea principiu; puterea legilor, nu a autorităților, este supremă în stat. Legile se fac cu concursul întregii națiuni, reprezentată prin cele două adunări: senatul și adunarea poporului. Senatul propune, adunarea poporului alege; iar aplicarea lor se aduce la îndeplinire de o altă putere, cea executivă, adică de magistratura țării.

Aceasta formează scheletul sistemului de guvernământ al lui Harrington, pe care îl introduce în Oceana.

Oceana este un stat insular, care reprezintă Anglia, iar celelalte două țări, Marpesia și Panopeia, alăturate Oceaniei, sunt Scoția și Irlanda. Față de propria lui patrie, autorul are dela început sentimente de admirație, numind-o „cea mai măreață din toată lumea“, pe care natura a binecuvântat-o cu un pământ fertil, câmpii bogate în turme de oi și vite și păduri întinse. Marpesia e un ținut mai sărac, la nordul Oceaniei, cu o națiune tenace și numeroasă. Pentru Panopeia, autorul manifestă aceeași indiferență ca toți contemporanii săi. Țara aceasta ar fi bogată, dar se află, din nenorocire, în stăpânirea unei populațiuni leneșe și fricoase.

Harrington face o schiță istorică a Angliei până la Cromwell, arătând cum proprietatea a jucat, de la început, un rol de seamă în stat. Cărmuirea țării a fost în mâna acelor cari au avut în teritoriile cele mai întinse. Înainte de regele Panurgus (Henric VII), nobilii au avut în stăpânire destinele Angliei; puterea lor era așa de mare, încât uneori constituia un pericol pentru regalitate. Panurgus, făcut rege cu ajutorul lor, avu înțelepciunea să creze o nouă forță în stat, care să distrugă pe aceea a nobilimii. El a înlesnit formarea unei țărâni independente, îmbogățind-o cu ferme și pământuri. Puterea nobililor trecu în umbră, fiind înlocuită cu cea a țărânimii. Ea se manifestă, începând din timpul lui Panurgus, prin autoritatea crescândă a parlamentului. Această putere populară se dezvoltă sub Tudori până la venirea lui

Morpheus Marpesianul (Iacob I al Scoției) pe tronul Oceaniei. Sub el s'a realizat unirea cu Marpesia (Scoția); sub el însă a început și acea luptă surdă între Coroană și Națiune, care se sfârși prin moartea fiului său și victoria finală a poporului.

În momentul în care autorul scrie opera sa, conducerea Oceaniei era în mâna parlamentului și a armatei, care avea în frunte pe „cel mai victorios căpitan și mai mare patriot“, Olphaus Megaletor (Oliver Cromwell). Grija marelui general era să dea țării sale un guvern bun și temeinic în locul parlamentului nestabil și necorespunzător momentului. Dizolvându-l cu ajutorul armatei, el devine guvernatorul Oceaniei, Lord Archon. În îndeplinirea menirii sale e ajutat de un consiliu de cincizeci de membri, cari cercetează toate formele de stat vechi și moderne și operele marilor legiuitori ai lumii, în timp ce un comitet restrâns al aceluiaș consiliu primește sugestii din partea poporului.

Rezultatul acestor studii variate este pus de către Lordul Arhon într'un proiect de guvernământ nou, pe care-l publică, pentru ca întreg poporul să ia cunoștință de el.

Cetățenii Oceaniei se împart în două categorii: oameni liberi și servi, din care se recrutează armata luptătoare și miliția de pază.

Țara se divide în unități administrative: zece mii de paohii, o mie de centurii și cincizeci de triburi; ele sunt puse sub supravegherea a o mie de inspectori, a căror primă grijă e să învețe poporul cum să voteze și cum să-și aleagă prin vot pe reprezentanții săi în parohii, centurii și triburi, precum și pe cei ce ocupă funcțiuni publice în aceste unități administrative.

Legile fundamentale ale țării sunt: legea agrară și votul.

Nimeni în Oceana nu va putea avea o avere, care să-i aducă un venit mai mare de două mii lire sterline; acel care, la data publicării legii, posedă mai mult, va împărți prisosul moștenitorilor săi, în mod egal.

Această lege se va impune și în celelalte două insule; în Marpesia, însă, proprietatea va fi redusă la un venit de cinci sute lire sterline.

Parlamentul se compune din senat și adunarea poporului. Membrii senatului sunt exclusiv aleși din rândurile aristocrației, fapt care nu-i atât în legătură cu nașterea autorului dintr'o veche familie nobilă, cât cu experiența trecutului. Studiile sale istorice l-au dus la convingerea că existența tuturor statelor se datorește claselor aristocrate, din rându-

rile cărora s'au recrutat legislatorii, conducătorii și cei mai buni șefi războinici. Aristocrația Oceanei, prin legea agrară și votul națiunii, e lipsită de mijloacele de a se transforma într'o oligarhie împilătoare. Nici legile nu le face ea în senat, ci numai le propune adunării poporului; dacă acesta le primește atunci ele își capătă autoritate de legi.

În sânul senatului se găsesc patru consilii: consiliul de stat, consiliul războiului, consiliul religiei și consiliul comerțului, formate din specialiști în problemele respective. Chestiunile discutate de consilii sunt aduse la cunoștința senatului, care la rândul său, le face cunoscute poporului.

Este important, pentru momentul de față, consiliul religiunii, dată fiind seriozitatea problemei religioase în timpul revoluției civile. Atribuțiile acestui consiliu se împart între grija pentru religia națională și apărarea libertății conștiinței. El ia cunoștință de conflictele și nemulțumirile religioase și caută a le aplana conform prevederilor legii. Autoritatea superioară în materie de doctorină a religiei dominante a statului aparține universităților. Orice neînțelegeri cu privire la interpretarea articolelor de credință sunt rezolvate de consiliile preoților universitari, de peste 40 de ani, și aduse apoi la cunoștința senatului de către consiliul religiei. Tot Universității aparține și dreptul de a numi preoți în parohiile vacante. În felul acesta se ajungea la unificarea concepțiilor religioase a clerului, înlăturând orice tendință spre desbinare.

Cât privește existența celorlalte secte, a căror membri au luptat cu un admirabil devotament în armata lui Cromwell, legea le asigură dreptul de libertate a conștiinței și a cultului lor particular; atribuțiile consiliului religiei se mărgineau aci numai la măsuri de protecție și ordine.

Parlamentul Oceanei are un număr proporțional de reprezentanți ai provinciilor alipite, Marpesia și Panopeia. Cum el se găsește în Emporium, capitala țării, pentru o bună administrare a statului legiuitorul prevede organizarea și ale altor centre de autoritate, răspândite pe unități de parohii, centurii și triburi.

În considerațiunile autorului asupra elementului viu, uman al Oceanei, tineretul ocupă un loc de frunte. Tineretul este nădejdea țării, el trebuie format pentru viitor. Legile Oceanei prevăd posibilități de instruire pentru toți copiii, părinții fiind obligați, sub amenințarea cu pedeapsa, să-i trimită la școlile tribului pe cheltuială proprie; numai cei săraci vor fi ajutați din fonduri publice. Dela 9 la 16 ani li se va da o educație generală; după această vârstă, părinții se vor îngriji să-i îndrumeze și să-i formeze pentru o viață practică;

legiuitorul recomandă agricultura, industria, comerțul și meșteșugurile ca cele mai potrivite pentru cei mulți. Copiii dotați cu un intelect deosebit vor fi îndreptați spre instituțiile școlare și universitățile țării, care le pot da o cultură mai serioasă și de specialitate. Educația se completează apoi cu instrucția militară, care se va face între vârsta de 18 și 30 ani. Oceana este un stat bine înarmat și totdeauna gata. La semnalul dat, toată lumea, echipată pe cont propriu, se va strânge la centrele de adunare. În caz de războiu, armata Oceanei, care împreună cu a Marpesiei și a Panopeii se ridică la optzeci de mii de ostași, este încredințată marelui strateg, ca să o conducă pe câmpul de luptă.

Ultimele preocupări ale legislatorului sunt în legătură cu provinciile. Administrarea lor se face de consiliile provinciale, compuse din reprezentanți ai bătrânilor și tinerilor. Atât în chestiuni administrative cât și militare, aceste consilii sunt în legătură directă cu guvernul central din capitala țării.

Aceasta este forma de guvernământ pe care Lordul Arhon, ajutat său, a reușit să o dea statului Oceana. Mulțumit de reușita întreprinderii sale și văzând că sistemul său pus în practică se dovedește a fi perfect în toate amănunțele, Arhonul, spre suprinderea generală, își prezintă demisia din demnitatea sa în fața senatului, hotărît să se retragă în liniștea vieții de cetățean particular, la o moșie dela țară. Consternarea și îngrijorarea cuprinse întreg poporul. Senatul, în urma îndemnului națiunii întregi, se prezintă înaintea lui, rugându-l să primească demnitatea de Arhon sau Protector al Statului Oceana pe viață. Cedând rugămintii poporului, el primi să-și reia funcțiunea și fu adus cu alaiu în capitală.

Oceana lui Harrington a avut un mare răsunet în opinia publică engleză, autorul ei arătându-se un convins partizan al guvernării populare. Cromwell, care se găsea în fruntea statului, o consideră ca un atac contra conducerii sale despotice și încercă să o suprimă, sechestrând-o în momentul tipăririi. O restituî numai în urma intervenției fiicei sale, Lady Claypole, pe care Harrington o asigurase că Oceana nu-i decât un simplu roman politic, nici de cum o încercare de trădare față de tatăl ei.

Publicarea ei în 1656 îi atrase numeroși aderenți ai ideilor sale politice, ca și adeversari. Se puseră chiar bazele unui club, denumit «Rota», după principiul rotației la putere din Oceana, în care alegerea membrilor și a funcțiilor se efectua în urma votului tuturor. Cu ocazia Restaurației,

în 1660 clubul a fost desființat iar Harrington trimis la închisoarea din Turnul Londrei, pe motivul că ar fi făcut parte dintr'un complot. Adevărata cauză însă era că scrisese Oceana. El a fost reținut în diferite închisori și nu-și recăpătă libertatea decât după ce-și ruină sănătatea. A murit în 1667 și a fost înmormântat alături de Sir Walter Raleigh în biserica Sfânta Margareta.

Utopia lui Harrington nu este numai un simplu roman politic în genul Utopiei lui Morus. Intenția lui de a expune un sistem de guvernământ în adevăr necesar momentului a fost prea serioasă pentru ca planul său să fie socotit drept un vis utopic. Dacă n'ar fi încadrat-o în forma unei povestiri — care, de altfel, e extrem de redusă — Oceana ar fi putut sta alături de Leviathan, opera lui Hobbes. Însăși citirea ei e departe de a fi plăcută ca Utopia sau Noua Atlantidă; cititorul are înaintea sa mai mult un tratat politic greoiu decât o lectură ușoară, pe care să o ducă până la capăt fără oboseală. Nu-i de mirare dacă atât Cromwell cât și Carol II l-au socotit un om periculos; ochii despoților nu puteau privi cu plăcere pe avocatul guvernării poporului.

Influența mediului asupra Oceanei.

Oceana, cu vecinele ei Marpesia și Panopea, este o copie așa de exactă a Angliei, încât autorul nici nu mai pomeneste că ar exista într'o regiune necunoscută, ca Utopia sau Noua Atlantidă. Lumea cunoaște prea bine evenimentele importante din această țară pentru a mai fi nevoie să le ascundă sub nume imaginare.

Oceana n'a avut un trecut prea fericit; cât despre prezent, ea se găsește la o grea răspântie. Toate sforțările lordului Arhon și a consiliului său, dar mai cu seamă ale lui Harrington, sunt să-i dea o astfel de legiuire și formă de guvernare, încât să nu se mai repete experiența tristă din timpul lui Iacob I și Carol I.

Care va fi de aci înainte formă de guvernământ a statului Oceana, adică a Angliei? Despotismul celor doi suverani face pe legiuitor să renunțe la ideea regalității; republica oferă mai multă garanție de respectarea drepturilor poporului decât monarhia. Un președinte de republică, chiar dacă ar fi el un Cromwell, e mai puțin periculos decât un suveran care ar tiraniza supușii, sub masca dreptului divin. Natural, autorul urăște tirania sub orice formă, fie că ea este

exercitată de un șef de stat sau de o clasă socială asupra celorlalți cetățeni. Harrington cunoștea prea bine, de exemplu, și tirania clasei latifundiare din Anglia. De aceea, el vrea s'o excludă cu desăvârșire din statul său model. Remediul cel mai bun i se pare punerea în aplicare a celor trei principii fundamentale în Oceana: reforma agrară, puterea votului și domnia legilor.

Al doilea principiu, votul, va instaura o guvernare democratică. Rotația va lua puterea din mâna aristocrației și o va pune la dispoziția tuturor. Prin acest mijloc, averea și rangul nu vor mai fi o cale sigură spre pozițiile cele mai înalte în Stat și despotismul conducătorilor, de felul lui Laud și Stafford, nu va mai fi posibil. Poporul va controla pe fruntașii săi prin votul său. Democratizarea guvernării este asigurată.

Un principiu mai important însă decât cele precedente este acela al domniei legilor, nu a voinții oamenilor în stat. Contra legilor a păcătuit și regele decapitat și democrația lui Cromwell. Armata marelui căpitan, deși recrutată din sânul poporului, ajunsese în cele din urmă tot așa de tiranică ca și vrășmașii contra carora luptase. Și democrația poate cădea în acelaș păcat. De aceea, un stat ideal trebuie condus de legi. Ele trebuiesc respectate ca litera scripturii.

După expunerea principiilor fundamentale, Harrington trece la clădirea statului său republican.

În capul statului se găsește un președinte, lordul Arhon, ales de popor; împrejurările impun, pentru moment, persoana temută a marelui căpitan, care a dus la bun sfârșit războiul civil și care, în momentul când e scrisă Oceana, deținea puterea în țară.

Șeful statului are de ajutor un parlament. Organizarea și atribuțiile acestuia sunt de așa natură, încât el reprezintă adevărata putere în stat. Parlamentul în Oceana este expresia voinței poporului. E o instituție cu mult superioară celei din timpul regalității și a protectoratului lui Cromwell. Compoziția sa respectă într-o măsură cadrul parlamentului englez cu reprezentarea aristocrației și a poporului. Aristocrația își menține un loc de frunte în noul senat; influența ei însă se rezumă la contribuția ei intelectuală pentru guvernarea statului; legile fundamentale și controlul exercitat de popor i-au suprimat puterea de altădată. Senatul propune, poporul dispune.

Trăind în prezentul neclar și par'că nesigur de viitor, autorul vrea ca guvernarea populară să fie o realitate și pentru

generațiile ce vin. El vrea s'o asigure contra oricăror surprize. Siguranța ei o vede în națiunea înarmată. Armata Oceaniei diferă și de cea regalistă și de cea parlamantară. Luând de model pe cea a lui Cromwell, el o organizează în așa fel, încât să prezinte pe viitor o dublă garanție: asigurarea pentru orice moment a guvernului popular și imposibilitatea vre-unei nouă tiranii. Armata e națiunea însăși. Orice aventură de felul celei a lui Carol I este exclusă. Și pentru a fi sigur de viitor, autorul se îngrijește ca și tineretul să fie încadrat în rândurile oștirii naționale.

Pentru a realiza unitatea sufletească a poporului, Harrington se ocupă și de problema religioasă, fiind una din cele mai importante în stat. Despotismul lui Laud în biserică a aprins focul războiului civil. Însăși alianța armatei scoțiene cu cea engleză, parlamentară, s'a făcut pe baza distrugerii tiraniei din Biserică și Stat. Legământul lor prevedea ca primă clauză: uniformitatea religiei în cele trei țări, de-sigur într'un sens cu totul opus intențiilor arhiepiscopului englez. Spre dezamăgirea aliaților însă, idealul unirii sufletești nu s'a putut realiza; evenimentele ce au urmat au adus, prin creșterea sectelor, o destrămare a religiei încă și mai pronunțată. Harrington, deși puritan, a avut vederi mai largi decât Laud și dușmanii săi. El introduce în Oceana principiul libertății conștiinței. Biserica majorității ca și a minorității se bucură de drepturi aproape egale. În noul stat, Independenții armatei lui Cromwell vor avea recunoscută legalitatea cultului lor.

Îngrijorat oarecum de neînțelegerile din sânul bisericii engleze, el încearcă să împace cele două curente, puritan și conservator, printr'o măsură care ar putea găsi aprobarea tuturor chestiuniile religioase de ordin doctrinar vor fi supuse de consiliul religiei unui sinod universitar; deciziile acestuia vor fi aduse la cunoștința poporului, prin parlament. Prin urmare, chiar în materie religioasă, ca și în guvernarea civilă, poporul este ultima instanță.

Din aceasta se poate vedea cum Harrington a fost continuu urmărit de evenimentele prezentului în construcția utopiei sale. Întreaga lui concepție, în privința realizării unui stat ideal, răspunde necesității momentului de a alunga tirania din stat și biserică.

JONATHAN SWIFT

1667—1745

EPOCA SA, ✕

Cu Swift ajungem la începutul secolului XVIII. Opera sa „Călătoriile lui Gulliver“, a văzut tiparul în 1726, exact la șaptezeci de ani după „Oceana“ lui Harrington. Cu toată distanța de timp ce le separă, epocile celor doi scriitori sunt mult mai apropiate, pentru că, în multe privințe, epoca lui Swift este un ecou al Restaurației.

Problema care se pune dela început este dacă Swift poate fi socotit un utopist „Țara Cailor“ din Călătoriile lui Gulliver este o utopie sau numai o simplă satiră? Acest fragment din opera sa se prezintă ca un episod care completează șirul de călătorii extraordinare ale lui Gulliver; dar, din moment ce autorul are intenția să dea Țara Cailor „drept un model“ lumii întregi, — chiar dacă nimeni nu-l ia în serios-, merită să vedem ce fel de model ne dă.

Și Utopia lui Morus este tot o satiră a societății. Operele acestor doi autori se înrudesc prin umor, cu deosebira că Swift este un om mult mai inveninat, pe când umanistul secolului XVI are ceva din finețea și spiritul îngăduitor al lui Addison și Steele. Morus n'a comparat niciodată, de pildă, capul omului cu „o mătură“ care curăță gănoaiele¹ nici cu al unui „Jahoo“, care mănâncă toate murdăriile². Desigur nu trebuie să uităm că Swift a trăit într'un mediu care ar fi desgustat și pe oameni mai puțin sensibili decât el — mărturie este toată literatura timpului că răutatea lui nu este decât rezultatul unui concurs de împrejurări, care l-au amărât o viață întreagă. Biografia lui ne arată o continuă luptă între sufletul său orgolios și ambițios și un întreg șir de întâmplări, care rareori i-au oferit momente de satisfacție.

Ca tânăr, în epoca de formare, a avut prilejul să-și facă o lungă ucenicie la Moor Park, pe lângă Sir Wiliam Temple.

¹ Meditație asupra unei cozi de mătură. — ² Țara Cailor.

Cu moartea acestuia, în 1699, începu pentru el o serie de experiențe amare, ca preot în Irlanda. Diferitele situații modeste, ce i se ofereau, nu puteau satisface ambiția unui om ca Swift, care-și măsurase până acum puterea talentului său în „Bătălia Cărților” și „Povestea unui Butoiu”. Prietenul lui Steele și Addison nu voia să se înmormânteze în singurătatea unui sat irlandez, cu toată căldura dragostei cu care îl inconjura simpatia sa, Stella. De aceea, Londra, pe care o mai vizitase, îl ademini din nou, oferindu-i posibilități de afirmare și de înaintare în carieră. Vanitatea lui omenească îi fu satisfăcută într-o largă măsură, între 1710—1713, epoca cea mai glorioasă a marelui satirist. Ajunsese a fi curtat și lingușit de toți; liberalii se temeau de tăiașul satirei sale, iar conservatorii făceau toate eforturile să-l atragă de partea lor. În culmea fericirii, el scrie Stellei: „Dl. Secretar mi-a comunicat că Ducele de Buckingham a vorbit mult despre mine și că dorește să mă cunoască. I-am răspuns că e imposibil acest lucru, deoarece n'a făcut încă destule avansuri insistente.” Într-o altă scrisoare, el îi spune: „M'am săturat de Curți și de miniștri și ași vrea să fiu înapoi la Laracor.” Conservatorii, prin atențiunea pe care au arătat-o față de Biserica Anglicană, l'au câștigat pe Swift în cele din urmă, de partea lor. „Noi am fost hotărâți să te avem”, îi spuse Bolingbroke. „Dumneata erai singurul om de care ne temeam.” Astfel că între 1710—1714, Swift făcu parte din partidul conservator care era la putere.

Căderea acestuia în 1714 o aduse și pe aceea lui Swift. Toate speranțele lui de mărire se prăbușiră. În loc de un scaun episcopal, se alese doar cu funcția de decan al preoților dela catedrala din Dublin. Azilul din capitala Irlandei îi oferi, în schimb, prilejul să scrie „Călătoriile lui Gulliver”, care i-au lăsat un nume nume nemuritor.¹ Prin această operă își vărsă și ultima picătură de venin asupra neamului omenească, pentru a pecetlui definitiv marea sa dezamăgire în viață. În Țara Cailor, care formează ultima parte a Călătoriilor lui Gulliver, el arată supremul dispreț pentru această ființă care se numește om, degradat până la starea cea mai josnică de animalitate.

Această stare sufletească înveninată nu e datorită numai caracterului său mândru, ambițios ci și mediului din care făcea parte. Epoca reginei Ana, ca și a succesorului ei, lăsa foarte mult de dorit, din punctul de vedere moral al vieții

¹ Cambridge, Hist. of Literat: Biografia sa în Vol. IX, Ch. IV.

sociale, politice și religioase. Morala în vremea lui Swift era disprețuită în cercurile Curții, nobilimii și ale clasei emancipate. Cariera lui de jurnalist și situația sa i-au dat prilejul să vadă putregaiul cu atât mai intens cu atât a venit în contact mai apropiat cu societatea. Mari și mici, oameni de stat și particulari, personajii înalte în mâinile cărora se găseau destinele țării, trăiau o viață lipsită de scrupule, de moderațiune și moralitate. Marele general al zilei, Marlborough, dărmătorul mândriei lui Ludovic XIV, a fost în stare să vândă dușmanului secretele țării sale, să fure din hrana soldaților de pe front și să întrețină un cortegiu de metrese; Bolingbroke, protectorul lui Swift, cu toate manierele lui fermecătoare și darul său oratoric, era un sceptic, un complotist și un intrigant de primul ordin; miniștrii reginei Ana își împărțiau cu inimă ușoară loialitatea între Suverana lor și Pretendentul exilat în Franța; Walpole, deținătorul puterii în Anglia, după căderea conservatorilor, a fost un cum-părător de conștiințe și un patron al unei administrații corupte o viață întreagă.¹

În jurul acestor oameni mari roiau aspiranți la situații, lingușitori, intriganți, femei ușoare și influente. Celelalte clase copiau exemplul dat de lumea mare. Fidelitatea conjugală ajunsese o glumă; educația tineretului consta — după instrucțiunile pe care contele de Chesterfield le recomandă fiului său natural — în: a fi galant, a observa regulile unei bune etichete, a cultiva relațiuni cu femei măritate, a poza, a disimula, a fi prudent.² În urma unor asemenea reguli de conduită nu-i de mirare dacă snobii se țineau de tot felul de isprăvi: să fure șuvițe de păr din capul frumoaselor blonde³, să joace diferite feste trecătorilor, să colinde, în bande, noaptea pe străzi și să atace pe oamenii cumsecade. Femeile se lăsară și ele duse de valul ispitelor. Multe uitaseră că viața de familie, iubirea soțului și a copiilor e una din datoriile cele mai sfinte ale femeii.⁴ Activitatea lor se mărginea numai la alegerea toaletelor și a panglicelor. Addison se văzu obligat să le adreseze prin Guardian (No. 116) până și rugămintea de a-și acoperi sânii, decolteul lor fiind prea ispititor!

În lumea politică lucrurile steteau tot așa de rău; oamenii se împărțiseră în două partide care se dușmăneau de moarte. Punctele principale de neînțelegere între partizanii lor

^{1,2} Taine. Hist. de la Lit. Anglaise, vol. 3, c. III. — ³ Pope, Rape of the Lock. — ⁴ Steele: A Domestic Scene, Tatler No. 95.

erau războiul pe care Marlborough îl ducea contra lui Ludovic XIV și chestiunea succesiunii la tron. Conservatorii erau pentru pace și în favoarea Pretendentului; liberalii voiau continuarea războiului și aducerea Casei de Hanovra pe tron. Moartea subită a reginei și proclamarea lui George I ca rege de către liberali a adus ruina partidului conservator.

Swift, a cărui stea a apus odată cu aceea a partidului său a crezut că și Biserica Anglicană era amenințată, mai ales de sectari și de catolici. Restaurația însă o restabilise în vechea ei poziție de întâietate în stat, iar pe rivallii săi îi reduse la neputință prin legi asupritoare. Înăspirea acestor legi de către conservatori, prin excluderea lor din serviciile statului, era o măsură și nedreaptă și nepolitică. Slăbirea Bisericii se manifesta mai degrabă din partea curentului raționalist, cunoscut sub numele de «deism» și care se afirma cu o vigoare neobișnuită în acele timpuri. Deismul preconiza un sistem de religie naturală și ataca însăși bazele creștinismului. El era contra revelațiunii, miracolelor, ideii de mediațiune între om și Dumnezeu și fonda etica pe capacitatea înăscută a omului, nu pe morala Scripturii; el susținea că credința în divinitate trebuie să fie compatibilă cu rațiunea.¹ Oamenii cari acceptau aceste doctrine erau mult mai periculoși decât sectanții, intrucât distrugeau încrederea în însăși dogmele creștine. Mulți din ei făceau parte chiar din Biserica Anglicană. E adevărat că Swift nu-i cruță nici pe aceștia. În pamfletul său intitulat «Argumente contra desființării creștinismului în Anglia», el propune acestor liber-cugetători: deiști, atei, socinieni, antitrinitari, că lucrul cel mai nimerit ar fi să desființeze nu numai creștinismul, ci chiar religia în întregime, ca să curme răul din rădăcini. Singurul inconvenient ar fi că toți acești filosofi, cari și-au făcut un renume pe seama religiei și a creștinismului, n'ar mai avea material de discuție și astfel și-ar periclita reputația lor.²

Hidra necredinței avea însă multe capete. Unul din acestea era și al și filosofiei, care, dela fondarea Academiei Regale de Carol II, nu înceta a da lovitori mortale autorității religioase. Adevărurile științifice răsturnau rând pe rând, pe cele ale Scripturii. Unul din savanții acestei instituții ne spune că preocupările lor erau să discute chestiuni filosofice și altele în legătură cu ele, ca: fizica, anatomia, geometria, astronomia, navigația, statica, magnetismul, chimia, mecanica...

¹ Camb. Hist. of. Lit. vol. IX: Deists. — ² Chambers, Cycl. vol. II pag. 138.

excluzând problemele religioase și pe cele de guvernare." Acest fel de trata religia avea ecou și în afară, în cercurile oamenilor de stat, ale literaților și ale claselor emancipate, care arătau mai mult interes în descoperirile științifice decât în chestiunile religioase. Așa se explică ura lui Swift față de știință, pe care a ridiculizat-o în faimoasa Academie din Lagado. Chiar printre oamenii Bisericii, mulți au fost atrași de curentul științelor. Aceștia doreau să realizeze calea unei înțelegeri între știință și religie, admitând supremația rațiunii în materie de credință. Ramura aceasta, numită «latitudinariană» ținea calea de mijloc: nu făcea parte nici din Biserica Anglicană conservatoare, nici dintre extremiștii puritani. În timpul lui William de Orania, Latitudinarienii câștigaseră posturi de conducere în Biserică: Tillotson ajunsese arhiepiscop de Canterbury, iar Burnet, episcop de Salisbury. Acești oameni de mijloc erau elementele de care suveranii protestanți aveau nevoie. Activitatea lor însă n'a dus la unirea sufletească, ci a mărit haosul din Biserică; adesea, preoții în subordine mărturiseau convingeri religioase cu totul contrarii celor pe care le susțineau șefii lor. Spectacolul fărâmițării producea dezorientare și lipsă de încredere con în rândul credincioșilor.¹

Iată mediul în care a trăit Swift și problemele care au găsit ecou în operele lui. E îndeajuns material pentru predică sau satiră și orizontul e destul de întunecat, pentru a fi nevoie de lumină.

Swift și utopia sa: „Țara Cailor“ (The Country of Houyhnhnms).

Swift este mai presus de toate un moralist. Ca atare, toate problemele de care se ocupă vor fi judecate din punct de vedere moral. Contemporanii săi Pope, Addison și Steele sunt și ei moralști. Toți sunt cenzori, toți cred că societatea în care trăesc trebuie reformată; metodele lor însă diferă. Pe cât de aspru, necruțător și de exagerat este slujitorul altarului, pe atât de îngăduitori și rezonabili sunt prietenii săi laici. Satira devine în mâna unuia o armă ucigătoare, în a celorlalți o predică reformatoare indulgentă și agreabilă.

Swift a fost un om mândru, ambițios și dezamăgit; el

¹ Green, Hist. p. 609—614.

și-a vărsat veninul nemulțumirii asupra semenilor și în utopia Țara Cailor, (The Country of Houyhnhnms), cu care se sfârșesc „Călătoriile lui Gulliver.” Aci rasa omenească e degradată până la limita bestialității, iar animalele sunt ridicate la treapta cea mai de sus a ființelor; intenția autorului e de a le da drept exemplu de ființe nobile și raționale.

Țara Cailor se găsește într'o insulă îndepărtată, care n'are legături cu nici un popor din restul lumii. Ea a fost, din întâmplare, descoperită de Gulliver, după cum fusese odinioară Utopia de către Hythlodeus. Locuitorii ei sunt de două spețe: animal și uman. Prima e reprezentată de cai, o rasă inteligentă, rațională, care e stăpâna țării; a doua, de niște oameni-dobitoace, numiți Jahoosi, întrebuințați ca servitori de către cai. Acești Jahoosi nu erau originari din insulă. Întâmplarea a făcut să apară o pereche într'un trecut îndepărtat; aceasta s'a înmulțit cu timpul în așa măsură, încât caii, stăpânii țării, au ajuns la îngrijorare. În momentul sosirii lui Gulliver se punea problema dacă n'ar trebui luate măsuri de extirpare a acestor dobitoace. Răutatea și viciile lor îi făceau periculoși. Pe cât de cumpătată și frumoasă era viața stăpânilor, pe atât de bestială era a acestor creaturi, capabile de orice.

Caii duc un traiu rustic, în comunități asemănătoare satelor, locuind în case simple, făcute din lemn și acoperite cu ierburi. Simplitatea și cumpătarea în mâncare și plăceri e regulă generală, iar raporturile în societate sunt cât se poate de prietenești și pașnice. Ei se mulțumesc cu ceea ce le dă natura, de aceea grijile și necazurile vieții omenești le sunt necunoscute. Toți se bucură de un fizic sănătos și de o bună dispoziție sufletească; pretutideni e ordine, bună înțelegere și iubire între membrii comunității.

Problema proprietății, cauza atâtor nefericiri și nedreptăți în lumea omenească la ei nu există, întrucât le lipsește acest instinct. În schimb, același instinct e atât de dezvoltat la Jahoosi, încât ei sunt gata să sfâșie pe acei cari numai ar râvni la bunurile lor.

Nucleul comunității cailor îl formează familia; la ei căminul conjugal se bucură de cel mai desăvârșit respect. Imperecherile se fac cu multă grijă și mult mai rațional decât în societatea omenească. Căsniciile lor sunt în general fericite. Dacă întâmplarea face ca soții să nu se potrivească, atunci divorțul le este permis, măsură la care recurg totuși foarte rar.

Copiii trăesc împreună cu părinții lor, datorindu-le su-

punere și ascultare. Educația lor se face de ambii soți: mama se îngrijește mai mult de fizic, iar tatăl de formarea spiritului.

Informațiile pe care Swift ni le dă cu privire la educație sunt scurte și generale. El are însă un capitol foarte interesant, referitor la educația tineretului din Liliput, așa cum se făcea în vechime în această țară. Tradiția vremurilor, care a mai rămas numai în colecții de legi vechi, mai are încă un slab ecou în memoria Liliputenilor. Educația tineretului în trecut era o problemă foarte serioasă. Ea se făcea în colegii publice și era încredințată unor profesori special pregătiți.

Programa școlară înlătura orice materii sau detalii care nu fac altceva decât să obosească memoria copiilor. Astfel, filosofia se mărginea la stabilirea de principii fundamentale, care conduc spiritul spre formarea unui ideal de viață cinstită, modestă, morală și cumpătată; științele fizice și matematice erau predate numai în măsura în care pot fi folosite pentru viața practică. Știința, de altfel, nu se bucura de multă simpatie din partea lui Swift; el a atacat-o în satira sa asupra savanților dela Academia din Lagado.

Educației fizice i se dădea aceeași atenție ca și celei spirituale. Elevii erau supuși la exerciții și jocuri sub supravegherea profesorilor lor, cari nu scăpau din vedere că până și prin jocuri trebuie dezvoltat simțul moral.

În utopia lui Swift, religia ocupă un loc cu totul secundar. În Țara Cailor nu se pomenește de un sistem de credințe sau de un cult public. S'ar putea spune că nu există nici măcar ca speculație filosofică. Caili se preocupă de probleme de justiție, bunătate, ordine, virtute, iubire, rațiune, nu și de Dumnezeu. Au însă o noțiune vagă despre nemurire. Viața pentru ei e un voiaj plăcut, care, după moarte, are o continuare tot atât de frumoasă. De moarte nu se tem, întrucât ei cred că dincolo se vor uni cu strămoșii lor. În schimb, Liliputanii vechi credeau în Providența divină. Regii lor, cari se socoteau drept reprezentanții ei pe pământ, nu admiteau în serviciile statului decât pe acei ce credeau în Dumnezeu. Cât despre Liliputanii moderni, ajunși în stare de decădere, ei nesocotesc cu totul înțelepciunea strămoșilor, căzând în brațele necredinții și imoralității, ca și conașionalii lui Swift.

Dacă în domeniul religiei Gulliver nu ne spune multe lucruri, în schimb el n'are destule cuvinte de laudă pentru viața lor morală din Țara Cailor. Aci totul se petrece în

armonie și iubire. Pasiunile și viciile care bântue în societatea omenească le lipsesc cu desăvârșire. Ei leagă în mod firesc morala de rațiune. De ce să faci răul când după urma lui rezultă nenorocire și pentru făptuitor și pentru cei din jurul său? Atâta timp cât ființele superioare sunt inzestrate cu darul de a deosebi binele de rău, ele ar trebui să trăiască într-o completă armonie și să ducă o viață fericită.

Legile în această țară sunt inexistente. O societate rațională, superioară nu are nevoie de coduri civile și penale, care să reguleze raporturile între indivizi. Autoritatea locală sau familiară e suficientă pentru a preîntâmpina eventuale neînțelegeri. Nu există nici partide care să se vrăjmășească, nici aparat special de guvernare. Parlamentul e suprema autoritate în țară, iar președințele lui e un simplu „primus inter pares.“

Sistemul acesta de guvernământ pare prea simplist pentru a fi aplicat în societatea omenească; el poate fi însă completat cu ideile pe care Swift le pune în sarcina filosofilor dela Academia din Lagado. Acești savanți aveau niște planuri cam îndrăsnețe în felul lor. Ele constau în a încerca să convingă pe monarhii statelor să și aleagă favoriții după înțelepciune, capacitate și virtuți, a sfătui pe miniștri să consulte întotdeauna opinia publică, a învăța pe prinți să și alătore interesele lor de cele ale poporului, a da funcțiunile publice în mâna oamenilor capabili... și „multe alte himere de felul acestora, imposibile de realizat!“

Acestea sunt, pe scurt, lucrurile pe care Gulliver le-a observat în călătoriile sale și în special în Țara Cailor. Ele sunt în adevăr puține pentru cititorii cari ar fi dorit să audă ceva mai mult și mai amănunțit despre viața acestor animale raționale. Din nefericire aventurierul nostru n'a avut timp prea mult să stea în țara lor. Viața lui de paradis a avut o scurtă durată, intrucât parlamentul cailor a hotărît că acest musafir, care semăna prea mult cu Jahoosii, să părăsească insula, pentru a se întoarce iarăși printre semenii săi...

Povestea «Țării Cailor» lasă cititorului impresia de ceva neisprăvit. Utopia lui Swift — dacă o socotim ca atare — este tot așa de incompletă ca și fragmentul „Noua Atlantidă“ a lui Bacon. Ambii autori par a nu fi avut drept scop să ne dea o imagine generală a unui³ stat, ci numai să creeze un cadru pentru anumite reflexii personale. De aceea, pentru a pătrunde mai bine ideile autorului în legătură cu unele probleme sociale, s'a simțit nevoia ca ele să fie întregite cu părerile sale din alte capitole ale „Călătoriilor lui Gulliver“

Influența mediului asupra utopiei sale : Țara Cailor.

Scriind «Călătoriile lui Gulliver», Swift a fost mereu urmărit de scăderile societății engleze. Ca în toate operele sale, el i-a văzut numai părțile rele. De altfel el nu a fost singurul care să o satirizeze în felul acesta. Putem aminti, de pildă, pe alți doi scriitori contemporani: Bernard Mandeville și prietena sa Mary Manley, cari au biciuit-o în operele lor. Primul a scris vestita «Fabulă a Albinelor, sau Viciile individuale aduc foloase societății», o satiră în versuri, vrednică de pana lui Swift. În ea el arată amănunțit toate defectele și viciile sociale și, examinându-le, argumentează că acestea sunt folositoare societății; ele ajută la progresul și civilizația omenirii¹. Mary Manley, în romanța sa politică, «New Atlantis» — titlu ce ne amintește utopia lui Bacon — se preocupă de scandalurile dela Curte și de oamenii politici din partidul liberal, implicați în revoluția dela 1688, ea nu trind idei conservatoare².

Toți trei au văzut deci numai defectele societății engleze, biciuindu-le în satirele lor. Swift, însă, după ce ne plimbă cu Gulliver prin toată lumea răutății și deșertăciunilor contemporanilor săi, ne trimite în cele din urmă și într'o oază utopică, care, din nefericire nu aparține oamenilor, ci unor dobitoace, pe care autorul vrea să ni le dea drept exemplu. Căii acestei insule îndepărtate sunt o rasă de animale nobile, dotate cu rațiune, iar Jahoosii sunt tot așa degradați în bestialitatea lor ca și noi. Cei dintâi duc o viață simplă, cumpătată, curată și rațională. mulțumindu-se cu ce le dă și cât dă mama lor Natura și împărțind frățește darurile primite dela ea; Jahoosii, demne timpuri de contemporanii lui Swift, sunt răi, vițioși și lacomi. În pofta lor nepotolită sunt în stare să se sfâșie pentru un ciolan, imagine vie a «osului de ros», după care aleargă în lumea noastră atâți flămânzi. În afară de ciolan, instinctul grosolan de proprietate la Jahoosi se manifestă prin acea patimă, pe care o arată pentru posedarea pietrelor lucioase. Căii nu înțeleg acest instinct; oamenii însă îl înțeleg prea bine. Ei îl au tot așa de înrădăcinat și ascuțit ca și Jahoosii. Se poate observa la toți indivizii, luându-i din lumea mare a lui Marlborough și coborând treptat până la straturile sociale cele mai modeste. Bărbați și femei au o slăbiciune de nelecuit pentru acest fel de

¹ Mandeville: *Fable of the Bees*: Camb. Hist. of cit. vol. IX. p. 302.

² Chambers Cycl. vol. II. p. 86.

podoabe, fără valoare în ochii cailor. Acestea sunt obiecte, care le satisfac nu numai vanitatea lor ridicolă, ci și acel instinct grosolan de proprietate, pe care aceste animale raționale nu-l au.

În lumea lor, caii mai au și alte lucruri bune, vrednice de imitat: viața lor de familie, de pildă. De cât respect se bucură această instituție, ce frumoasă și curată e atmosfera acestui nucleu social! Familia acolo e un cămin patriarhal cu părinți model, mame exemplare, credincioase soților lor, copii ascultători, modești, morali, sănătoși la trup și suflet. În Anglia lui Swift e tocmai contrariul! Familia e amenințată cu dizolvarea din cauza viciilor; ideea formării unui cămin a devenit o glumă; libertinajul a ajuns la modă. În zadar pledează Steele prin «Tatler» pentru cauza căsătoriei, atrăgând atenția sexului slab, că una din datoriile lor cele mai sfinte e de a fi mamă! Tinerii imită pe cei mai în vârstă. Isprăvile și purtarea lor au ajuns un scandal public. Cum pot fi ei altfel când însiși părinții lor — exemplul contelui Chesterfield — îi îndeamnă să trăiască o viață lipsită de scrupule morale!

Această situație arată o stare sufletească bolnavă în societatea engleză contemporană, relevată de mulți, nu numai de Swift. Cunoscând cauza, autorul ne descrie sănătatea spirituală a cailor, viața lor morală exemplară. De Dumnezeu, caii e adevărat că nu prea vorbesc. Ideile lor în domeniul metafizic sunt tot așa de reduse, ca și ale deștilor și ale oamenilor de știință, de exemplu, cari, după părerea lui Swift, nu văd mai departe și nu înțeleg mai mult decât niște animale. Cu toate acestea caii duc o viață morală ideală, vrednică de imitat și de admiratorii științei și de confracții lor dești, cari fondează etica pe facultatea înăscută a omului de a fi moral. Ea poate fi desigur un model pentru întreaga societate engleză: bărbați, femei, bătrâni, tineri și copii din toate straturile sociale.

Viața lor frumoasă în familie și societate se reflectă și în cea publică mergând până la cea politică, sub înfățișarea ei cea mai înaltă, parlamentul. Această instituție este unica formă de guvernământ în stat, singura autoritate. Incolo, nu sunt nici legi, nici administrație, nici organe de supraveghere a ordinii sociale, nimic. În societatea lor perfectă, morală, egalitară nici nu se simte nevoia de organizație specială. Dealminteri, ea nu folosește la nimic nici în societatea omească, cu tot aparatul ei așa de complicat.

Parlamentul cailor, deși singura autoritate centrală în stat, e cu totul superior celui englez. În primul rând membrii

lui sunt adevărați reprezentanți ai centrelor care-i aleg, — nu niște oameni de pae, ca ai lui Walpole, cari-și vând conștiința stăpânului lor pentru o pungă de arginți; apoi chestiunile ce se discută țintesc binele obștesc — nu apărarea intereselor unei clici politice — și se desbat îndelung, calm și cu deplină libertate, pentru ca fiecare membru să-și spună părerea sa, — lucru puțin obișnuit în parlamentul englez, de atunci, unde majoritatea erau animale necuvântătoare, aprobând cu supunere și blândețe pe stăpânii cari-i aveau în mână.

O altă caracteristică a parlamentului și a vieții politice din Țara Cailor e lipsa partidelor politice. Acolo nu sunt nici liberali nici conservatori, cari să uneltească, unii împotriva altora și să plictisească Coroana cu credința și devotamentul lor, pentru a ajunge la guvern. Puterea n'are sens în mentalitatea cailor; cât despre Coroană, ei sunt liniștiți, neavând doi pretendenți la conducere cum au Englezii: un rege în țară și altul în afară. Șeful statului acolo e președintele parlamentului, un simplu primus inter pares, fără coroană, miniștri, curte și toată acea mulțime, care se întrece în temeneli și lingușiri injositoare, pentru «un os de ros».

Cam aceasta e situația în cele două țări, în utopia ideală și în Anglia reală a timpurilor lui Swift. Desigur, descrierea, pe care ne-o dă autorul despre țara sa, este exagerată și ea se mărginește mai mult la cercurile clasei conducătoare ale națiunii. Națiunea luată în general nu era tocmai așa de bolnavă, după cum ne-o arată unii contemporani, ca Addison și Steele și chiar un străin ilustru, Voltaire. Că era însă și multă stricăciune în societate e de netăgăduit. Swift pe aceasta a văzut-o și pe aceasta a combătut-o.

UTOPIILE din EPOCA INDUSTRIALA

Cu Swift s'a incheiat capitolul unor utopii, care, cu toată deosebirea dintre ele, au și trăsături generale de asemănare : toate reflectă o civilizație agricolă. După moartea acestui scriitor însă, sau mai exact spre sfârșitul secolului XVIII, Anglia intră într'o epocă nouă ; aceea a industrializării. Utopiile ce s'au scris în acest timp sunt produsul unei civilizații diferite și ca atare ele reflectă o nouă stare de lucruri.

Epoca industrială a venit în urma nenumăratelor invențiuni tehnice, care au avut drept rezultat înlocuirea mâinii de lucru prin mașini și crearea marelui industrii. Expansiunea comercială și creșterea capitalului au contribuit la dezvoltarea ei, Anglia ajungând un vast atelier, producător de mărfuri pentru piața lumii întregi. Anglia agricolă de odinioară, cu viața ei patriarhală a trecut în umbră. Ținuturile sale roditoare, din regiunile de sud și răsărit, cu sate și târguri întemeiate, au mers spre declin, în timp ce nordul și vestul sărac au căpătat o înviorare neobișnuită.¹ Subsolul bogat în zăcăminte de cărbuni și fier din Lancashire, Yorkshire, Staffordshire, Scoția și Galia de sud a devenit punctul de atracție atât al capitalului, cât și al brațelor de muncă. Orașe mari ca: Manchester, Birmingham, Leeds, Sheffield, Liverpool, Glasgow, Bristol, Cardiff, au răsărit ca din pământ și au căștigat o putere de viață nebănuită până acum.²

Desvoltarea industriei s'a produs, după cum se vede, în dauna ținuturilor agricole. Mașinile au distrus cu totul industria casnică, în special pe aceea a torsului și a țesutului lânii, îndeletnicire obișnuită pentru lumea dela țară. În același timp, ele au nimic și activitatea micilor ateliere ale diverșilor meșteșugari și industriași. Toată această lume, lip-

¹ Social England, ed. by Traill, vol VI : Agriculture, R. E. Pothero.

² Idem ; The Social Economy, by J. E. Symes.

sită de mijloace de existență a emigrat, în mare parte, spre centrele orășenești, pentru a-și asigura un traiu mai bun ca lucrători în fabrici. Numărul emigranților a fost așa de mare, încât, după afirmațiile istoricului John Richard Green, „nici o treime din populație n'a mai rămas la țară către 1826.” Satele, târgurile și câmpiile erau aproape pustii. În scurtă vreme, progresul industriei deveni uimitor; numai în ramura țesătoriei răsboaale mecanice se înmulțiseră între 1816—1831 dela 3000 la 100.000.¹

Acest proces de industrializare al țării a adus după sine multe și profunde schimbări: el a distrus, în primul rând, echilibrul claselor sociale. Societatea engleză, împărțită în cele trei clase mari: țărănimea, burghezimea și nobilimea latifundiară, se transformă, prin crearea altor două clase: burghezimea industrială și muncitorimea, ceea ce a avut ca rezultat dezarmonia socială. De aci înainte începu o serie de frământări și lupte pentru o nouă așezare a lucrurilor, care dură în tot decursul secolului XIX.²

Lupta s'a dat, în primul rând, între burghezime și aristocrația latifundiară. Mărul discordiei între ele a fost puterea politică. Până în prezent țara a fost guvernată numai de nobilime; aceasta și-a apărat întotdeauna interesele sale, protejând totodată și agricultura. Cu sosirea epocii industriale, diferitele taxe vamale impuse asupra importului de grâu străin atingeau interesele comerțului și industriei. Noua burghezime cerea desființarea acestor privilegii. Dar pentru a ajunge la aceasta era nevoie ca mecanismul de guvernare al țării să fie schimbat și anume, ca puterea legiferării să nu mai fie exclusiv în mâinile aristocrației. De aci porni lupta pentru democratizarea parlamentului.³ Aliată cu muncitorimea, burghezimea reuși să facă să se voteze legea de reformă din 1832, care însemna începutul democrației în Anglia. Legile ulterioare din 1867 și 1884 realizează triumful ei definitiv. Intrarea reprezentanților marelui industrii în parlament avut drept rezultat desființarea legilor de protecție a agriculturii, în anul 1846, dată importantă în istoria economică a țării, deoarece a învins principiul liberului schimb, care a favorizat dezvoltarea nestânjenită a industriei și a comerțului.⁴

Paralel cu rivalitatea dintre burghezie și aristocrația latifundiară s'au desfășurat și mișcările clasei muncitoare,

¹ Trevelyan, Hist. 605-606; Green, Hist. 839, — ² Green, Hist. 838. —

³ Trevelyan's Hist. 632-636. — ⁴ Green, Hist. 862.

exploatătă și de una și de alta. Vechea țărănime, care odinioară dusesese o viață independentă pe moșiile boerești, a devenit, din cauza vremurilor nouă, o clasă de oameni salariați, nu numai în fabrici, ci și la țară, Majoritatea, emigrând spre orașe, au fost deposedată de țarinile lor, care, în mod legal, aparțineau proprietarilor, pe moșia cărora se hrăniseră din moși strămoși. Adesea, chiar cei cari rămăneau pe loc erau deposedați de pământurile lor, pe motivul că, populația țării înmulțumindu-se, se simțea nevoie de o cultură mai intensivă pentru a o hrăni. Astfel, țarinile mici au fost încorporate în moșiile mari, iar țărăanii au devenit simpli muncitori agricoli, în timp ce frații lor, plecați la oraș, au devenit lucrători în fabrici. Soarta și a unora și a altora era destul de grea. În lupta dintre industrie și agricultură ei au avut de suferit mai mult; munca lor era retribuită cu salarii derizorii, în timp ce hrana devenise foarte costisitoare. Proprietarii agricoli pretindeau că nu pot plăti mai mult, din cauza nerentabilității pământului; iar industriașii invocau imposibilitatea de a salarii mai bune din cauza concurenței streine; așa că lucrătorii erau sortiți să se sbată în mizeria cea mai neagră.¹ Pentru a face față nevoilor, ei se văzură forțați să trimită la muncă și pe femeile și pe copiii lor. Cât despre condițiile de muncă, mai ales în prima jumătate a secolului, ele au fost dintre cele mai barbare. Copiii lucrau în fabrici într'o continuă sfortare de 12 ore pe zi, sub amenințarea biciului și a lanțurilor; adesea, în tovărășia mamelor lor, trăgeau vagonetele în minele de cărbuni, în atmosfera sufocantă a galeriilor întunecoase. Orfanii erau vânduți de instituțiile de caritate patronilor de fabrici pentru a-și câștiga singuri hrana. Locuințele muncitorilor erau, în general, pivnițe sau subsoluri umede, în mahalale pline de gunoae și infecție, unde trăiau la un loc într'o promiscuitate desgustătoare.² Mulți ajunseseră niște umbre din cauza mizeriei. „Văd zeci de oameni — spune Cobbet, marele luptător pentru cauza muncitorească — pe care natura i-a creiat ca să aibă un obraz roșu, un trup de atlet... acum ei s'au uscat oa niște scrumbii; de-abia se târăsc, palizi ca varul, furișându-se ca niște cerșetori. Mulți au devenit simple schelete.»³

Această situație nu putea dăinui fără turburări. Foamea și mizeria i-a împins de multe ori la acte desperate atât contra patronilor, cât și contra mașinilor, distrugându-le.

¹ Social England, ed. by Traill, vol VI: Agriculture by R. E. Prothero. — ² Green, Hist. 840-841. — ³ Green, Hist. 842-843.

Beția, libertinajul, toate viciile urite puseseră stăpânire pe sufletul lor. Desele lor rebeliuni erau întâmpinate întotdeauna de stăpânire cu represiuni sângeroase și legi aspre.¹ Pentru a putea rezista exploatării, ei au recurs la organizare prin sindicate, societăți cooperative, uniuni.² Incele din urmă și-au îndreptat privirea, ca și burghezimea, spre puterea politică. Conducătorii lor aveau credința că atâta timp ei nu vor fi renprezențați în parlamentul țării pentru susținerea intereselor lor, lupta de îndreptare a situației lor e zădarnică. Astfel se explică alianța cu burghezimea, în jurul anilor 1830, pentru democratizarea parlamentului. Ei au fost însă înșelați în așteptările lor; foloasele legii din 1832 le culese numai burghezimea. Lupta a fost continuată de dânsii sub mîscarea denumită „chartistă”,³ contribuind astfel la lărgirea dreptului de vot și reprezentare prin legile din 1867 și 1885. Către sfârșitul secolului au format un partid separat numit Partidul Independent al Lucrătorilor.

Mișcările lor continui, ca și mizeria în care se băteau reușiră să atragă atenția marelui public asupra lor. Un curent de remușcare socială, în mijlocul claselor stăpânitoare, de compătimire pentru acești desmoșteniți ai soartei se făcu din ce în ce mai simțit. Glasuri autorizate, atât în lumea literară cât și în cea politică, s'au rostit în favoarea lor. Romanul social al lui Lytton, Dickens, Mrs. Gaskell, Kingsley, Disraeli, a contribuit în mare măsură la înlăturarea nedreptăților și a legilor prea severe; Carlyle și Ruskin au cerut dreptate și respect pentru muncitori; Lordul Ashley, ca și Beaconsfield, au dus lupta în parlament pentru legiferarea muncii; o serie întreagă de inspecții oficiale în fabrici și întreprinderi au semnalat autorităților și publicului realitatea lucrurilor.⁴

Rezultatul acestor eforturi a fost o simțită îmbunătățire a situației muncitorilor, dar răul na fost curmat din rădăcini. Suferința a continuat în bună parte și mai târziu, mai ales că soarta lucrătorilor era strâns legată de aceea a comerțului și industriei. Când se ivia vre-o criză în lumea economică — și crizele acestea au fost destul de dese — ei erau cei dintâi cari sufereau. Apoi, către sfârșitul secolului, concurența streină, în special americană și germană, îi lovi și mai greu, creind o masă constantă de oameni fără lucru.

¹ Green, 829; Louis Cazamian: *Le Roman Social en Angl.* 111-138.
² *Villiers, Socialist Mov.* în Eng. 52-54. — ³ Trevelyan, *Hist.* 642-643;
 Green, *Hist.* 859-860. — ⁴ Louis Cazamian: *Le Roman Soc. en Angl.* 542-544.

Cu toate suferințele lor, este de remarcat că mișcările muncitorești n'au fost pătrunse de ideile socialiste din prima jumătate a secolului. Spiritul practic, caracteristic Englezului, în genere refractar teoriilor, precum și lipsa de educație, nu permitea lucrătorilor să se ridice la concepții de doctrine și sisteme prea științifice. Luptele pe care le-au dus au fost pentru realizări de lucruri practice de actualitate. Dealtminteri, socialismul ca sistem logic și complet nu s'a împlinit decât foarte târziu, către sfârșitul secolului. Ideile socialisto-comuniste ale lui Spence, Oswald, Godwin și Owen, socialismul creștin al lui Kingsley și Maurice, încercările de gândire mai academice a lui John Stuart Mill, apostolatul reformator al lui Ruskin, toate acestea nu prezentau planuri precise, clare. Ele au fost mai mult expresiuni sporadice, sau idei ceva mai radicale ale curentului umanitar al societății.¹ De abia după 1880 socialismul începe să se afirme ca o doctrină specială, cu nuanțe marxiste. Cu ocazia conferințelor lui Henry George pentru naționalizarea pământului, — idee de altfel susținută și de Thomas Spence la sfârșitul sec. XVIII — publicul a început să se intereseze de această mișcare. În 1883 luă naștere „Federația Democratică Socială”. William Morris, unul din fruntașii ei, fundă în 1884 Liga Socialistă, cu idealuri ceva mai radicale; mai importantă însă a fost Societatea Fabiană, care, prin pamfletele sale, a făcut o propagandă mai întinsă în masa poporului. Literatura socialistă dela sfârșitul secolului numără și două cărți de mare însemnătate; acestea sunt: „O privire retrospectivă” a Americanului Edward Bellamy și „Anglia cea veselă” a lui Robert Blatchford.

Toată această mișcare intelectuală a avut răsunet și în masele muncitorești; ea a ajutat la răspândirea ideilor socialiste în sindicate și uniuni și chiar în Partidul Independent al Lucrătorilor, fondat în 1893.²

Mai puternic decât toate aceste curente sociale s'a dovedit a fi rezistența gândirii burgheze. Doctrina economică a lui Ricardo și Mill și filosofia utilitaristă a lui Bentham au pus adevăratele temelii ale Angliei moderne.³ Instinctul practic, spiritul de afaceri, preocupat de real și util, au înlăturat orice visuri îndrăznețe de reformă socială. Libertatea individuală și dreptul de proprietate au fost punctul de a-

¹ Villiers, Soc. Mov. in Eng. p. 48-63. — ² Idem, 98-126. — ³ Louis Cazamian: L'Angl. Moderne, p. 36-53.

tracție al Englezilor în mai mare măsură decât sistemele socialiste, oricât de atrăgătoare ar fi fost ele, mai ales pentru cei desmoșteniți. Marele defect însă al doctrinei utilitariste și economiei liberale a fost nesocotirea elementului emotiv al ființei omenesci. Raționalismul lor prea sec a trecut peste elementul sentimental și imaginativ, omul fiind privit mai mult prin prisma materialismului și considerat doar ca factor esențial în producție. Această mentalitate e vrednică de epoca mașinii nesimțitoare, care a secat inima și a distrus sufletul.

Raționalismul domina pretutindeni: în economie, politică, morală, religie, ca și în raporturile dintre oameni. Preocupările de ordin moral și umanitar au dispărut cu desăvârșire. Numai astfel se explică cum burghezimea îmbogățită a fost în stare să speculeze, fără remușcare, mulțimile de nenorociți.

La formarea acestei atmosfere a contribuit într-o largă măsură și știința. Secolul XIX a fost cu desăvârșire prielnic tuturor preocupărilor de ordin științific.¹ Interesul general pe care l-a stârnit acest curent se poate vedea în mare parte și în literatura contemporană. Romanele lui Lytton, Elliot, Butler, Hardy și Wells — dacă menționăm numai câțiva dintre scriitorii de seamă — au servit ca cel mai bun mediu de propagandă și popularizare. Prin intermediul literaturii, marele public a venit în contact cu toate științele. Remarcabilă, între operele literare este și utopia lui Bulwer Lytton, „Rasa Viitoare”, în care autorul încearcă să facă, sub o formă atractivă, un fel de sinteză a tuturor descoperirilor științifice mai importante din timpul său. Această difuzare științifică în mulțime a creat o mentalitate specifică, prielnică tendințelor raționaliste, dar periculoasă sufletului omenesc. Ea a ajutat la procesul de secătuire, de indiferență și indoială în tot ceea-ce a format până acum domeniul spiritual-moral al omenirii. Ilustrativ, din acest punct de vedere, este antagonismul dintre filosofie și religie. Se știe cum teza transformismului și adaptării la mediu a lui Darwin a dat naștere unui curent de gândire, care a făcut din evoluție o lege universală, aplicabilă nu numai în domeniul biologic ci și în întregul univers. Herbert Spencer, reprezentantul ei cel mai de seamă, a aplicat-o până și în domeniul metafizic. Religia n'a fost cruțată. Fenomenele vieții spirituale ele le explică cu ajutorul aceleași legi a evoluției, a transformării continue

¹ Cam. Hist. of Engl. Lit. vvl XIV, ch. VII.

dela simplu la compus. Pornită dela noțiunea elementară a venerării strămoșilor, religia a trecut printr'o fază ceva mai complicată a cultului păgân, pentru a ajunge în cele din urmă la forma cea mai complexă și mai superioară a creștinismului. Ajungând la domeniul Necunoscutului, Spencer afirmă că el nu poate fi pătruns de mintea omenească.¹

Acest fel de a raționa al lui Spencer, ca al multor oameni de știință răsturnă o mulțime de crezuri și idealuri. Concepția materialistă a vieții spirituale, aliată cu doctrinele utilitariste și economice curente făceau ca viața să-și piardă din farmecul și misterul ei.

Dar lucrurile nu puteau merge așa multă vreme. Pe nesimțite aproape, se formă un contra curent, o reacțiune idealistă, care avea să restabilească echilibrul între spirit și materie. Poezia lui Shelley și Wordsworth, filosofia lui Coleridge au fost printre primele manifestări de revoltă. După 1830, personalitatea lui Carlyle transformă aceste proteste singuratece într'un curent de gândire bine definit. Cu glasul său profetic, el face pe semenii săi atenți că este nevoie de suflet și ideal în toată activitatea omenească. Raționalismului rece, de origină franceză, el îi opune metafizica germană. Tot progresul economic, științific și intelectual al epocii nu valorează nimic dacă-i lipsește sufletul. De aceea, Carlyle, comparând trecutul cu prezentul, preferă timpurile medievale ale Angliei. Atunci, spune el, era mai multă umanitate și solidaritate între oameni; ierarhia claselor sociale impunea nu numai ideea de autoritate și ordine, ci întărea în acelaș timp legăturile sufletești între stăpân și serv, între mari și mici. Progresul epocii prezente n'a adus decât vrajbă, suferință, egoism și desarmonie generală.²

Predica sa a impresionat. Glasul său a deșteptat multe suflete, care priveau pasive sau neputincioase la spectacolul dinaintea lor. Alături de Carlyle se porni o puternică mișcare idealistă, cu scopul de a ataca materialismul orb al secolului. Prin activitate literară, politică și prin diferite alte căi se începe o campanie de luminare a opiniei publice și de dărâmare a tuturor idolilor veacului. Rezultatele acestei mișcări fură încununat de succes, mai ales pe terenul practic. Autoritatea publică a fost silită să intervină între burghezimea industrială și muncitori; inspecțiile parlamentare

¹ Social Evolution ed. by Traill, vol VI: Philosophy and Logic, by Th. Whittaker p, 413-423; 675-679. — ² Camb. Hist. of Lit., vol. XIII, ch. I. Carlyle; L. Cazamian, L'Angl, Moderne p. 117-129.

în fabrici și întreprinderi se țineau lanț în prim jumătate a secolului. Statul s'a simțit obligat să ia măsuri de protecție pentru cei slabi și exploatați; în urma repetatelor proteste și intervențiuni, a trebuit să vină cu o seamă de legi, pentru reglementarea muncii în fabrici, mai cu seamă cele privitoare la femeii și copii. Această mișcare a trezit la realitate chiar o parte din burghezime și aristocrația conservatoare. Tot ei se datorește curentul Torismului Social de sub conducerea lui Disraeli.¹

Reacțiunea idealistă odată începută a continuat până către sfârșitul secolului. Ea s'a desfășurat atât pe teren practic cât și pe cel teoretic, ducând o luptă neîncetată contra raționalismului. Influența sa s'a resimțit și în domeniul religiei, unde atacurile raționaliste vizau însăși dogmele religioase. Aci dușmanii bisericii nu erau numai știința și filosofia; pericolul cel mai de temut venea din partea criticii biblice germane și franceze. Aceasta pune la îndoială nu numai autoritatea și inspirația cărților sfinte, dar, ce era mai grav, ataca însăși divinitatea întemeietorului creștinismului. Influența acestei critice se resimți și în Anglia, chiar în sânul Bisericii, provocând formarea unui curent, cunoscut sub numele de Broad Church (Biserica Liberală). Tendința de raționalizare a credinței a acestei ramure se aseamănă cu Latitudinirianismul secolului XVII. Între membrii marcantă ai acestei mișcări se numără Kingsley, Maurice și Samuel Butler, cel mai înverșunat critic religios al secolului. Scopul lor era să pună temelia unui creștinism mai raționalist și mai spiritualizat. Intenția lor, deși în aparență bună, pusă în practică, însemna dărâmarea întregului edificiu doctrinar al Bisericii. De aceea un grup de teologi din Oxford, în frunte cu Keble, Newman și Pusey, formară un contra curent denumit «Mișcarea Oxfordeană» sau «Tractariană», al cărei scop era să lupte pentru păstrarea intactă a patrimoniului și prestigiului bisericesc. Punctele principale ale propagandei lor erau: supunere deplină față de autorități, respect față de tradiția catolică, credință fermă în prerogativele divine ale preoției, adevărata natură a tainelor și pericolul speculației independente.² În linii generale, acțiunea lor se asemăna cu reacțiunea idealistă a lui Carlyle. Ca și el doreau menținerea tradiției, reînviiorarea spirituală și o atitudine de rezistență contra raționalismului, Ideile lor

¹ L. Cazamian: *Le Roman Soc. en Angl.* p. 175-194. — ² *Social Engl. ed. by Traill*, vol VI; *The Church*, by W. H. Hutton p. 26-32; 182-196.

au avut însă și un punct periculos: apropierea de trecutul îndepărtat ducea în mod logic către revenirea la biserica romano-catolică. Trecerea lui Newman la catolicism în 1843 slăbi mult poziția lor. Bănuiala de catolicizare îi urmări mereu chiar după ce Keble și Pusey și-au afirmat atașamentul față de biserica națională.

Ei și-au continuat acțiunea fără întrerupere. În 1860, Pusey și aliații săi au dat alarma din nou asupra pericolului la care era expusă Biserica din partea aderenților ramurei Bisericii Liberale. La această dată, un grup dintre aceștia au publicat o broșură, prin care atacau poziția dogmatică a creștinismului. Mișcarea Tractarienilor s'a isbit însă de atitudinea pasivă a multora dintre clerici, în special a celor ce aparțineau ramurei protestante (Low Church) cât și de indiferența religioasă a marelui majorității a publicului. Critica științifică și filosofică, pe de altă parte, a creat un mediu mult mai favorabil acțiunii adeversarilor lor. După moartea lui Keble, Mișcarea Oxfordeană își pierdu din vigoare. Totuși, influența ei s'a reșimțit în ramura conservativă a bisericii engleze (High Church.) prin tendința continuă de a menține programul Tractarienilor și de a reveni spre formele cultului catolic.¹

Reacțiunea idealistă a avut o influență binefăcătoare și asupra artei engleze. Aproape paralel cu activitatea tractariană a pornit un curent și pentru renașterea estetică. Aceasta n'a însemnat numai o activitate mărginită în cercul închis al artei. Scopul ei a fost cu mult mai larg: acela de a redeștepta în publicul englez gustul pentru artă. Vulgaritatea civilizației industriale a distrus preocupările pentru frumos. Sufletul omenesc s'a abrutizat în atmosfera mediocrității burgheze. Vastele centre industriale, cu cerul acoperit cu nori de fum, străzile înegrite și clădirile lipsite de gust arhitectonic, mahalalele desgustoare — adevărate cuibare de mizerie și suferințe — peisagiul câmpenesc murdărit de contactul cu activitatea industrială, toate acestea ofereau spectacolul cel mai jignitor pentru sufletul oricărui om, în care mai licărea o scânteie de simț estetic.

Contra acestei stări de lucruri porni acțiunea renașterii estetice. Ruskin a fost reprezentantul ei cel mai de seamă. În cruciada lui combina arta cu morala. Un suflet, spunea el, nu poate fi bun dacă-i sunt indiferente manifestările frumo-

¹ Social Evolution ed by Traill vol. VI: The Church. by W. H. Hutton. p. 182-196; 373-378; 590-596.

sului. Ca atare, arta trebuie să fie preocuparea omului de tot momentul. Idealul lui era să facă arta o funcție a vieții, o realitate trăită, așa cum credea că a fost în timpurile medievale.

Evul mediu care l-a impresionat pe Carlyle pentru sentimentul de solidaritate și frăție între oameni, pe Ruskin l-a entuziasmat prin gustul său artistic. Artă gotică n'a avut un admirator mai sincer ca el. Dar gustul artistic medieval nu l-a găsit numai în creația minunatelor catedrale, ci și în arhitectura clădirilor particulare. Ori această stare înfloritoare, din acea epocă, dă la iveală un suflet cu totul deosebit de al omului modern. Oamenii acelor vremuri aveau un suflet simplu, curat, religios, plin de mister și lumină spirituală, deschis viziunilor și magiei unei imaginații bogate. Un astfel de suflet nu numai că putea crea frumosul, ci simțea și plăcere în a-l crea și a se înconjura de el. Omul modern va trebui deci să renunțe la civilizație, la progresul tehnic, care n'a adus decât urătenie fizică și morală și să revină la simplitatea și curățenia vie a lui în divinitate. Numai astfel se va afla în condiții favorabile pentru crearea frumosului. În felul acesta Ruskin face o legătură necesară între artă și morală.¹

Pararel cu apostolatul său se desemnă și un curent, mai în directă legătură cu arta: mișcarea Pre-Rafaelită, a unui grup de artiști, în frunte cu Rossetti, Hunt, Millais și Burne Jones. Aceștia aveau drept scop să reformeze pictura engleză, desbrăcându-le de convenționalism. Ei voiau să introducă în artă mai multă sinceritate și convingere. Pentru aceasta recurgeau la modele executate de artiștii anteriori lui Rafael. Simplitatea, primitivitatea acestora îi încânta. Operele lor li se păreau copii fidele ale unor suflete preocupate numai de adevăr. Idealurile lor estetice se apropiau în același timp de acelea ale lui Ruskin. Inspirația le venea tot din trecutul medieval, dela Italienii primitivi, a căror sinceritate și tehnică o admirase și Ruskin.² De aceea, când mișcarea Pre-Rafaelită fu atacată, el îi luă apărarea. Mai important pentru studiul de față este activitatea artistică a lui William Morris, prietenul lui Rossetti și Burne Jones. Influențat de acest curent, talentul lui Morris s'a evidențiat mai mult în arta decorativă. În el însă sunt intrupate două ființe: aceea a artistului și aceea

¹ L. Cazamian: *L'Angl. moderne* p. 139-149; Chambers, *Cycl.*, vol. III; Ruskin. — ² Armstrong: *Histoire de l'Art: Gde Bretagne Ch. XVI*;

a reformatorului social. Morris e un al doilea Ruskin. Ca și el era contra civilizației industriale, contra mașinismului, utilitarismului și comercialismului epocii. Inspirația sa și-o trăgea tot din trecutul medieval. Lumea de atunci i se părea și lui mai fericită, mai artistică, mai dornică de frumos. Utopia sa „Vestii de Nicăeri“ ne descrie o lume revenită la viața simplă, medievală. Pe terenul practic el și-a tradus în faptă principiile sale artistice, întemeind firma Morris & Co., vestită pentru executarea de mobilă artistică, obiecte de metal și sticlă și tot felul de podoabe de interior. Idealul său era că omul trebuie să se înconjoare de frumos. Exemplul l-a dat chiar el, clădindu-și singur casa dela Upton Kent și mobilând-o conform gustului său. Activitatea sa artistică a dat naștere, după cum se știe, unui întreg curent în arta decorativă, care s'a răspândit nu numai în Anglia, ci și pe Continent. Pentru a face mai bine cunoscute ideile sale în public, el a întreprins și o serie de conferințe asupra artei și decorațiunii. Devenind socialist, contribuția sa personală în direcția reformei sociale e în primul rând de ordin artistic. Morris e unul din ultimii mari reprezentanți ai renașterii estetice sau ai reacțiunii idealiste în artă. Cu moartea lui și a lui Ruskin se sfârșește și un secol care a adus atâtea profeții în toate domeniile vieții².

Aci se încheie și schițarea sumară a problemelor celor mai de seamă din secolul XIX, socotită ca necesară pentru înțelegerea utopiilor engleze din epoca civilizației industriale.

Păginele următoare expun descrierea scurtă a unui număr de patru utopii: «The Coming Race» (Rasa Viitoare) a lui Bulwer Lytton «Erewhon» a lui Samuel Butler, «News from Nowhere» (Vestii de Nicăeri) a lui William Morris și «Modern Utopia» (Utopia Modernă) a lui H. G. Wells. Ca și în operele studiate până acum, se poate desprinde aceeași influență a mediului asupra gândirii utopice a autorilor, fiecare utopie fiind un răspuns la diferitele probleme puse de civilizația industrială.

²Social Eng. ed. by. Traill, vol. VI: Decorative Arts, by May Morris p. 618-636.

LORDT LYTTON ȘI UTOPIA SA „RASA VIITOARE“

Utopia lui Lytton «Rasa Viitoare» oferă contrastul cel mai isbitor între concepțiile utopice engleze din trecut și cele din prezent. Ea descrie o lume cu totul deosebită de aceea a Angliei agricole, patriarhale; este opera epocii industriale.

Dintre cugetătorii anteriori, numai Bacon a întrevăzut posibilitatea unei civilizații dezvoltate pe bazele științei, fără însă să fi făcut vreo profeție pentru viitor, cu toată imaginația sa bogată. Datorită progreselor științifice realizate între apariția celor două utopii, «Rasa Viitoare» se găsește pe un plan de concepție cu mult superior «Nouei Atlantide».

Ea a fost publicată în 1871. Activitatea literară a lui Lytton a început însă înainte de 1830, talentul său de scriitor manifestându-se printr'o producție impresionantă de poezii, piese de teatru, pamflete politice și romane. Între timp, autorul a luat parte activă, ca om politic, la toate mișcările politice și sociale din prima jumătate a secolului, activitate reflectată în paginile utopiei sale. Lytton se trage din vechi familia nobile, atât după tatăl său, generalul Bulwer, cât și după mama sa, miss Lytton. Prin origină, el aparține aristocrației, o clasă care s'a bucurat de toate privilegiile până la începutul secolului XIX. Cu sosirea timpurilor noi, ale epocii industriale și cu ridicarea burghezei începe o serie de atacuri contra supremației nedisputate a nobilimii latifundiare. E tocmai momentul când Bulwer Lytton își desăvârșea educația la Universitatea din Cambridge. Ca student, în loc de a lua apărarea clasei sale, el se alătură, ca mulți alți tineri nobili, generoși și entuziaști, curentului pentru promovarea reformelor sociale din jurul anului 1830. El deveni un adept al utilitarismului lui Bentham. În 1825 el figurează ca membru în societatea pe care James Mill o fondă la Cambridge, cu scopul de a răspândi ideile lui Bentham și Ricardo printre tinerimea universitară. Relațiunile lui cu Mill devin intime și durabile. Curând însă, el cade și sub influențalui Godwin, renumitul romancier și comunist englez. Prietenia acestuia n'a rămas fără urme. În prefața romanului său „Paul

Clifford", Bulwer recunoaște că ideia originală aparține „unui domn cu o reputație considerabilă în literatură", adică lui Godwin. Însăși critica aspră a societății, precum și prezentarea problemelor în această operă arată influența cugetării politice a prietenului său comunist.

Deși Lytton n'a fost câștigat de idealurile radicaliste ale lui Goldwin, el a continuat lupta generoasă în favoarea reformelor, sprijinind cu votul și influența lui politică, ca deputat liberal, „Legea Reformei" din 1832. Această lege însemna începutul democrației în Anglia. Ideile sale politice și sociale au suferit schimbări mai târziu, odată cu înaintarea în vârstă și cu îmbogățirea experienței sale. Cu toate că a rămas mai departe un adept al utilitarismului, chestiunile sociale nu-l mai preocupă în așa măsură, nici în scrierile sale și nici în activitatea sa politică.

Către 1852 el se îndepărtează de partidul liberal și se apropie de programul conservatorilor, înscriindu-se în rândurile lor și apărând, ca parlamentar, interesele clasei din care făcea parte. În 1860 el devine chiar adversar al mișcării democratice reprezentate de curentul chartist, opunându-se lărgirii legii din 1832, pentru trecerea căreia luptase odată. Instinctele sale aristocratice îl readuc la matcă. Ridicarea lui la rangul de baron în 1866 îl fac să împărtășească în totul idealurile feudale ale nobilimii engleze.¹

Această întreagă activitate politică și literară este reflectată, împreună cu mișcarea filosofică și științifică a timpului, în utopia „Rasa Viitoare", scrisă cu doi ani înainte de moartea autorului. Lucrarea aceasta e cu atât mai prețioasă cu cât a fost compusă la o vârstă când, scriitorul, care fusese martor al progresului material și intelectual realizat în Anglia până la această dată și care poseda acum o largă experiență a trecutului, putea să-și facă o imagine a viitorului. În paginile acestei utopii se desfășoară civilizația unei lumi visată nu numai de autor, ci și de toți contemporanii săi.

„Rasa Viitoare" abundă, ca și romanele sale, în probleme științifice. Civilizația ei înfloritoare e concepută chiar ca rezultatul unei noi invențiuni, aceea unui fluid universal electric, numit Vril. Influența cea mai puternică asupra lui Lytton, ca și asupra tuturor contemporanilor săi, au exercitat-o Darwin și Spencer. Ideia transformismului și a evoluției a adus o nouă orientare în gândirea filosofică și științifică.

¹ Chamber's Cycl. vol. III.; Lytton (Lord); L. Cazamian: Le Roman Social en Angl. p. 74—91.

fică contemporană, cuprinzând în sfera ei și lumea utopică a lordului Lytton. Perfecționarea rasei viitoare se va face sub influența progresului științific și al evoluției.¹

Lytton intră dela începutul operii sale în domeniul geologiei. El își imaginează rasa acestor oameni perfecti ca trăind în regiunile interioare ale pământului, căruia comotivunile interne, în decursul diferitelor epoce geologice, i-au imprimat un relief cu enorme cavități. Origina acestor oameni însă e pământeană. Unind ideia potopului biblic cu teoriile geologiei, Lytton presupune că o parte din omenire și animale s'ar fi refugiat, în timpul unui asemenea cataclism, în peșteri, care duceau în această regiune subpământeană; rătăcind calea, nu s'au mai putut reintoarce spre locul de unde au plecat.

Pentru a reda descrierea acestei lumi mai interesantă, autorul o leagă de firul unei aventuri extraordinare, care a dus la descoperirea ei.

Un oarecare inginer, pe când cerceta galeriile cele mai adânci ale unei mine, a ajuns, la un moment dat, de-asupra unei vaste cavități interioare luminată în mod feeric, în direcția căreia i se păru că aude un murmur de voci omeneste. Intrigat, porni cu un torarăș al său să cerceteze aceste regiuni, luând cu ei funii și instrumente necesare coboririi. Cu această ocazie însă, inginerul se prăbuși în fundul prăpăstiei, din cauza sfărâmării stâncilor de care fuseseră legate funiile. În acelaș timp apăru din peșterile de jos un monstru, un fel de reptilă antedeluviană, care se rezezi la cadavrul inginerului și îl devoră.

Ingrozit de cele ce văzuse, tovarășul acestuia o luă la fugă pe o cale, ce tocmai trecea pela poalele munților stâncoși și se lăsă în vale. Intreaga regiune pe care o străbătu era luminată și încălzită de o lumină ciudată, neobișnuită. În drumul său observă o vegetație cum nu mai văzuse până acum: un fel de iarbă de culoarea plumbului, care pe alocuri, bătea în roșu-auriu; de-o parte și de alta se înșiruiu copaci mari, ca niște ferigi gigantice și cu trunchiuri de palmieri. Râurile și lacurile dădeau peisagiului un aspect pământean, iar vârfurile stâncilor din care coborise dispăreau pe nesimțite în înălțime, într'un fel de ceață groasă. Pașii lui se îndreptară spre o rețea de lumini, unde se contura așezarea unui oraș. Sosind aci, înaintă până în dreptul unui palat de proporții uriașe, cu fațada sprijinită pe coloane masive, a că-

¹ Vezi cap. asupra științei în: Epoca Industrială.

rui arhitectură îi aminti de arta egipteană și corintiană. Uimirea lui fu însă de neînchipuit când îi apărură înaintea o figură omenescă, de o statură uriașă și cu corpul acoperit de aripi. Era un bărbat cu trăsăturile feții foarte frumoase și regulate, cu pielea de o culoare roșiatică, cu ochii mari, negri și pătrunzători. Pe cap purta o tiară cu juvaeruri rare, iar în mâna dreaptă un baston de metal. Acesta i se adresă într'o limbă necunoscută, cu o voce muzicală și caldă. Văzând că e un străin, îl duse în palat și îl îndreptă spre o sală imensă, pardosită cu pietre prețioase și cu metale scumpe. În toate părțile se auzia un murmur ușor de sunete muzicale. La un moment dat, ghidul său se îndreptă către o figură omenească, ce se găsea la intrare și o atinse cu bastonul său; era un automat. O descărcare electrică din baston îl făcu să alunece fără șgomot spre interior și în locul său să apară, după o clipă, un copil de vreo doisprezece ani. Acesta, văzând pe străin, rămase mirat înaintea lui și îl cercetă curios din ochi, atingându-i în acelaș timp fața și hainele cu mâna. Curând plafonul sălii se coborî încet, îi luă deasupra și îi urcă la apartamentul de sus. Aci, exploratorul pământean fu condus într'o cameră al cărei lux numai în basme se poate afla. Pereții străluceau de nestimate, de tavane atârnavă colivii cu păsările cele mai rare, încântând privirea prin frumusețea penelor și auzul cu melodiile lor; din cățui de aur se răspândia un parfum îmbătător, iar prin ferestre se putea vedea spectacolul cel mai fantastic: miriade de lumini împânzeau orizontul cât cuprindea cu ochii.

Copleșit de splendoarea celor văzute, se simți rău și căzând jos rămase inconștient pentru câțiva vreme. Când se deșteptă, își dădu seama că e înconjurat de un grup de oameni, cu aceleași trăsături grave și regulate, cari, prin semne, îl întrebau de unde a venit. Nu le putu răspunde decât prin desene, schițând locul, funia, cârligele, pe prietenal său mort și reptila. După aceasta el fu încredințat în grija unei persoane cu care părăsi palatul. Acest Vrîl-ja era Aph-Lin, directorul departamentului luminii, care, de aci înainte, fu gazda lui Tish, — nume pe care îl dădură acestui strein. Până la noua lui locuință, Tish avu ocazia să vadă orașul, cu străzi largi și clădiri înconjurate de grădini, cu o piață mare în centru, din care se ramificau simetric celelalte artere ale municipiului. Ajunseră apoi la o clădire mai impunătoare decât toate, a cărei arhitectură se deosebea și prin proporții și prin niște turnuri piramidale. Intrară întâi într'o sală mare, plină de copii, cari, împărțiți în grupuri, păreau

ocupați cu o mașină uriașă, prevăzută cu fel de fel de roate și cilindre, făcute din acelaș metal scump și care răspândea un fel de lumină fosforescentă. De aci trecură într'o galerie, pe pereții căreia erau pictate tablouri cu subiecte din istoria rasei Vrilya.

În cele din urmă ajunseră în camera gazdei, unde fură întâmpinați de familia acestuia, compusă din soție, fiica sa, Zee, și doi copii mai mici. Femeile îl impresionează foarte mult: ele erau înalte și bine dezvoltate; trăsăturile feții lor erau mai regulate ca ale bărbaților. Cu toată frumusețea lor, însă, le lipsea dulceața expresiunii, caracteristică sexului slab pământean. Soția nu avea aripi, iar cele ale fetei erau mai lungi ca ale celorlalți.

La ora prânzului, Tish fu invitat de gazda sa la masă. El observă că tacâmurile erau din aur, mâncările, deși fără carne — Vrilya fiind vegetarieni — erau foarte gustoase, iar serviciul era îndeplinit cu multă îndemânare de oameni-automati, cari stăteau înșiruiți la spatele mesenilor. Același lux orbitor se desfășura în toată încăperea și frumoase păsări exotice înveseleau interiorul cu minunatele lor cântece. După dejun, Tish fu dus de Alph-Lin într'un balcon să asiste la o distracție sportivă a acestor Vrilya. Ei se avântau în aer cu ușurința unor păsări și executau sboruri ritmice, în diferite figuri, păstrând măsura după sunetele unei orchestre nevăzute. La un moment dat însuși Aph-Lin își desfăcu aripele sale și se avântă în atmosfera luminoasă. Tish fu atât de îngrozit, încât, la revenirea lui, crezând că e un demon, se aruncă asupra-i să-l sugrume; fu însă aruncat la pământ de un șoc electric așa de puternic, că rămase fără simțiri un timp îndelungat. Revenindu-și în fire de abia după câteva săptămâni, Zee, fata lui Aph-Lin, îi spuse că, prin ajutorul aceluia fluid electric, numit vril, a putut să-i învețe graiul său. Tish fu întrebat de unde este, deoarece până acum ei nu văzuseră nici un om care se semene cu el, nici chiar printre speciile cele mai înapoiate, care se găsesc în aceste regiuni. Ei au rămas foarte surprinși când au auzit vorbindu-se de o lume pământeană, unde lumina este procurată de corpurile cerești. Curioși de a ști cât mai multe lucruri în legătură cu această lume, l-au rugat să le spună ceva despre obiceiurile și viața lor. Tish n'a atins decât în trecăt și cu indulgență instituțiile învechite și decăzute ale Europei, pentru a vorbi mai mult despre vestita republică democrată, America, și despre marele ei viitor. Dar descrierea pe care a încercat s'o facă despre obiceiurile morale ale

New-York-ului, precum și despre instituțiile sale democratice făcu o impresie penibilă asupra celor prezenți. Imoralitatea, lipsa de scrupule și cruzimea rasei pământene i-au îngrozit așa de mult, încât l-au rugat să nu mai spună nimănui nimic despre origina sa și viața acelorora din mijlocul cărora venea.

Tish, în schimb, cunoscând cu timpul limba și obiceiurile lor mai bine, s'a putut informa despre origina, dezvoltarea și civilizația acestui popor.

Vril-ya sunt numai o parte din marea familie a rasei umane, sau Ana, cum o numesc ei. Tradiția le urmărește originea până la o lume care ar fi fost odată la suprafața pământului. Ei însă nu vor să creadă în aceste „fabule alegorice“.

Aceste tradiții afirmă că, în epoci foarte vechi, pământul ar fi suferit schimbări importante în constituția sa. În timpul unui potop, suprafața globului ar fi fost inundată și grupe de oameni s'ar fi refugiat în peșterile de pe înălțimi și ar fi rătăcit prin ele până au ajuns în această regiune subterană. Acești strămoși primitivi în epoca preistorică erau într'o stare decăzută, aproape sălbatecă, hrănindu-se cu carnea animalelor, care scăpaseră în sânul pământului. Istoria vorbește de acești Ana când ei începuseră deja să se civilizeze. Ei erau constituiți în această eră în grupe sau comunități, care se aflau într'o continuă dușmănie, războinduse și jefuindu-se unii pe alții. Societatea lor cunoaștea deosebiri de clase: bogați și săraci, ale căror interese se ciocneau, dând naștere la revoluții asemănătoare celor din Europa, sau cu cele făcute de popoarele barbare din interiorul pământului, vecine cu rasa Vril-ya. Aci luptele între clase sunt o copie fidelă a epocii de ură, invidie și pasiuni sălbatece a vechiilor strămoși Ana. Această fază a durat până la descoperirea vril-ului, acel fluid electric care pătrunde întreaga fire și de a cărui influență, în bine sau în rău, nimeni și nimic nu poate scăpa. El poate distruge ca trăsnetul, poate vindeca rănile, reda viața. Cu ajutorul lui se pot face „deschizături în cele mai solide substanțe“, întrebuintându-se astfel pentru crearea de noi regiuni de cultură în masivele stâncoase. Din el se extrage lumina, care o înlocuește pe aceea a corpurilor cerești. El are influență chiar asupra minții și a sufletului uman. Descoperirea lui de către Vril-ya a adus o nouă civilizație. El a făcut posibilă dispariția barbariei și realizarea vieții înfloritoare a acestei rase de oameni subpământeni. Puterea lui distructivă e așa de mare, încât un copil ar putea nimici cea mai puternică fortăreață, nu-

mai cu cantitatea de vril înmagazinată în bagheta lui. De aceea, descoperirea acestui fluid a pus capăt rivalității și războiului, a făcut imposibilă orice dominare a unui individ asupra celuilalt; guvernele, legile, sistemele politice vechi au dispărut în câteva generații. În locul lor s'a înstaurat o epocă nouă de pace, deplină libertate și organizație diferită. Noțiunea veche de stat a dispărut. Vril-ya s'au împărțit în mici comunități, cu un teritoriu de cultură suficient întreținerii lor. Ei vorbesc aceeași limbă cu diferențe dialectale, observă aceleași obiceiuri și reguli generale și întrețin între ei raporturi de bună vecinătate.

Observațiunile lui Tish cu privire la organizația acestei rase superioare sunt cât se poate de interesante. Guvernul lor este redus la ultima expresie de simplitate. Comunitățile în care sunt împărțiți au ca președinte un magistrat suprem, numit Tur, ales pe viață. Grija lui e buna funcționare a celor trei departamente: al luminii, al afacerilor streine și al invențiilor. În legătură cu ultimul departament e și o instituție academică, numită „Colegiul Savanților“. Magistratul șef își poate alege, la nevoie, un consiliu de trei persoane din Colegiul Savanților. Aceasta o făcea numai în cazuri de mare urgență. De obicei însă postul său nu era complicat de alte răspunderi grave, întrucât n'avea nici armată sau forțe polițienești de întreținut, nici legi de pus în aplicare, nici curți de justiție, care să mențină ordinea în comunitate și nici atâtea alte instituții, care sunt o adevărată povară pentru societatea omenească. Vril-ya sunt o rasă de oameni superiori, cari respectă ordinea și autoritatea. Cine nu se împacă cu regimul e liber să emigreze oricând și oriunde are plăcere.

Toate funcțiunile publice în stat sunt onorifice. Ele nu procură nici măcar vreo distincție sau onoruri deosebite. Singura deosebire între un funcționar public și un particular este aceea că primul are mai multe griji, pe când celălalt se bucură de mai multă libertate. Sarcina funcțiunilor publice cade întotdeauna asupra celor mai bogați, cari, odată aleși, trebuie să-și îndeplinească datoriile impuse de societate.

Din moment ce unii cetățeni sunt mai bogați, urmează că proprietatea e distribuită în mod neegal, deși la înființarea comunităților toți membrii au primit loturi egale. Unii însă, fiind din fire mai întreprinzători și dorind să aibă mai mult, și-au întins posesiunile la marginea tribului — defrișând terenuri pustii — ori au căutat să le facă mai fertile pe cele proprii. Nu există sărac în nici o comunitate. Toți

au cu se să trăiască, unii mai mult, alții mai puțin. Atunci când se înmulțesc prea mult într'un loc, ei pleacă și formează colonii nouă în alte regiuni.

Ocupația principală a acestui neam este agricultura. Munca câmpului nu se face de brațe omenști, ci de mașini agricole. Acestea sunt conduse de automate încărcate de vril, sub direcția copiilor. Alături de agricultură deci, industria a ajuns la un grad de perfecționare atât de înaintat, încât prin invenții de mașini și diferite instrumente a reușit să rezolve însăși problema muncii. Aceasta a devenit așa de ușoară, încât se execută aproape numai de copii, cari sunt doar simpli supraveghetori.

Oamenii mai în vârstă preferă un traiu mai liniștit. De aceea își aleg ocupațiuni, care nu le cer eforturi prea mari. Activitatea lor e împărțită în așa fel încât să le asigure o viață lungă și fericită. Ziua lor se compune din douăzeci de ore. Dintre acestea, opt sunt rezervate pentru muncă, opt pentru odihnă și patru pentru distracție.

Baza societății la Vrilya o formează, familia. Căminul lor e un cuib de iubire, pace și adevărată fericire. Bra, soția lui Aph-Lin e o gospodină desăvârșită. Ocupațiile ei se împart între administrarea averii, îngrijirea casei și ajutarea sofului ei în funcțiunea sa de director al departamentului luminii. În orele de repaos, muzica și literatura — în special cea veche — îi procură distracția de care are nevoie. Ea nu iese însă niciodată din grădina casei și nu se bucură de sportul sborului. Femeile măritate renunță de bunăvoie la folosul aripilor; le reiau numai în caz de văduvie sau despărțire de soț.

Legile de căsătorie prevăd unele avantagii în favoarea bărbatului. Acesta e legat de soția sa numai pe un termen limitat, de trei ani, după care poate divorța sau continua viața conjugală, iar după 10 ani poate să-și ia și o doua tovarășe. Prima se poate retrage, căpătându-și libertatea, sau poate rămâne în aceeași casă.

Aceste favoruri au fost câștigate de bărbați datorită unei întâmplări; o femeie, în gelozia ei, și-a omorât soțul pe când dormea, ceea ce a provocat o emigrare a tuturor bărbaților din țară. Celelalte femei, văzând că viața le e imposibilă fără ei, au ucis pe criminală și au rugat pe bărbați să se întoarcă înapoi. Ei au cedat, însă, pentru a se asigura contra oricăror neplăceri viitoare, le-au impus condițiile de mai sus. De atunci soțiile lor au deveni așa de blânde, supuse și iubi-

toare, încât bărbații nici nu se mai folosesc de avantajile legii; divorțurile și poligamia sunt întâmplări foarte rare.

Copii, până la vârsta căsătoriei, locuiesc la un loc cu familia, primind o educație aleasă, potrivit înclinațiilor personale. Instituția cea mai înaltă pentru devărsirea studiilor este Colegiul Savanților, frecventat de copiii de ambele sexe. Fetele și femeile în general se bucură nu numai de o mare atenție cu privire la educația lor, dar ele se remarcă chiar mai mult ca bărbații, mai ales în studiile speculative. Zee, fata lui Aph-Lin, era una din cele mai distinse membre ale colegiului, pe când frații ei se ocupă cu lucruri mai practice: unul cu agricultura — căutând să pună teoria în practică, pe domeniul tatălui său — iar celălalt cu mecanica, dovedind însușiri de inventator.

Copiii și tineretul, în general, duc o viață foarte activă. Ei formează elementul cel mai viu în toate domeniile. Datorită vril-ului, nu există muncă în agricultură, industrie, comerț, sau în orice altă ramură, care să nu poată fi executată de ei. Iar lucrul pe care-l fac, fie la părinți, fie la stat, este plătit, așa că ajungând la maturitate, ei au deja format un capital suficient pentru a începe o viață nouă, prin căsătorie. Epoca aceasta de activitate din timpul tinereții este urmată de una mai liniștită. Bărbaților le place să ducă un traiu mai tihnit, să se bucure de plăcerile vieții.

La prima vedere s'ar părea că materialismul ar copleși spiritul. Cu toate acestea Vrilya nu sunt lipsiți de preocupări de ordin superior. Ei sunt un popor religios, căci cred în existența unui Creator divin, căruia îi aduc rugăciuni și mulțumiri, atât în public, prin ceremoniile religioase din temple, cât și individual. Se deosebesc însă de pământeni sau chiar de străbunii lor prin aceea că nu simt atracție pentru partea speculativă a laturei religioase. Problemele dogmatice îi lasă indiferenți. Ei nu discută despre Dumnezeu nici despre atributele Sale, ci susțin că oamenii, fiind ființe finite, nici nu pot defini Infinitul. Cred, în schimb, într'o viață viitoare mai perfectă, mai frumoasă, fără însă s'o lege de ideea de pedeapsă sau răsplată. Ei întâmpină moartea cu seninătate, fiind siguri de continuitatea existenței sub forme mult mai desăvârșite. Numai rudele și prietenii, cari rămân în urmă, se întristează, când iau parte la ceremonia arderii corpului celui decedat. Măhnirea lor însă nu înseamnă disperare, deoarece ei știu că acela care s'a dus dintre ei e chemat de Creator, pentru a se bucura de o viață mult mai perfectă.

O altă latură a vieții lor sufletești se manifestă în dis-

tracțiunile lor: muzica, arta, literatura și teatrul. Pentru aceste plăceri și-au rezervat un timp anumit, de patru ore. Interesant e faptul că arta și literatura în loc să se desvolte în raport cu progresul material, politic și moral, au decăzut, din cauza lipsei de pasiune, de stimulent. O societate perfectă cu o formă de guvern ideală, cu o stare morală superioară, dar căreia îi lipsește orice formă de pasiune, nu oferă un mediu prielnic pentru dezvoltarea operelor de artă. Pictura, muzica, poezia, proza, piesele teatrale erau mult superioare ordinioară, întâiu, pentru că mediul le ofera posibilități de inspirație și stimulent și, în al doilea rând, pentru că înșiși autorii acestor opere erau oameni plini de pasiune. Pentru acest motiv, literatura care are însemnătate la ei e cea veche. Poezia o cultivă doar tinerii, în special fetele, pentru a-și cânta dragostea lor. Piese de teatru și literatură fantezistă nu s'a mai scris de generații; câteodată copiii compun câte o poveste de aventuri. În schimb, literatură descriptivă, de călătorii, explorări și mai ales cea științifică este încă în floare. Dintre arte numai muzica pasionează; concertele de păsări rare, muzica corală sau instrumentală e hrana vieții lor sufletești de fiecare zi. S'au făcut și importante invențiuni de instrumente muzicale, dar „n'au avut un compozitor original de veacuri“. Aceeași lipsă de stimulent, de pasiune a avut acelaș efect ca și în celelalte arte. Ariile lor sunt mai mult din cele vechi, numai cu oarecare variațiuni mai nouă.

Dintre toate sentimentele omenesci, singurul pe care-l cultivă e iubirea. Tish a cunoscut-o nu numai din poemele de dragoste ale fetelor, ci și din experiență proprie. Fără să-și dea seama cum, Zee, fiica lui Aph-Lin s'a îndrăgostit de el. La Vrilya, fetele sunt acelea care fac curte bărbaților. Natura, care le-a inzestrat cu un fizic și intelect superior sexului contrar, le-a dăruit și cu sentimentul iubirii mai intens. Tish nici nu se gândise vre-odată o'ar putea să cadă în mrejele vreunei asemenea zâne. Descoperirea sentimentelor Zee-i l-a făcut să se cutremure mai curând decât să se bucure, fiindcă nu se putea nicidecum imagina soțul unei asemenea frumuseți subpământene, a cărei figură chiar une-gerească fiind — cum era, de altfel aceea a fetei lui Aph-Lin — îi inspira mai mult un sentiment de respect și teamă decât de afecțiune. Tatăl Zee-i, aflând despre aceasta, îl anunță, cu un calm desăvârșit, că, dacă va accepta dragostea fiicei sale, îl va reduce, într'o mână de cenușă. Situația deveni gravă. Zee îi propuse să emigreze amândoi în regiuni

îndepărtate sau chiar pe pământ. Neputând să respingă cu brutalitate dovezile de dragoste și de devotament ale Zee-ii, Tish se hotărește în cele din urmă să-i spună adevărul, că „nu merită dragostea ei, deoarece nu poate să simtă nimic pentru ea“.

Soarta însă voi să-i complice situația și cu o altă aventură. Fata magistratului suprem se îndrăgosti și ea de el. Tatăl acesteia observând afecțiunea fiicei sale pentru acest pământean se hotărește și el, ca și Aph-Lin, să-l distrugă. Dar Zee îl salvă la timp: luându-l pe aripele sale, îl transportă la locul de unde coborise în lumea subpământeană și, cu puterea vril-ului, croi o nouă deschizătură prin stânci — galeria de odinioară fiind astupată — și-i dădu astfel posibilitatea să ajungă la lumea lui pământeană. Cu o ultimă sărutare în fundul galeriilor aceleiași mine, prin care se coborise odinioară cu prietenul său, cele două ființe se despărțiră pentru totdeauna, fiecare întorcându-se în elementul său natural.

Cu tot regretul pentru pierderea unei ființe așa de bune, Tish se simți ușurat văzându-se iar în lumea lui. Petrecerea printre Vrilya i se părea acum un vis și frumos, dar și neplăcut. Frumusețea vieții lor perfecte începuse să-i displace și să-l plictisească. Nu numai lipsa de pasiuni, vicii sau evenimente, care produc atâta frământare pe pământ, dar chiar și seninătatea atmosferei subpământene îl ucidea. „Doream o schimbare, fie chiar iarnă sau furtună sau întunec“.

Astfel, utopia lui Lytton se termină cu o mare deziluzie. Toate visurile pe care omenirea le are despre o stare de perfecțiune a societății viitoare, dispar, ca și frumoasa Zee, în atmosfera ireală și nefirească a perfecțiunii.

Impresia generală a unei societăți perfecte asupra lui Tish — adică asupra lui Bulwer Lytton — nu este din cele mai bune. El crede că „oricare ar fi visurile noastre despre o stare perfectă, aspirațiile noastre continui către o viață mai bună, mai înaltă și mai calmă, noi, muritorii acestei lumi, nu suntem pregătiți nici cu simțurile, nici cu priceperea să ne bucurăm de adevărata fericire, pe care o visăm sau către care aspirăm“.

În opera sa, Lytton este deci mai mult un critic decât un adept al aspirațiilor și visurilor din vremea sa. Știința și filosofia, progresul material, moral și politic al timpului său i-au servit drept baze, pe care să clădească o lume, care e idealul mai mult al altora, decât al său. El crede că natura

omenească ar refuza în cele din urmă o asemenea realizare a perfecțiunii. „Oamenii ar muri de plictiseală sau ar încerca o nouă revoluție ca să lupte contra binelui comunității“.

Dacă tendințele noastre spre perfecțiune sunt naturale, starea de imperfecțiune e tot așa de firească ființei omenești; progresele ce s'ar putea realiza implică o schimbare a naturii noastre umane.

Influența mediului asupra „Rasei Viitoare“ a Lordului Lytton.

Utopia lui Lytton ne transportă dela început într'o lume cu totul diferită de a celor studiate până acum. Civilizația agricolă, cu cadrul ei rustic și viața patriarhală din operele lui Morus, Bacon, Harrington și Swift a dat loc celei industriale din secolul XIX. Perfecționarea rasei Vrilya este datorită progresului tehnicei mecanice și științei. E tocmai visul, de-abia întrevăzut de Bacon în Noua Atlantidă, și dus mai departe de Lytton. Descrierea acestei lumi îi dă autorului prilejul să facă o sinteză a progresului științific și mecanic al epocii sale.

Utopia sa e așezată într'o regiune subterană, cu o floră și faună caracteristice mediului, cu un tip de oameni perfecți, superiori nouă ca fizic, calități morale și intelectuale, — iată o introducere, în care științele geologice și naturale se întâlnesc cu teoriile transformismului și adaptării la mediu ale lui Darwin și a evoluționismului lui Spencer. Dar acești oameni subpământeni au reușit să lumineze aceste vaste regiuni întunecate cu miriade de lămpi electrice, să ducă invenția tehnică așa de departe, încât să facă automate pentru a fi serviți atât în menajul casnic, cât și în muncile agricole, să se transporte dela un loc la altul, prin mașini de sburat sau prin aripi mecanice, — asemănătoare cu acelea pe care le aveau bărbații și femeile din „Peter Wilkins“, romanța lui Robert Paltock; iată iarăși, o civilizație, care se putea concepe numai în epoca progresului tehnic, în care a trăit Lytton.

Organizația politică și socială în lumea acestor Vrilya este atât de superioară celei pământene, încât, prin comparație, instituțiile engleze și progresele realizate până în prezent poartă semnul barbariei.

Organizarea de stat a comunităților Vrilya este extrem

de simplă. Un președinte ales pe viață, însărcinat cu supravegherea celor trei departamente: al luminii, al afacerilor externe și al invențiilor, nimic mai mult! Ordinea și armonia cea mai desăvârșită domnesc atât în interior, cât și în raporturile dintre diferitele comunități, fără existența unor organe speciale care s'o pună în aplicare. În schimb, Anglia cu tot parlamentul și instituțiile ei democratice se află într'o epocă de barbarie. Lytton, după 1850, își schimbase părerile sale politice radicale și liberale și devenise conservator. Desigur mișcările democratice contemporane nu-i mai erau pe plac, mai ales că acțiunea câștigase o nouă victorie prin legea din 1867. Turburările și luptele de clasă nu-i mai conveneau bătrânului aristocrat.¹

El nu trece cu vederea însă cauzele acestei neliniști interne. Autorul știe că situația economică a creat în Anglia o clasă de privilegiați și alta de desmoșteniți. În utopia sa această situație e schimbată; deși proprietatea mare încă există, săraci acolo nu sunt. Când numărul populației crește prea mult, Vrilya emigrează spre ținuturi nelocuite. Problema emigrării spre colonii era actuală și în Anglia; Lytton, ca fost secretar al coloniilor, aprecia importanța ei².

Pe lângă chestiunea proprietății, el atacă și pe aceea a muncii. Industrializarea țării a creat o situație tulburătoare în masele lucrătoare, condițiile de muncă fiind, în majoritatea cazurilor, insuportabile. Această stare de lucruri a dat loc la cunoscutele revolte, în care muncitorii au distrus mașinile. Lytton a văzut că suferința se datorește mai mult relei organizări și egoismului sălbatec al industriașilor; mașinile nu puteau să aducă decât bine omenirii, ușurându-i viața. Astfel, în utopia sa, perfecționarea lor a rezolvat problema muncii. Sarcina omenilor era numai să supravegheze și să conducă activitatea mașinilor. Datorită lor, munca a devenit ușoară, putând fi executată și de copii, înlesnind astfel traiul.

Dela organizarea politică și economică, autorul trece la cea socială, ocupându-se în primul rând de rolul familiei la acest popor. Familia formează aci baza societății. Trăinicia și frumusețea ei e un răspuns al lui Lytton la problema, mult discutată în timpul său, asupra drepturilor și emancipării femeii. Tenyson în poema sa „The Princess“ a rezolvat-o în sensul etern al naturii, că rolul cel mai sfânt al femeii e acela de a fi mamă, isvorul de iubire și de protecție al că-

---

¹ Vezi: mișcarea democratică în: Epoca Indust. — ² Trevelyan, Hist. 658—659; Green, Hist. 956—960.

minului. Wriya a rezolvat problema în același fel. Bra era o soție model, care renunțase de bună voie, ca toate surorile ei, la întrebunțarea aridelor, simbolul independenței. Numai Zee și întreg tineretul feminin le folosea. Problema aceasta primi o rezolvare însă în sensul că se dădea și femeilor posibilități egale de cultivare intelectuală, — cerută insistent și de mișcarea feminină din Anglia.¹ Exista însă un pericol: masculinizarea ființei feminine și pierderea acelei gingășii firească sexului slab.

Incidentul cu omorirea unui soț, emigrarea bărbaților și revenirea lor la rugămintea femeilor, ca și noua lege a căsătoriei trebuiesc socotite drept simple ironii, ca atâtea altele, ale autorului, în legătură, poate, și cu experiențele sale personale, el fiind nefericit în căsătorie².

Problema religioasă este tratată la rândul său cu tot atâta interes ca și cea a familiei. Va supraviețui religia într'o societatea perfectă? Autorul răspunde afirmativ. Vrilya sunt religioși. Sufletul lor nu a fost copleșit de materialismul, ce bântuia în societatea engleză; totuși, preocupările lor metafizice au un orizont cu totul restrâns; ele nu trec dincolo de limita Cunoscutului lui Spencer. Ei raționează că Infinitul nu poate fi pătruns de ființele finite; ca atare, orice încercare de pătrundere în Necunoscut este zadarnică. Ei cred în Dumnezeu, fără a-i discuta atributele și a creia sisteme dogmatice asupra ființei Sale. Cred și în nenumirea sufletului, ca urmare logică a legii evoluției și a ideii de perfecționare a existenței. Aceași lege face ca morala societății Vrilya să fie cu mult superioară celei pământene³.

O mare dezamăgire ne așteaptă când Lytton ne vorbește despre cultivarea artelor și a literaturii în utopia sa. Nimic original nu se mai poate produce într'un mediu desăvârșit. El poate sugera epoca de relativă stagnare în lumea literară și artistică de pe la 1870. Observația sa este dreaptă, că într'o lume perfectă sentimentul și atmosfera prielnică producțiilor artistice lipsind, e natural cu artele să lăncezească. În afară de logica raționamentului său, autorul este întotdeauna gata cu ironiile sale. Realizarea unei societăți ideale ar avea inconveniente. Ea ar fi în primul rând în dezarmo-

¹ Camb. Hist. of. Lit., vol, XIV. Education p. 429—430. — ² Harvey Darton's: Introduction to the Coming Race. — ³ Vezi cap. despre religie în; Epoca Indust.

nie cu însăși natura noastră imperfectă. Ne-ar plictisi, ca pe bietul Tish! Am dori, ca și el, să ne vedem în lumea asta a noastră, cu toate imperfecțiunile ei! E mai greu însă de constatat preferințele autorului: dacă el dorește să rămână în societatea omenească, așa cum este ea, sau cu cea a utopiei sale din „Rasa Viitoare“.

SAMUEL BUTLER

(1825—1902)

UTOPIA SA „EREWTHON“

(1872)

Samuel Butler a fost una din personalitățile cele mai originale ale timpului său. Inzestrat cu un spirit critic ascuțit și mai pățimas ca al lui Lytton, el se revoltă contra mediului intelectual mediocru al epocii victoriene, făcându-l să se simtă un izolat între contemporanii săi. Această tendință de a supune totul rațiunii i-a adus multe neplăceri, încă din tinerețe. Deși se pregătise pentru cariera preotească, s'a simțit nevoit să renunțe la ea, tocmai fiindcă a îngăduit spiritului său critic să pătrundă și în domeniul dogmelor religioase. Sistemul raționalist, pe care voia să-l aplice și în materie de credință, l-a pus în fața unor probleme, care, în toată viața lui, nu i-au permis să revină definitiv în sânul bisericii anglicane. Pentru a-și face o situație, a preferat să emigreze în Noua Zelandă, între 1860 și 1864, să devină mai curând crescător de oi decât păstor de oameni. Credința lui fu sdruncinată în punctele cele mai esențiale ale creștinismului, adică în personalitatea lui Isus și actul învierii Sale. În 1861 el încă mai credea că Isus este fiul lui Dumnezeu, dar nu putea ști exact cum și în ce măsură. Faptul că nu accepta dogma Treimii îl apropia mai mult de secta Unitarienilor. După un an, el mărturisi că renunță cu totul la creștinism. Revenirile sale de mai târziu n'au putut să-l aducă complet în sânul Bisericii Anglicane; cel mult, putea fi socotit ca aparținând ramurei raționaliste, „Broad Church“.

Butler, ca și Lytton, a fost un adept al curentului filosofic evoluționist. Apariția „Originei Speciilor“ a lui Darwin în 1856 îl entuziasmă. El a scris chiar un articol într'un jurnal din Noua Zelandă în 1862 sub titlul: „Darwin printre mașini“, pe care l-a introdus și în utopia sa: Erewhon. Filosofia evoluționistă fu una din cauzele care-l îndepărtă de

biserică; spiritul său critic nu-l lăsa însă să devină un sclav al noului crez științific. El și-a permis până și unele libertăți față de acesta, arătând că omenirea n'ar fi prea fericită în viitor sub imperiul legilor evoluționiste. Experiența ne arată că mașinile devin din ce în ce mai puternice decât omul. Ca atare, va sosi o vreme când omenirea va fi sclava lor. Atitudinea ostilă a lui Butler față de Darwinism se datorește faptului că susținătorii acestei teorii nesocotesc spiritul ca fiind și el o forță activă în domeniul biologiei și al istoriei naturale.¹

În utopia sa, civilizația industrială și religia sunt cele două probleme capitale pe care le atacă; celelalte chestiuni sociale sunt atinse ceva mai fugăr. Butler nu e un utopist ca Morus sau ca Harrington. Opera sa nu are nici de cum pretenția să ne descrie o lume ideală, în care relele și nedreptățile actuale ar putea fi înlocuite printr'o stare de lucruri mai bună. Numai câteva capitole, în care ne descrie primele impresii asupra țării și vieții fericite a locuitorilor din Erewhon, îl îndreptătesc a fi socotit ca utopist. Restul lucrării sale e o satiră aspră la adresa societății timpului său. Spiritul său critic necruțător, ironia, precum și talentul de a ridiculiza defectele și imperfecțiunile îl pun alături de Swift.

Erewhon, anagrama cuvântului Nowhere, adică „Nicăeri“ a apărut în 1872, la un an după „Rasa Viitoare“ a lui Lytton; totuși, unele capitole sunt anterioare acesteia, întrucât ele au fost scrise, ca articole separate, în diferite reviste; integrarea lor într'o operă unică fiind făcută ceva mai târziu.²

Erewhon este o țară imaginară, deși autorul ne spune că ar exista în Noua Zelandă și că ar fi fost descoperită de un oarecare Higgs. Începând cu o descriere a Noii Zelande, Butler ne povestește că acest aventurier a trecut, după greutăți aproape supraomenești, culmile unor munți acoperiți de veșnice zăpezi și a ajuns într'o regiune încântătoare, unde orizontul se deschidea spre largi întinderi de pământ, ce înclinau treptat în vale. El dădu aci de o rasă de oameni cari vorbeau o limbă cu totul neînțeleasă. Fizicul lor frumos, figura brunetă, cu expresie de vioiciune și inteligență îi apropia de tipul Maorilor.

Văzând un strein pe plaiurile lor, ei se grăbiră să-i ofere ospitalitate. Intovărașit de un grup din acești oameni, el trecu

¹ Mad. Cazamian: *Le Roman et les Idées en Angl: S. Butler 172—238*

² Butler's Preface to the second edition of Erewhon.

prin satele lor mici, curate, cu casele acoperite de viță și cu prăvălioare din loc în loc, ca cele din Europa. În cele din urmă au ajuns într'un oraș, unde s'au prezentat magistratului șef, un bătrân venerabil și cu o figură de om înțelept. Aci fiind supus unui examen medical și unei percheziții generale, s'a găsit asupra sa un ceas, fapt care provoacă indignarea și chiar furia magistratului. Acesta, neputându-se înțelege cu el prin graiu și pentru a-l face să priceapă cauza ofensei pe care a comis-o îl conduse într'un muzeu al orașului. Aci, printre multe alte curiozități, Higgs observă secții întregi cu mașinării sfărâmate și ruginite, resturi de tipul celor mai perfecționate invențiuni europene. Ajuns în dreptul secției ceasornicelor, magistratul compară ceasul său cu cele expuse și îi adresează un întreg discurs, cu o voce severă și mânioasă, arătând mereu spre cele din muzeu. În urma acestei vizite, Higgs, spre marea sa surprindere, fu trimis la închisoare. Numai după învățarea limbii lor a cunoscut el motivul arestării sale. Erewhonul avusese odată o epocă industrială înfloritoare, în care mașinile ajunseră la o dezvoltare foarte însemnată. Cu tot progresul aparent al societății, un învățat a arătat într'o operă a sa că mașinile vor fi în cele din urmă o mare nenorocire pentru lume. Cooperarea între om și mașină va ajunge așa de intimă, încât omul va fi dominat de ea. «Inșăși gândirea și simțirea vor fi așa de strâns legate de existența mașinilor, încât individualitatea și independența noastră vor fi nimicite» — spunea el. De aceea, pentru a preveni un dezastru, el sfătui pe concetățenii săi să distrugă toate mașinile de care se foloseau. Sfatul său a fost urmat, însă cu mari vărsări de sânge între partidele pro- și contra-mașiniste.

Aceste informații au lămurit pe Higgs de ce a fost pedepsit cu închisoarea. El era socotit ca un om periculos societății.

Contrar așteptărilor sale, fu tratat foarte bine de către paznicul închisorii și mai ales de frumoasa Yram, fata acestuia. Pe lângă aceasta, magistratul orașului avusese grija să-i trimită și un dascăl special ca să-l învețe limba țării. După trei luni, un ordin din partea guvernului puse capăt șederii sale aci și idilei sale cu Yram. Regele și regina aflând că un specimen curios de om, cu părul blond, ochi albaștri și fața albă s'ar afla în regatul lor, au cerut ca străinul să fie adus în capitală. Cu durere în suflet și cu promisiuni de veșnică amintire, Higgs se despărți de iubita lui și plecă spre metropola țării. Călătoria a fost lungă de oarece, căile lerate fiind

distruse, au trebuit să facă drumul cu poșta, cu popasuri prin diferite sate și orașe; după o lună de zile, a ajuns în capitală, unde i se oferi găzduire în palatul unui negustor bogat, numit Nosnibr. Acesta, împreună cu soția și cu cele două fiice ale sale — vestite prin frumusețea lor — îl primiră cu o deosebită atențiune pe distinsul oaspe. Higgs, uitând că deabia se despărțise de fata temnicerului, se îndrăgosti din primul moment de Arowhena, cea mai mică dintre surori, deoarece i se păru mai gingașă și mai atrăgătoare. Simpatia lor fu reciprocă. Nosnibr ar fi fost bucuros să-l facă pe Higgs ginerele său, însă cu o condiție: să ia în căsătorie pe Zulora, fata cea mai mare.

Până la rezolvarea problemei matrimoniale, eroul nostru fu preocupat de alte lucruri și anume, să se acomodeze cu mediul și cu obiceiurile acestei societăți, care i se păreau foarte curioase, absurde chiar. Fiind invitat la palat, regele îi puse diferite întrebări asupra stărilor de lucruri din țara sa. Suveranul fu încântat să audă că și în Anglia se găsește un guvern monarhic la conducerea Statului și că poporul întreg e pentru această formă de guvernământ. Când îi ceru însă să-i lămurească chestiunea ceasului, care s'a găsit asupra sa și să-l informeze dacă asemenea mașinării sunt tolerate în Anglia, Higgs a crezut că ar face impresie bună, dacă ar vorbi ceva în legătură cu progresul științific și ar pomeni de noua invenție a baloanelor. Regele îl ascultă cu bunăvoință, dar, din momentul acela, nu-i mai puse nici o întrebare de felul acesta. Părerea sa despre asemenea progrese era cu desăvârșire nefavorabilă.

Organizarea proprietății ca și a guvernării erewhoniene se aseamăna cu cea engleză: în ambele state domina sistemul burghez, al proprietății particulare, pe care însuși Higgs îl aproba. El nu se dă în lături să afirme că «proprietatea este o hoție», că suntem cu toții niște hoți sau viitori hoți, dar această tâlhărie este un rău necesar; ea e așa de bine organizată, încât ar fi un lucru necugetat să se pună problema desființării ei. De aceea Erewhonienii nu numai că nu împiedică aceste «tâlhării», dar le și încurajează. Indivizii, cari se dovedesc capabili să strângă avere mai multă și să iasă deasupra mediocrității, sunt cei mai stimați. Industriașii și comercianții, cari prin activitatea lor au contribuit cât de puțin la progresul societății, sunt chiar recompensați. Ceeace este însă surprinzător e că societatea nu se interesează de loc dacă averea este făcută în mod cinstit sau fraudulos.

Chestiunea familiei și unele probleme în legătură cu ea

l-au pus în mare încurcătură pe Higgs. Cu toate că a fost foarte bine primit de Nosnibor, căminul acestui bogătaş nu era un exemplar din cele mai bune, pe care i-l putea oferi societatea erwhoniană. Arowhena era singura ființă perfectă, pe care o cunoscute aci și care lăsa în umbră pe ceilalți membri ai familiei. Mama ei era un tip de prefăcută, tatăl făcuse niște afaceri necinstite, în care pierduse averea unei văduve, iar sora ei, Zulora, era de o mândrie nesuferită. Deosebirea aceasta de caractere făcea ca dragostea și buna înțelegere să lipsească în familia lor. Higgs află în urmă că în alte case, lucrurile ar sta și mai rău; puține erau familiile unde să domnească o armonie desăvârșită între părinți și copii, între bătrâni și tineri. Aceasta se datorește în mare parte concepției lor ciudate în legătură cu familia. În primul rând copiii nu sunt doriți de către părinți. Sosirea lor pe lume e un eveniment nenorocit, o crimă, pe care mamele o ascund chiar față de soții lor. Erewhonienii au o teorie curioasă în privința venirii pe lume a sufletelor, anume, ei cred într'o preexistență a lumii spiritelor. Acestea, plictisite de mediul perfect al planetelor în care trăesc, renunță la starea lor spirituală și preferă să ia formă omenească numai pentru a cunoaște o viață mai variată. Înainte de a părăsi lumea lor, spiritele sunt prevenite asupra tuturor riscurilor, pe care le au de întâmpinat în viață, ca: nenorocul de a avea părinți vicioși, posibilitatea de a primi o educație irațională, probabilitatea unei vieți de lipsă și mizerie, dar toate aceste argumente rămân adesea zadarnice. Spiritele renunță la fericirea lor cu toate greutățile ce vor avea de suferit; dorința de aventuri învinge rațiunea. În cazul acesta, în momentul părăsirii stărei lor spirituale, iau o băutură care le face să-și piardă memoria. Pentru întrupare, însă, ele au nevoie de concursul oamenilor. De aceea, cei căsătoriți nu sunt lăsați în pace până nu le satisfac această dorință de a fi născuți. Pentru că venirea copiilor pe lume aduce părinților neazuri și suferințe, aceștia iau măsuri din vreme pentru a scăpa de orice răspunderi. Astfel, la naștere, ei prezintă copilului un document, prin care acesta atestă, că a venit pe lume din propria sa voință și că e singur responsabil de toate neazurile pe care le va avea de suferit. Acest document este semnat de doctorul familiei, iar copilul se presupune că primește toate aceste condiții prin scâncetul său.

Față de asemenea teorii, nu-i de mirare că Higgs a găsit foarte puține familii fericite, în care tineretul să se bucure de simpatia și înțelegerea celor bătrâni.

Educația pe care copiii o primesc formează un alt capitol de o absurditate neînchipuită. Sistemul, care, de altfel seamănă întru câțva cu cel englez, i-a fost explicat de un profesor venerabil dela una din școlile din Erewhon, care se numesc «Colegii Iraționale». El e bazat pe știința hipotetică, adică în a pune pe copil în fața posibilităților, întâmplărilor de tot felul, ce s'ar ivi în viață și asupra cărora el trebuie să reacționeze. Pregătirea pentru viața reală, practică, nu intră în datoriile școalei. De aceea, se dă o deosebită importanță studiilor hipotetice. Acestea, deși nu le servesc la mare lucru în viață, în schimb se spune că le ascute inteligența. S'ar putea afirma că metoda este irațională, că o societate utilitaristă, ca aceea a Erewhonienilor, ar trebui să dea mai mare importanță rațiunii. Profesorii școalei erewhoniene însă susțin că «viața ar deveni de nesuferit, dacă omenirea s'ar conduce în toate acțiunile ei numai după rațiune». În privința irațiunii cazul stă cu totul altfel: «ea e complementul natural al rațiunii, de a cărei existență e condiționată rațiunea însăși». Pericolul, după profesori, stă în faptul că oamenii, în mod firesc, aleargă prea mult după rațiune și o cultivă mai mult decât e necesar. De aceea, scopul lor în educație e să înăbușe această tendință. Pentru acest motiv și școlile lor se numesc «Colegii Iraționale». Centrul învățământului superior se găsește la Bridgeford, o localitate cu multe colegii de seamă și parcuri frumoase. Intreținerea în școli fiind însă foarte costisitoare, ele nu sunt urmate decât de copiii celor bogăți. Cei lipsiți de mijloace sunt siliți să învețe meșteșuguri folositoare în viață, ca să-și poată câștiga pâinea de toate zilele. Cei ce termină institutele superioare de învățământ ocupă diferite funcțiuni în stat, de unde răspândesc lumină în jurul lor și celorlalți Erewhonieni mai simpli și «din nenorocire raționali.»

Dintre instituțiile lor cea mai curioasă e Biserica. Organizarea acesteia a rămas încă un mister pentru Higgs. Erewhonieni în general nu sunt prea religioși. Cu toate acestea templele lor sunt numeroase, de proporții impunătoare, cu turla înalte și foarte ornamentate cu statui și fel de fel de sculpturi. Religia lor, deși păgână, pare a fi ajuns la un grad superior, deoarece diferitele lor zeități, cioplite în piatră, sunt mai mult personificări ale ideii de justiție, speranță și iubire și au un cult ceva mai spiritualizat. Templele însă au un nume cu totul nepotrivit cu menirea lor; Erewhonienii le numesc «Bănci Muzicale». Rațiunea acestei denumiri se

găsește în faptul că și aci, ca și la băncile obișnuite, se fac afaceri. Banii au un rol foarte însemnat în aceste biserici, iar preoții i-au dat lui Higgs impresia că sunt mai mult un fel de directori și casieri. Aceste biserici-bănci sunt aproape goale, afacerile par să meargă prost. Arowhena îl informă că toată lumea respectabilă ține un depozit mai mare sau mai mic. Intreaga țară este devotată acestor instituții, fiecare socotind o datorie cetățenească să le susțină. Cauza stagnării afacerilor e datorită sistemului monetar și financiar al acestor bănci. Ele folosesc o monedă care n'are valoare în lumea aceasta comercială, ci într'o altă lume, pe care nici preoții n'o cunosc bine. Ceeace e mai curios e că ei nu primesc spre depozitare decât monete din lumea aceasta, deși eliberează cecuri și scrisuri numai pentru cealaltă. În plus, dividendul pe care-l dau e foarte neînsemnat, plătit printr'un bon, după treizeci de mii de ani.

Cu tot devotamentul lor față de această instituție oficială de stat, Erewhonienii mai adoră și o altă divinitate, numită Ydgrun, zeița convențiilor sociale. Cultul ei se rezumă în noțiunea de respectabilitate, considerație față de ceilalți oameni și o totală indiferență pentru lumea viitoare. Respectul față de această zeiță e foarte puternic în Erewhon și pentru a nu da naștere la rivalități între Ydgrun și ceilalți zei oficiali, s'a ajuns la un fel de compromis pașnic, care de cele mai multe ori e în favoarea Ydgruniților.

Religia oficială se păstrează mai mult pentru a influența morala, pe care aceasta ar exercita-o asupra credincioșilor ei. Viața viitoare îi preocupă prea puțin. Atât credința în preexistență cât și în continuarea vieții după moarte sunt lucruri cărora nu le dau mare importanță și nici prea multă crezare. Morții la ei nu sunt jeluți: După ce îi ard, le împrăștie cenușa pe pământ. Pe vremuri li se făceau statui, cu fel de fel de epitafe mincinoase pe ele. Acum au renunțat la ele pentru că deveniseră o adevărată pacoste, umplând tot orașul cu asemenea obiecte de artă, care, din cauza comercializării lor, ajunseseră de cea mai proastă execuție. Erewhonienii au trebuit să ia chiar măsuri de distrugere a lor. Interesant însă e regretul prietenilor pentru cei morți. Ca semn de adâncă mâhnire, ei trimit familiei dispărutului cutioare cu lacrimi artificiale.

Cât despre morală și virtute, a rămas numai bruma de ele, dacă le judecăm după felul nostru de a vedea lucrurile. La noi, unele fapte ca: furtul, falsificarea unui cec, incendierea unei case, sunt aspru pedepsite de legi. La dânșii se

petrece tocmai contrariul: persoanele care fac asemenea fapte se bucură de compătimirea generală. E semn că ceva rău s'a întâmplat cu acești oameni și ca atare sunt îngrijiți, pe cheltuială publică, în anumite instituții, până dau dovadă că au revenit la normal. Nosnibor, care pierduse într'o afacere banii unei văduve, era sub tratament, când Higgs a sosit în capitală. Tratamentul lui era foarte curios: consta într'o bătae sdravănă cu biciul, aplicată constiincios și extrem de riguros, de medicul familiei. Vina lui nu se datoria faptului că a pierdut banii văduvei — pe care de altfel nu i-a înapoiat niciodată și nici ea n'a reclamat, de teama de a nu fi pedepsită, pentru că a incredințat averea ei în mâini nesigure — ci pentru că n'a fost atent și norocos în afaceri. La Erewhonieni norocul e singurul lucru vrednic de venerația tuturor. Ești sănătos, bogat și fericit, ești adorat de toată lumea, indiferent dacă bogăția e făcută în mod cinstit sau fraudulos. Ești bolnav, sărac și nenorocos, pe lângă disprețul general îți atragi asupra-ți și rigoarea legilor. Ești pedepsit, asupra ca un element dăunător societății, chiar dacă ai fi cinstit și ai avea calități superioare celor bogați. Higgs cunoscuse un caz într'adevăr dureros. Un tânăr tuberculos a fost dat în judecată pentru vina gravă de a fi atentat, prin boala lui, la sănătatea publică. El a fost condamnat la închisoare cu munca grea pe viață. Judecătorul i-a spus cu tot regretul că nu merită nici o compătimire din partea justiției. «Aceasta nu e prima ta ofensă . . . de patrusprezece ori ai fost închis pentru boli de un caracter mai mult sau mai puțin grav . . . n'ai nici o scuză că te-ai născut din părinți nesănătoși și că în copilărie ai suferit un accident grav, care ți-a periclitat pentru totdeauna sănătatea; motive de felul acesta sunt refugiul obișnuit al criminalilor . . . ești un om rău și periculos și nu se poate tolera ca o vină așa de mare, ca a ta, să rămână nepedepsită». Un motiv în plus pentru condamnare a fost și acela că un asemenea caz trebuia tratat de doctori. Ori aceștia erau o clasă de oameni pe care autoritățile voiau să-i distrugă, fiind socotiți periculoși pentru societate.

Higgs mai cunoscuse și alte două teorii și mai curioase — în legătură cu problema vegetariană — susținută de doi filosofi în trecutul îndepărtat. Unul spune că omul nu trebuie să mănânce carne de animale, întrucât organismul acestora se aseamănă foarte mult cu cel uman, deosebiri fiind cu totul neînsemnate; dacă, nu ne este permis să ucidem pe semenii noștri, atunci e rău să ucidem animale, pasări și pești. Carnea animalelor ar putea cel mult fi folosită atunci când

ele sunt găsite moarte.

Celălalt filosof, profesor de botanică, a descoperit, prin ajutorul unui microscop, puternic că germeii animalii și vegetali sunt la fel. Plantele au avut deci un strămoș comun cu animalele. Diferențierea a rezultat numai din cauza mediului diferit în care germeii s'au dezvoltat, adaptarea la mediu fiind deci aceea care a determinat ca unul să ia forma animală, iar altul de plantă. Concluzia: după cum un filosof era contra consumării animalelor, așa celălalt era contra consumării vegetalelor. Plantele au și ele o viață inteligentă ca și oamenii și animalele. Ele n'ar trebui folosite ca hrană decât dacă se usucă și pier. Erewhonienii fiind oameni foarte docili s'au lăsat în vremuri convinși de aceste argumente. Timpurile însă s'au schimbat, oamenii s'au mai luminat, așa că legile vechi au fost uitate sau chiar intenționat neglijate.

Acestea sunt, în rezumat, cunoștințele căpătate precum și întâmplările și experiențele pe care Higgs le-a avut în țara Erewhonului. Ele însă nu s'au terminat. Ultima și cea mai importantă pentru el era în legătură cu povestea ceasului său. El fu informat că în curând avea să sufere consecințe grave din partea legii, pentru că a încercat să reintroducă înșășiările în Erewhon. Scăparea era în fugă. Ideia balonului i veni în minte: era singurul mijloc de a se salva. Pentru aceasta se folosi de protecția și curiozitatea reginei, care-i duse meșteri la dispoziție pentru fabricarea unui balon. Motivul invocat pentru urcarea sa în atmosferă era acela de a cere o audiență zeului aerului, în care să-l roage să trimită ploaie pe pământ, de oarece țara era bântuită de o secetă grozavă. Regele, rugat insistent de regină, consimți la acest sbor, fiind sigur că încercarea n'o să reușească. Când sosi ziua urcării, el convinse și pe Arowhena să-l însoțească, fără știrea părinților. Experiența reuși, balonul umflat se înălță în aer și fu luat de curent. După câteva ore ei trecură peste crestele munților Erewhonului. Ajungând de asupra mării, balonul căzu în apă; fură însă salvați de echipajul unui vapor, care îi observase și îi duse în Anglia.

Cu scăparea celor doi eroi și autorul sfârșește pentru un moment povestea despre Erewhon. Întrebarea ce se pune este dacă această Țară de Nicăeri poate fi considerată o utopie sau numai o simplă satiră la adresa societății engleze. Desigur, partea cea mai însemnată a operei sale este o înșiruire de eseuri prin care Butler critică și ironizează societatea engleză victoriană de după 1860. Cadrul însă, în care el așează satira sa — în special primele capitole, prin care ne descrie aceasta

populație fericită din Erewhon aparține domeniului utopic. S'ar putea totodată adăoga că însăși critica societății erewhoniene desvăluie cugetarea unui utopist, în sensul că, dincolo de critica lui negativă, se filmează în mintea autorului — și desigur și în a cititorului — tabloul unei societăți raționale, ideale, utopice. În acest caz, trebuie să mărturisim că Butler nu corespunde așteptărilor, deoarece problemele vitale ale organizării unui stat ideal sunt sau ocolite sau neglijate. Chestiunea guvernării, proprietății și a distribuiri bunurilor nu e decât ușor menționată. S'ar putea spune că el se complăce în societatea din care face parte. Numai mediul intelectual și mai ales religios-moral al acestei societăți îl revoltă. Acesta îl va face să reia atacurile în romanul său «Erewhonul Revăzut».

Influența mediului asupra operei Erewhon, a lui S. Butler

Scriind opera sa, Butler n'a avut intenția să ne dea un stat model, ci, într'o formă deghizată, să facă o critică aspră a societății timpului său. Erewhonul, în mintea sa, este Anglia, cu toate neajunsurile și defectele civilizației sale.

În primul rând el atacă civilizația industrială a țării. Aparținând grupului de intelectuali, cari vedeau viața mult mai frumoasă în trecut, în epoca pre-industrială a Angliei, el ne prezintă un tablou pitoresc al vieții de țară din Erewhon. Țărănimea fericită, sănătoasă, viguroasă și vioae de aci, reprezintă vechea populație engleză, care, în mijlocul câmpiilor roditoare, al satelor și târgurilor prospere, a apucat o epocă de aur. Acei țărani, odată cu ivirea mașinilor, au fost forțați să renunțe la viața lor patriarhală și independentă și să se aglomereze în centrele industriale, devenind sclavi ai mașinilor și burghezimii fără suflet. Viața lor a ajuns de nesuferit.¹

Regretul după trecut și condamnarea situației prezente este evidențiată și prin faptul că Erewhonienii au distrus toate mașinile, pe care le-au avut și s'au reintors la traiul rustic de odinioară.

Scopul autorului nu este să ne descrie viața ideală a unui popor imaginar. După partea introductivă a utopiei sale, el porcede la critica societății erewhoniene, adică a celei engleze, biciuindu-i mediocritatea și civilizația bazată

¹ Vezi capitolul respectiv din Epoca Industrială.

pe minciună, fățarnicie și imoralitate. Ca și Swift el îi vede numai părțile rele.

Organizația politică din Erewhon (Anglia) nu-l interesează; pe cea economică o atacă numai în câteva observații, afirmând că proprietatea, așa cum e ea împărțită, este hoție. În sistemul actual toți suntem sau vom fi niște hoți. Sistemul însă e organizat în așa fel, încât distrugerea lui ar provoca un dezastru; de aceea, Butler preferă să nu se atingă de proprietate, deși a provocat atâta nenorocire în țară, acceptând organizația burgheză.

În utopia sa, el se ocupă mai mult de organizația socială, atacând principalele instituții din Erewhon, adică din Anglia epocii reginei Victoriei.

El începe cu familia. Această instituție se bucură de o reputație rea în ambele țări. Moda, materialismul, ideile de emancipare feminină și întreaga atmosferă egoistă și frivolă au distrus, în majoritatea cazurilor, căminul fericit, cuibul de iubire pentru părinți și copii. De cele mai multe ori aceștia din urmă vin pe lume nedoriți, femeile moderne nu vor să mai audă că menirea lor e aceea de a fi mamă. Nașterea unui copil e socotită o nenorocire, fiindcă stingherește libertatea și independența femeii. Credința Erewhonienilor în pre-existența spiritelor, cari se întrupează, servește autorului drept un pretext, tocmai pentru a ironiza și a-și bate joc de această mentalitate a timpului său.

În legătură cu familia, Butler atacă și problema educației copiilor în Anglia. Sistemul școlar și programele de învățământ i se par așa de învechite și nefolositoare, încât el a numit instituțiile de educație «școli iraționale». Ele nu pregătesc pe copii pentru viață, învățătura ce li se dă e nerațională. Deci, o societate utilitaristă, care și-a făcut din rațiune un idol, a uitat să reformeze tocmai una din instituțiile sale cele mai importante. Ea permite, ca și Erewhonienii, continuarea unui sistem de învățământ absolut inutil și lipsit de rațiune. Noroc că educația în aceste școli este foarte scumpă — adaogă ironic autorul — și că majoritatea copiilor săraci sunt forțați să învețe lucruri ceva mai de folos, un meșteșug, de pildă, ca să-și poate câștiga pâinea de toate zilele. Copiii bogaților rămân se ocupe, pe viitor, toate posturile de conducere în stat, de unde să imprăștie cultură lor irațională și asupra mulțimilor inculte, raționale!

O altă instituție, care se bucură de o atenție cu totul deosebită, din partea lui Butler, este Biserica.¹ Ironia lui

¹ Vezi capitolul despre Biserică în Epoca Industrială.

la adresa religiei Erewhonienilor atinge culmea. Pregătirea sa pentru cariera preoțească și motivele renunțării la ea îl fac să atace Biserica fără cruțare.

E adevărat însă că această instituție decăzuse; pentru marele public ea ajunsese tot așa de inexistentă ca și «Băncile Muzicale» din Erewhon. Numai vechimea și poezia frumoaselor catedrale mai apelau la sentimentele mulțimii; încolo, activitatea clericală se putea prea bine asemăna cu a unor funcționari de bancă, încasând lefuri frumoase, fără prea multă muncă. E drept, că o sectă de preoți mai fanatici, pornise în Erewhon o mișcare de reinviorare a credinței — asemănătoare cu cea «Tractariană» din Oxford — dar programul activității lor nu prea atrăgea pe credincioși. Acțiunea lor a avut doar un singur rezultat: de a face pe Erewhonieni să mai repare sau să reînnoască vechile temple, să mai adauge câte-o fereastră sau orgă nouă și alte mici îmbunătățiri, — rezultate obținute și de Tractarieni englezi. Aceste fapte nu dovedeau însă o răscolire sufletească adâncă. Vina indiferenței religioase o poartă biserica, în primul rând, pentru că învățătura ei nu este în pas cu timpurile. Nimeni nu mai poate crede acum în acele zeități cioplite în piatră, despre care se afirmă că ar trăi o viață reală, ca cea oamenească, într'o lume diferită, nici accepta dogmele iraționale și cultul complicat și fără rost al acestor instituții. Ele or fi bune pentru clerul acestor «Bănci Muzicale» ca și pentru confrății lor englezi, — mai ales pentru acei cari aparțin ramurei catolicizante a bisericii «High Church», poate și pentru sexul slab și vulgul prost. Asemenea învățătură sau monedă nu mai are valoare pentru cei culți. De aceea, aceștia, atât în Erewhon cât și în Anglia, preferă să rămână Ydgruniți, să venerze zeița convențiilor sociale, mai curând decât să fie atașați cu trup și suflet Băncilor Muzicale sau Bisericii Anglicane.

În capitolul asupra Bisericii, Butler nu atacă numai tendințele de catolicizare a ramurei »High Church«, ci și principiile fundamentale ale creștinismului, respectate și de ramura protestantă, «Low Church», ca și de cea rațională «Broad Church», din care el profesează că face parte. În romanul său «Erewhonul Revăzut» atacurile sale contra Bisericii Anglicane și a creștinismului în general, trece orice limită permisă unui aderent, fie el chiar al secției raționaliste. Înșiși prietenii săi i-au reproșat îndrăzneala lui fără măsură.

În legătură cu biserica, Butler se ocupă și de morală socială. Cu aceiași cruzime necruțătoare, el ridică vâlul

ipocriziei și convenționalismului societății victoriene, arătându-i defectele în toată goliciunea lor. În fruntea ei el pune pe Nosnibor, tipul burghezului plutocrat, a cărei bogăție orbește ochii mulțimii și-i atrage stima generală. Erewhonienii, ca și Englezii, au un cult deosebit pentru avere. Atâta timp cât ești bogat și norocos în afaceri, ești idolul tuturor; ești sărac, bolnav, te stovești și ofițeri muncind, te ocolește toată lumea. Se poate întâmpla că averea să fie făcută prin fraudă, specularea celui slab, prin hoție și falsificare de cecuri; de asta nu se întreabă societatea bună, iar dacă află, ești obiectul de compătimire generală. Se poate întâmpla că nenorocirea să-ți vină din cauza condițiilor umile, în care te-ai născut, din pricina muncii istovitoare în fabrici, mine, de când erai copil și pentru care nu porți nici o vină personală; de astea nu se întreabă societatea bună și creștină, iar dacă află, te condamnă toți! Judearea ofticosului din Erewhon este numai un exemplu din marele număr al nenorociților de acest fel în Anglia.¹

Aceasta este religia și morala superioară din societatea erewhoniană și engleză! Creștinismul e o monedă falsă, care n'are valoare nici în lumea asta și cu siguranță, nici în cealaltă, și care nu poate înșela decât pe ignoranții și mediocrii unei civilizații superficiale.

---

¹ Vezi: situația muncitorilor englezi în : Epoca Industrială.

WILLIAM MORRIS (1834—1896)

UTOPIA SA: „VEȘTI DE NICĂERI“ (1891)

La un intervnl de douăzeci de ani dela utopiile lui Lytton si Buttler, apare una din cele mai frumoase opere de acest gen: «Vești de Nicăeri» a lui William Morris. Aceasta este o lucrare în felul ei. Ca fond, ea se înrudeșie cu «Utopia» lul Morus, deoarece lumea ideală pe care o descrie are o organizație comunistă. Ca formă, ea se leagă de prezent, fiind una din cele mai poetice realizări în proză ale roman-tismului englez.

Asemănarea cu Morus se mărginește de altfel numai la concepția generală a societății comuniste. Amănuntele diferă mult. Spre deosebire de firea practică a cancelarului lui Henric VIII, Morris e un artist, sau mai bine zis o combinație fericită de artist, poet și reformator social. El a fost din tinerețe un entuziast adept al artei, sub diferitele ei forme: pictură, arhitectură, artă decorativă, tipografie. Ideaurile sale artistice s'au transformat cu timpul într'un fel de apostolat, asemănător lui Ruskin, arta devenind pentru el o necesitate. Omul, după el, trebuie să se înconjoare de frumos: casa în care trăește, mobilierul din interior, ornamen-tația întreață a căminului său trebuie să fie obiecte de artă. Astfel au fost lucrurile în trecutul îndepărtat al Angliei, înainte de sosirea epocii industriale. Toate operele acelor vremuri și mai ales acelea ale evului mediu poartă marca simțului artistic al omului. Cu epoca mașinilor, lucrurile s'au schimbat. Comercialismul și mașinismul au alungat preocupările artistice, instinctul de frumos, din sufletul omenesc. În felul acesta se explică ura lui Morris contra industria-lismului și a comercialismului timpului său și apostolatul său artistic, care s'a transformat într'un adevărat curent atât în Anglia cât și pe continent.

Morris a fost nu numai artist, ci și poet. Inspirația sa în acest domeniu o găsește atât în prezent cât și în trecut. Ca student, la Oxford, el a venit în contact cu mișcarea

tractariană, cu idealurile poetice ale lui Rossetti și Tennyson și cu influența operelor lui Ruskin și Carlyle. Mai târziu, literaturile Nordului adaugă o puternică impresie asupra spiritului său.

Artistul și poetul în Morris s'a dublat, către 1880, cu reformatorul social. El fu câștigat cauzei socialiste din ultimul sfert al secolului. În 1884 el devine pentru câțva timp membru al «Federației Democratice», — societate fondată cu scopul răspândirii ideilor socialiste în masele poporului. O părăsește însă curând, fiind nemulțumit cu doctrina marxistă și cu ideile socialismului de stat, și întemeiază «Liga Socialistă», ale cărei idealuri se apropie mai mult de acelea ale grupurilor anarhisto-comuniste.¹

Oricare au fost ideile sale socialiste, Morris a rămas în fond tot un artist. Contribuția sa personală în mișcarea socialistă este mai mult de ordin estetic. Programul său avea prea puține legături cu partea doctrinară a acestui curent. Problema care-l preocupa pe el era cea artistică; omul trebuie să trăiască arta în această lume, să-și creeze un mediu frumos în jurul său. În legătură cu acest ideal, el e un adversar al industrialismului, comercialismului și capitalismului epocii. Acestea trebuie să dispară, pentru a face loc unei lumi nouă, mai bune, în care indivizii, scăpând de tirania proprietății și concurenței, să se poată bucura de o viață mai fericită, mai frumoasă, într'o Anglie ideală, așa cum o descrie el în paginile utopiei sale «Vestii de Nicăeri» din 1891.

Utopia lui Morris este una din cele mai poetice; e frumoasă ca un vis. Natural, acest vis e al autorului, cu toate că-l pune pe seama altuia. Povestea începe cu una din ședințele clubului socialist din Hammersmith, unde, într'una din seri, a avut loc o dezbateră infierbântată asupra problemei: ce s'ar putea întâmpla după revoluția socialistă? Diferiți membri și-au expus părerile lor asupra societății perfecte. Autorul fiind unul din cei au luat parte la discuție, tot drumul până acasă își repetă dorința: «O, dacă ași ajunge s'o văd și eu!» Dorința i se împlinește, și anume, noaptea în vis.

Se făcea că era o dimineață frumoasă de vară. Sculându-se din pat, alergă la Tamisa să facă o baie. Pe când se desbrăca pe țărmul râului, un barcagiu se oferă să-l ducă mai la larg. Când se afundă în apă, observă ceva curios: împrejurimile râului par'că nu erau acelea cu care era atât de obișnuit. În primul rând îl impresionează podul cel mare de peste

¹ Vezi: socialismul și mișcarea estetică, la: Epoca Ind.

Tamisa, pe care îl știa de fier; acum era un altul de piatră și de o construcție cu totul originală. Crezând că poate nu s'a deșteptat încă bine din somn, își afundă capul din nou în răcoreala valului. Revenind la suprafață, el își dădu seama bine că nu visa; acum observă că nici țărnicurile Tamisei nu mai erau aceleași. În locul fabricilor urâte cu fumul lor cel negru, se desfășura un peisaj nespuse de frumos, cu căsuțe nouă de cărămidă roșie, acoperite cu țiglă, clădite într'un stil arhitectonic, ce se apropia mai mult de clădirile evului mediu. În jurul lor grădini întinse de flori și copaci se întindeau până în spre malurile râului. Intrigat de cele ce vedea, își intrerupse inotul și reveni la barcă. De abia acum observă însă că și luntrașul era foarte deosebit de cei pe cari-i cunoștea el. Imbrăcămintea lui semăna mai mult cu aceea a unui Englez din secolul XIV, așa cum se poate vedea pe tablouri. Stofa era de culoare albastră închisă, din lână frumos țesută, iar croiala foarte simplă. Mijlocul îi era încins cu o curea, a cărei cataramă de oțel avea un desen artistic. Intrând în vorbă cu barcagiul, află dela acesta că podul pe care-l avea în fața ochilor e în adevăr o operă de artă și că a fost clădit în anul 2003. Auzind aceasta, își dădu seama că ceva neobișnuit se petrece cu el și rugă pe barcagiu să tragă la țarm. Aci, voind să-i plătească, scoase din buzunar o mână de bani de argint. Barcagiul se uită nedumerit, neștiind ce să facă. Ideia de a fi răsplătit pentru serviciile sale îl făcu să râdă. Aducându-și aminte însă de rolul monedei în timpurile mai dedemult și observând că banii erau din epoca reginei Victoria, el îi spuse clientului său că în adevăr a auzit de importanța banilor, dar că acest obicei de a plăti altuia și acesta, la rândul său, altora i se părea foarte complicat și plictisitor. „Noi nici n'am ști cum să administrăm banii“, spuse barcagiul. „Vad că sunteți un străin și poate că veniți dintre o țară foarte diferită de Anglia, mai adăogă el“. Apoi se oferi drept călăuză pentru a arăta streinului „lumea cea nouă“.

Fiind ora dejunului, îl duse la „Casa Oaspetilor“ din apropiere unde Dick, barcagiul, îi făcu cunoștința și cu alți cunoscuți de ai săi. Printre aceștia era un țesător din nord, care pe lângă meseria sa, se mai ocupa și cu studiul matematicelor și arta tiparului și un măturător, cu un fizic plăcut și bine îmbrăcat, care era, în acelaș timp, și scriitor de romane reacționare. Streinul se recomandă, sub numele de William Oaspetele. Casa Oaspetilor era o clădire de proporții mari, făcută din cărămidă și cu mult

gust. Intrarea era din mozaic de marmură, interiorul bogat în arcade și pereții pictați în fresco; iar de-asupra ferestrelor se desfășura o friză cu figuri în argilă arsă, foarte artistic executate. Dejunul, deși frugal, totuși îmbielșugat, le-a fost servit de îngrijitoarele casei, toate fete tinere, frumoase și sglobii, a căror îmbrăcăminte era o combinație între stilul clasic și cel al secolului XIV. Ceeace William admiră mai mult în această casă era aerul de tinerețe, de voieșie de pe figurile tuturor, bărbați și femei, și fizicul lor plin de vioare. Societatea acestor creaturi fericite îl făcu să se uite pe sine și să se alăture atmosferei generale de bună dispoziție. Curând însă o inscripție de pe perete îl făcu să se cutremure. Cu ochii mari citi, «Oaspeți și vecini, pe locul acestei săli a Casei Oaspeților se găsea odată sala de lectură a socialiştilor din Hammersmith. Beți un pahar și în amintirea lor. Mai, 1962».

După dejun, Dick îl luă într'o trăsurică să-i arate orașul. William se aștepta să vadă Londra mult mai măreață de cum o știa el. Nu mică îi fu însă mirarea când observă că drumul lor trecea printr'un peisaj rustic, cu alei mărginite de șiruri de copaci, cu parcuri și grădini publice, ce variaiu, din loc în loc, cu grupuri de case modeste, medievale, unde se putea observa confortul și viața tihnită. Curând ajunseră în piața din Hammersmith, un centru comercial mai viu prin mulțimea oamenilor și a traficului, cu clădiri impunătoare. Între acestea se remarcă un palat minunat, a cărui arhitectură reprezenta o combinație armonioasă de stil gotic, arab și bizantin și o clădire octogonală asemănătoare Baptisterului din Florența. Contrastul între frumusețea naturii înconjurătoare și acest grup artistic de clădiri îi umplu sufletul de plăcere. În jurul lor forfotea o mulțime de căruțe, încărcate cu fel de fel de bunătăți, conduse de bărbați, femei și copii, îmbrăcați în strae de culori vesele. Pe fețele tuturor era zugrăvită fericirea și buna dispoziție.

Plecând din Hammersmith, peisajul se desfășură în același aspect plăcut de parcuri, străzi mici sau case resfirate prin cartiere pline de grădini. Londra de altădată, cu paienjenii ei de străzi și bulevarde, cu mahalale desgustătoare, cu centre industriale și comerciale, înăbușite și înegrite de fumul fabricelor, dispăruse ca prin farmec. În locul ei se afla acum un oraș liniștit, însoțit și cu o populație senină, fericită. Vechile piețe ca Kensington, Piccadily, Trafalgar, fuseseră curățite de toate monumentele și clădirile urite dimprejurul lor. În jurul lui Kensington, se găsea o pădure în-

tinsă, ce trecea dincolo de Paddington, și care se lega cu o altă centură de păduri, ce îmbrățișa întreg orașul. Ele au fost destinate ca loc de recreație pentru public și în special pentru copii.

Din vechea Londră nu mai rămăseseră în picioare decât vreo câteva clădiri păstrate nu pentru frumusețea lor, ci mai mult dintr'un interes al unor amatori de antichități. Intre acestea era catedrala Westminster Abbey, care fusese curățită de toate «monumentele urâte închinat nebunilor și mișeilor», Parlamentul, întrebuițat acum ca «o piață secundară și loc de gunoae», biserica Sf. Pavel și Muzeul Britanic.

Dick conduse pe William Oaspetele în cele din urmă spre Muzeul Britanic. Aci el găsi pe bunicul său, Hammond, un bătrân plăcut, care-și petrecea zilele printre comorile trecutului, strânse între zidurile înegrite de vremuri ale frumosului muzeu. Venerabilul Hammond era un mare amator de lucruri antice și cunoștea mai bine decât oricare altul trecutul Angliei. El fu foarte încântat să-și vadă nepotul și pe William și petrecu cu acesta din urmă clipe îndelungate și interesante, dându-i informațiuni prețioase cu privire la organizarea socială din timpul său. «Ce fel de guvernământ aveți Dumneavoastră? Unde se adună parlamentul actual?» îl întrebă William, gândindu-se la faimoasele clădiri ale vechiului parlament. «Noi nu mai avem cecece Dumneata numești un guvern — îi spuse bătrânul — iar parlamentul nostru prezent este întreg poporul». Ii explică, apoi, că nu se mai simția nevoie de un sistem complicat de guvernare, bazat pe armată, flotă și poliție, care pe vremuri nu servea, în realitate, decât pentru a asigura proprietatea celor bogăți. Guvernul vechiu nu reprezenta decât interesele acestora. Pretențiunea că era reprezentantul națiunii era o minciună; majoritatea poporului trăia în mizerie și suferință. În societatea actuală proprietatea fiind desființată, guvernarea în forma veche nu mai are rațiunea de a dăinui. Există totuși un sistem de organizare pe centre: orașe, târguri sau sate, unde majoritatea locuitorilor decide asupra problemelor locale; nu sunt însă organe administrative care să facă biurocrație. Dacă e nevoie de o clădire publică, ori un pod, un drum, toți lucrează în comun, fiecare cu contribuția sa personală: unii sunt maeștri arhitecți, alții zidari, ferari, tâmplari, sculptori, pictori, unindu-se cu toții pentru înfăptuirea unui lucru folositor obștei.

Societatea de acum nu mai este condusă de un aparat

complicat de legi și de reprezentanții ei. Legile, în trecut, au existat pentru delictele sau crimele în legătură cu proprietatea, tirania căsătoriei sau cea familiară. Din moment ce acestea nu mai există, ele nu mai au rost. Individul se bucură acum de libertate deplină și de posibilitatea de a-și impune personalitatea fără a fi împiedicat de nimeni. În cazul când el ar recurge la loviri sau ar comite chiar o crimă, societatea nu-i cere altă ispășire decât căința și umilirea. Orice altă pedeapsă legală l-ar face pe vinovat să treacă dela mahnire la mânie și gând de răsbunare contra societății care-l pedepsește. Cine l-ar putea opri ca, ispășindu-și pedeapsa, el să păcătuiască din nou? De aceea, conștiința fiecăruia e cel mai bun judecător.

Proprietatea este în comun. Nu mai există cauza care să producă inegalitate între clase sau bogăție nemăsurată pentru unii și mizerie nesuferită pentru alții. Totul aparține comunității; toată lumea se bucură în mod egal de bunurile pământești. Desigur viața s'a simplificat mult și, odată cu ea, o mulțime de lucruri, care odinioară o complicau și dădeau posibilitate unora să domine asupra semenilor lor.

Moneda s'a exclus din circulație. Ca atare, întregul sistem economic în legătură cu vânzarea și cumpărarea a încetat. Infrigurarea de a produce cât mai mult, cât mai eștin, pentru acapararea pieții mondiale e un capitol urât al trecutului. Anglia a renunțat la ideea primatului economic. Acum se fabrică numai pentru consumul intern și numai articole absolut necesare omului și de preferință în ateliere mici, așa cum se făcea odinioară în evul mediu. De aceea și obiectele produse acum sunt cu mult superioare celor din timpul marelui producții, pentru că poartă nu numai marca superiorității, ci și pe aceea a simțului artistic, a personalității maestrului.

Orașele mari, acele centre industriale și comerciale, adevărate focare de mizerie pentru majoritatea populației și de lux orbitor pentru fericiții soartei, au decăzut. Populația s'a retras de bunăvoie spre orașele mici și spre sate, punând stăpânire pe pământ. Desființarea proprietății și a monedei a adus o îmbucurătoare schimbare și din punct de vedere estetic. În Anglia nu mai există cer acoperit de fum, orașe cu ziduri negre, mahalale mizerabile, care să jicnească simțul frumosului, ținuturi miniere cu aspect trist. Pretutindeni mâna omului a distrus germenul urâtului material și moral.

Munca se face în comun. Ea a devenit nu numai o datorie, ci și o plăcere pentru fiecare. Individul, în marea masă a comunității, este un agent, care-și dă bucuros contri-

buția lui de activitate personală, întrucât se bucură în aceeași măsură, ca și semenii săi, de bunurile posedate în comun. Agricultorii, meșteșugarii își desfac produsele muncii lor în piețele publice, de unde fiecare se aprovizionează cu tot ce-i trebuie, fără mijlocirea vre-unei monede de schimb.

O problemă pe care Oaspetele ținut s'o discute cu bătrânul Hammond era aceea a căsătoriei și a familiei. Îndată după sosire, William observase că Dick dispăruse cu o tânără, lăsându-l singur cu bunicul său. El îl întrebă dacă nepotul său este pe cale de a se căsători. „El a mai fost căsătorit cu ea odată și acum așa putea spune că e destul de limpede că ei se vor căsători din nou“, îi răspunse bătrânul, adăogând apoi că ei au trăit împreună doi ani; au avut și copii, dar s'au despărțit, fiindcă soția sa, Clara, se îndrăgostise de altul. Văzând însă că a greșit, a revenit la Dick. La întrebare ce-i puse William dacă n'au divorțat între timp, Hammond îi răspunse că numai în trecut erau „instituții așa de nebunești ca tribunalele pentru divorț.“ Singura legătură reală o formează iubirea reciprocă. Numai ea duce la întărirea și fericirea căsătoriei. Dacă ea încetează, membrii cari s'au unit sunt liberi să se desfacă, lucru ce se întâmplă rar acolo unde există un sentiment adânc și sincer. Copiii nu sunt o piedică pentru despărțire, întrucât viitorul lor este asigurat. Mama nu mai are, ca în trecut, grija zilei de mâine pentru odraslele ei.

Educația copiilor diferă mult de cea de odinioară. Desființarea inegalității de clase oferă tuturor copiilor o educație egală. Toți copiii au aceleași posibilități într'o societate unde nu sunt bogați și săraci. Educația în trecut era în strânsă legătură cu necesitatea luptei pentru existență pentru cei mai mulți și cu asigurarea unei vieți fără grijă pentru cei puțini; ca atare, sistemul diferea dela clasă la clasă. Acum nu mai există nici privilegiu, nici condițiuni, care să impună un anumit fel de creștere. Educația nu are scop înmagazinarea unei anumite cantități de cunoștințe, expusă în programe și manuale didactice. De aceea școlile și cărțile didactice sunt excluse. Dascălul cel mai bun e contactul cu realitatea. Copilul va învăța singur botanica și zoologia, trăind în plină natură, iar limbile moderne, în tovărășia copiilor germani și francezi, cari le vizitează țara. Fiecare învață ceea ce îi place și când are nevoie. Plăcerea de a învăța e un îndemn mai bun decât nuiua. În ceea ce privește activitatea practică a vieții, ei sunt întotdeauna gata să imite pe cei mai în vârstă în lucrările lor mai serioase.

Convorbirea dintre William și bătrânul Hammond suferi o întrerupere; din turnul ospătăriei din piața Bloomsbury se auzi un cântec frumos de clopote: era ora mesei. Dick și Clara îi rugă să mai amâne discuția și să meargă împreună la masă. Grupuri de oameni, frumos îmbrăcați, se îndreptau spre acelaș loc. Ospătăria era de proporții mai mari decât cea din Hammersmith, iar arhitectura ei mai complicată și mai frumoasă. Arta coborise și aci printre lumea comună. Ea nu mai era, ca odinioară, privilegiul celor bogăți. Pictura de pe pereți înfățișa subiecte luate din legendele și miturile vechi, care, în vremuri trecute, erau foarte puțin cunoscute. Mobilierul și toate obiectele din ospătărie erau frumos lucrate și ornamentate de mâna măștrilor lemnari și dulgheri, cari, se vedea bine, că își puseseră tot sufletul în execuția lor. Sticlăria, olăria și argintăria erau adevărate obiecte de artă medievală pentru William, un bun cunoscător de altfel al acestei arte. Aceste lucruri le observă el în timpul dejunului, servit de fete tinere și gingașe, ce zâmbiau și sporovăiau ca păsările într'un crâng.

Incântat de frumusețea vieții din jurul său, William întrebă cum s'a făcut trecerea dela viața de mai înainte la cea de acum. «A fost un războiu continuu, îi răspunse Hammond: un război de arme, de greve și foamete, dus între clasele oprimate, conduse de socialiști și cele burgheze, a căror tiranie devenise nesuferită. Epoca aceasta a trecut prin multe experiențe, între altele, prin aceea a socialismului de stat, pentru ca la urmă să ajungă la comunism. Cea mai grea încercare a fost după 1962, când cele două partide, al lucrătorilor organizați și al burghezi-meii proprietare, au ajuns la războiul civil, care a durat aproape doi ani de zile. Victoria finală a fost de partea lucrătorilor. Comercialismul a fost distrus. O epocă nouă a trebuit să înceapă, nu însă fără greutate și riscuri, pentru că „muncitorimea avea o idee foarte vagă de ceea ce înseamnă adevărata plăcere în viață“. Mersul firesc al lucrurilor i-a dus treptat către viața, care a existat înainte de epoca comercialismului, distrugător de fericire, spre timpurile evului mediu, al cărui spirit este „mult mai înrudit cu felul nostru de a privi viața“; în plus, lumea a scăpat de toți tiranii, cari existau într'o măsură și în trecut. Acum a trăi înseamnă a fi fericit. Dacă războiul a distrus toate acele bunuri, care altădată erau socotite un semn de progres al civilizației, epoca de pace a adus o înviere și înflorire a artei. Arta a început să se manifeste în toată activitatea omenească și a contribuit mult la înobilirea sufletului și la înfrumusețarea vieții în general.

Evenimentele ce au urmat, după despărțirea de bătrânul Hammond, i-au oferit prilejuri destule pentru confirmarea celor auzite. Dick, fiind chemat în ținuturile dela nord de prieteni ca să le dea o mână de ajutor la cosit, luă pe Clara și pe William cu el. Călătoria se făcu în condițiile cele mai plăcute și mai poetice, anume cu barca pe râul Tamisa. Nu se putea un cadru mai fericit pentru inspirația unui poet. Sălciile plângătoare și plopii nemișcați în înaltul cerului, fânețele aromate de pe câmp, satele pline de viață și fermele singuratice pitite între copaci, mulțimile de oameni în costume pitorești, toate acestea au dat un farmec deosebit călătoriei lor și au procurat o nespusă satisfacție Oaspetului. Peisagul se completă cu o activitate plină de viață, ce se desfășura în jurul lor. Peste tot locul se vedeau corturile coșurilor, femeii, fete și copii, dând ajutor la adunarea fânului, grupuri de zidari, ocupați cu ridicarea de noi clădiri și șiruri de lunturi, cu produse agricole și material de zidit, scurgându-se la vale.

Călătoria fiind foarte lungă și obositoare, ei fură nevoiți să facă popasuri pentru odihnă. Oprirea cea mai interesantă fu cea de la Runnymede, la căsuța unui bătrân. Era prima dată când William vizita aci un cămin singuratec, deoarece, în majoritatea lor, locuitorii trăiau în grupuri mai mari, sub acoperământul aceleași, case, de obicei clădită în formă de colegiu. Locuința moșneagului era modestă, plină de lumină și de flori. Înăuntru, oaspeții găsiră și pe nepoata lui, Ellen, un tip de frumusețe rustică, arsă de soare, vioaie și inteligentă. Imbrăcată foarte simplu, într'o rochie de mătăasă, cu picioarele goale, îi primi cu atâta dragălașenie, încât îi robi pe toți dela început. Clara nu se simți tocmai bine, văzându-l pe Dick prea entuziasmat în societatea acestei fete. Norocul ei fu că atenția Ellenei se îndreptă asupra streinului William. Li se servi o masă simplă, cu mâncări de pește, gătite de Ellen.

Convorbirea lor fu din cele mai interesante, aceasta mai ales pentru motivul că bunicul se nimerise a fi primul om, care regreta trecutul. Viața prezentă i se părea prea monotonă, lipsită de entuziasm, de imboldul concurenței, pe care societatea de odinioară era bazată și care a produs atâtea opere minunate de imaginație și inteligență. El nu voia să creadă în nefericirea zilelor trecute, de care vorbeau moralistii și istoricii prezenți. William, care venea dintr'o țară îndepărtată unde «concurența era încă o regulă», îl asigură că acolo, în general, oamenii sunt nefericiți, în timp ce aici «cei mai mulți par mulțumiți».

Continuându-și drumul, ei întâlniră la Wallingford un alt bătrân, numit Morson, un al doilea Hammond, care, fiind un adânc cunoscător al trecutului, le povesti multe lucruri despre epoca de trecere dela lumea cea veche la cea nouă. Oamenii părăsind orașele, spunea el, s'au îndreptat către sate, dar, fiindcă pierduseră de mult contactul cu viața dela țară, nu se puteau acomoda cu noul mediu. Ei nu cunoșteau nici măcar lucrările elementare ale muncii câmpului, nici vre-un meșteșug din cele mai simple. Nu se găsea adesea în câte un sat nici un lemnar, fierar sau brutar. Pâinea se aducea din Londra cu trenul. Incetul cu incetul ei învățară munca câmpului, imitând mașinile care încă erau în funcție. Acestea ajunseseră în vremea aceea la așa perfecție, încât aproape toată munca se făcea de ele. Se credea pe atunci că va veni o vreme când oamenii vor fi scutiți cu totul de munca manuală prin mașinile automate și astfel ei vor fi liberi să se ocupe de «forme superioare ale artelor, precum și cu științele și cu studiul istoriei.» Dar înainte de «Marea Schimbare» se născu un sentiment ostil vieții mecanice și unul de iubire față de natură. Munca liberă în mijlocul naturii începu să fie o plăcere. Într'o jumătate de secol după Marea Schimbare, toate mașinile fură scoase din uz, sub motivul că mașinile nu puteau să producă opere de artă, care erau din ce în ce mai căutate. Operele de artă au fost destul de rudimentare la început, după cum dovedeau lucrurile expuse în muzee. Cu vremea, însă, și în urma unei practice îndelungate, ele s'au perfecționat.

Vizita dela Wallington se încheie cu o surpriză plăcută pentru toți! Ellen sosi dela Runnymede cu o barcă și-și exprimă dorința de a-i însoți în călătoria lor. Ea alese ca tovarăș de vâsle pe William, care primi cu multă bucurie.

Spre apusul soarelui, trecură pe lângă vechiul Oxford, cu turnurile și clopotnițele lui dantelate, cu mulțimea de clădiri din epoca medievală și cu vestita bibliotecă Bodleiană.

După un ultim popas petrecut noaptea în corturi pe malul Tamisei, călătorii ajunseră a doua zi în dreptul unui sat, la nord de Oxford, unde sosirea lui Dick era așteptată de un grup numeros de prieteni.

Lumea care venise pentru sezonul de coasă se instalase în corturi, ridicate pe câmp și făcuse pregătiri pentru serbarea începerii muncii. Festivitatea avea loc în biserica satului, o clădire simplă din Sec. XIV, pe care o împodobiseră cu flori și în care se aranjaseră chiar mese pentru tot poporul. Un dejun în Casa lui Dumnezeu i se păru lucru

foarte curios lui William. Pentru cei din jurul lui, însă, atât munca, cât și bucuriile vieții păreau lucruri sfinte, Atotputernicul cuprinzând toate în largă sa milostivire. William rămase în prag, așteptând să fie invitat de prietenii săi să ia loc la masă. Dar, iată că ceva curios se întâmplă; ei nu mai dădeau semne de recunoaștere. Numai Ellen se uita la el și dădea tristă din cap. Simțindu-se singur și trist se întoarse și se îndreptă spre sat. Acesta deasemenea se schimbase: sărac, neglijat, părăsit, pe ulițele lui nu întâlnește decât un biet moșneag, sdrențaros și prăpădit de boală și de mizerie, care-i făcu o închinăciune ca de sclav. Căutând să-și dea seama de cele ce se întâmplă în jurul său, William... se deșteptă în întunecul camerei sale, unde se culcase seara, în ajun, după desbaterea dela Liga Socialistă, cu dorința de a vedea cu ochii, măcar odată, utopia gândurilor sale. O văzuse... dar în vis!

Dintre toate visurile utopice de până acum, nici unul nu seamănă atât de mult cu al lui Morus; numai romanța utopică a «Epoca de cristal» a lui W. H. Hudson (1887) se apropie de stilul și atmosfera acestei opere. Anglia medievală a lui Morus răsare iar ca un ideal de viață și pentru Morris, tocmai într'o epocă în care progresul industrialismului ștersese aproape orice amintire din viața patriarhală a strămoșilor. Cu toată distanța de timp ce-i separă și schimbările profunde suferite de societatea în care trăesc, gândurile lor se întâlnesc, visurile lor se aseamănă, în multe din paginile utopiilor lor.

Influența mediului asupra operei lui Morris.

Mediul înconjurător a impresionat pe Morris și pe contemporanul său Butler prin aspectele sale diferite; pe cel dintâiu, prin lipsa de frumos și de justiție socială; pe al doilea, prin superficialitatea civilizației sale. Unul îl privește cu ochi de artist și suflet de reformator, celălalt cu spirit critic sceptic. Amândoi se întâlnesc în condamnarea mașinismului și în preferarea vieții din trecut. În această privință ei se deosebesc însă de Bulwer Lytton, care-i partizanul civilizației industriale, bazată pe progresul mașinilor.

Ori, tocmai această civilizație îl îngrozește pe Morris. Sufletul său de artist e jicnit de spectacolul urât al centrelor industriale, cu atmosfera posomorâtă de fum și străpunsă de coșuri de fabrici, cu clădiri lipsite de gust și mahalale în-

grozitoare, cu regiuni miniere, din care a dispărut frumusețea naturală, cu ținuturi agricole văduvite de populație și viață, ale căror târguri și sate pustii sunt menite decăderii. Uitându-se apoi la oameni, la elementul viu al vieții, el observă în jurul său o lume de muncitori, măcinată de muncă și suferință, bărbați și femei îmbrăcați în zdrențe ieftine, familii adăpostite în cocioabe murdare, urâte și nesănătoase. Iată realitatea pe care o vede Morris și pe care o atribuie civilizației industriale. De această realitate el vrea să scape.

Anglia visului său nu va mai fi o țară a mașinilor. Ea se va reîntoarce la viața din trecut, acel trecut medieval, patriarhal, regretat atât de mult de Carlyle și Ruskin. Acesta i se pare că reprezintă viața sub înfățișarea ei cea mai atrăgătoare, mai ales că activitatea artistică ocupă un loc de frunte. Artă pentru Morris e o necesitate în viață. Intreaga sa utopie e visul unui suflet îndrăgostit de frumos.¹

Așa dar, din Anglia viitoare, tot ce poartă marca civilizației industriale va dispărea. Din orașele moderne, nu vor mai rămâne decât centre mici de mărimea burgurilor medievale, înconjurate de parcuri și păduri; clădirile publice și particulare vor fi zidite în stilul arhitectonic al secolului XIV, care vor satisface și simțul estetic și dorința de confort. Viața la țară se va însufleți, satele și târgurile părăsite se vor învia prin întoarcerea populației orășenești spre ocupația agricolă.

Activitatea industrială va înceta. Nu se vor mai fabrica decât lucrurile absolut necesare și numai în măsura nevoilor consumului intern. În locul fabricilor, vor lua ființă iarăși micile ateliere din trecut. Vor învia din nou țesătorii și torcătorii târgurilor și satelor, ca și mici meșteșugari și industriași. Cu ei va reveni epoca artei. Mărfurile nu vor mai fi făcute de mașină, ci de mâna maestrului, care va înlocui produsele ieftine și fără gust.

În viața publică și privată oamenii se vor înconjura iarăși de lucruri frumoase. Se vor construi case cu grija de a satisface simțul estetic atât în arhitectură, cât și în ornamentarea interioară: împodobirea pereților, mobilierul, obiectele de metal, sticlăria, olăria. Clădirile publice, restaurantele comune, piețele, podurile vor fi adevărate opere de artă. Însăși îmbrăcămintea oamenilor va oferi un spectacol pitoresc pentru ochi, prin variația țesăturilor, podoabelor și culorilor.²

¹ Vezi reacțiunea idealistă în artă, la: Epoca Industrială. — ² Vezi mișcarea estetică în Epoca Ind.

Acesta este aspectul exterior al Angliei visurilor sale. Ea este utopia unui suflet de artist. Morris este însă și reformator social. El e unul din frunțașii celor ce vor să îndrepte societatea prezentă, să o reformeze pe baza de justiție socială. Care va fi organizarea utopiei sale?

Adept al curentului socialist din ultimul sfert al secolului, el nu este satisfăcut cu doctrina majorității acestei mișcări, care se îndreaptă spre un socialism de stat.² El împărtășește idei mult mai radicale comuniste. Societatea s'a va fi organizată pe baze comuniste, așa cum am văzut-o și în Utopia lui Morus. Intre cei doi utopiști există și asemănări dar și deosebiri. În unele aspecte ale vieții economice, ca: socializarea pământului, desființarea comerțului, monetei, obligativitatea muncii și comunizarea produselor ei sau ale vieții sociale, mesele comune și petrecerea vieții mai mult în societate, ei au păreri aproape identice. Deosebirea fundamentală între dânsii o aduce problema libertății individuale. Sistemul de cazarmă al lui Morus, cu încadrarea individului într-o organizație, care-i controlează toată activitatea, Morris nu-l poate admite. Pentru el libertatea individuală e un drept sfânt, de care nu se poate atinge nimeni. Ca atare, organizarea societății în utopia sa va ține seamă de el. Orice instituție, care în starea actuală îngreudește libertatea individuală, va fi desființată. Anglia visului său nu va avea nici parlamente, nici guverne, legi ori organe administrative. Parlamentul îl va forma poporul întreg, care va decide în chestiuni de interes general. Pentru problemele locale vor fi consilii sau adunări liber constituite, în care majoritatea membrilor va decide. Incolo nici o autoritate, care să controleze pe individ.

Ideia de libertate a lui Morris, unită cu idealul său estetic, se găsește și la baza reformelor economice și sociale ale utopiei sale.

Proprietatea, care a adus atâta mizerii și nefericire în lume, va fi desființată. Pământul, conform ideii de naționalizare a lui Henry George, va aparține tuturor;¹ întregul sistem economic al marelui industrii bazat pe exploatarea muncitorilor, domnia capitalului și concurenței, va dispărea. Va fi o lume nouă întemeiată pe egalitatea tuturor, pe dreptul la viața al fiecărui individ, la o viață frumoasă liberă și ideală.

---

¹ Vezi cap. despre socialism. — ² Vezi mișcarea socialistă, în Epoca Industrială.

Considerațiuni de același ordin îl fac pe autor să atace și instituțiile sociale existente : familia și școala.

Viața familiară în utopia sa se va răzema numai pe iubire. Indată ce acest sentiment dispăre, și odată cu aceasta se introduce și dezarmonia, membrii familiei vor fi liberi să se separe. Ei nu vor mai fi încătușați de tirania legilor actuale, care se opun la separarea căsătoriei din motive economice. Copiii nu vor mai fi e piedică la disolvarea familiei, pentru că societatea se îngrijește de creșterea și educarea lor.

Cu privire la educația tineretului, Morris e contra sistemului actual de învățământ ca și Butler. El nu admite separarea copiilor în două categorii : săraci și bogați, cu programe diferite pentru fiecare clasă, nici nu aprobă metoda școlii, care pune prea mult temei pe învățământul teoretic, Practica, contactul cu realitatea e cel mai bun dascăl. Copilul va învăța ceea ce va vrea și cât va vrea. Plăcerea în muncă e cel mai bun stimulent nu numai pentru cei mari ci și pentru copii. Ea e creatoare și roadele sale nu se pot compara cu ale muncii obligatorii. În consecință, programele și manualele didactice sunt inutile; nu-i nevoie nici de instituții speciale de educație, în forma lor de astăzi.

Religia și morala formează capitolul cel mai sărac în utopia lui Morris; aproape că nici nu se ocupă de ele. Morala utopienilor săi nu e încadrată în texte de legi ca a societății actuale. O omenire ale cărei preocupări de fiecare clipă e frumosul și idealul, a cărei viața sufletească e exteriorizată prin creație artistică, nu poate fi decât morală. Activitatea unei astfel de omeniri va fi desigur binecuvântată și de biserică, de o biserică ideală, ca aceea a visului din «Vești de Nicăiri.»

H. G. WELLS
UTOPIA MODERNA

Cu H. G. Wells am ajuns la unul din spiritele cele mai moderne și la unul din conducătorii spirituali nu numai ai Angliei, ci și ai lumii întregi.

În 1900, Wells era de 32 de ani, ceea ce ne arată că autorul Utopiei Moderne aparține și secolului trecut; iar apariția operii sale în 1905 îl așează printre premergătorii și fauritorii secolului XX.

Între cele două date el publică: „Anticipations“ în 1901 și „Mankind in the Making“ în 1903, opere ale căror preocupări de ordin social găsesc întregirea cea mai nimerită în „Utopia Modernă“.

În ultima sa lucrare, autorul are pretențiunea să facă o legătură cu utopiile scrise până la el și să împlinească unele lipsuri sau scăderi care le făceau nerealizabile. Wells vrea ne dea o utopie practică, posibilă, legată de realitate, iar nu o simplă creație a imaginației, un simplu vis. El e un om de știință, un om al faptelor. Fantezia de care se servește în construirea utopiei sale îl ajută numai să lege cugetările sale. În plus, completează șirul operelor de acest gen prin aceea că se ridică la concepția de utopie universală. Naționalismul cu culoarea locală, specifică, dă loc internaționalismului. Având o viziune largă și fiind detașat de considerațiuni și preocupări mărunte, el vrea să-și ia rolul de conducător spiritual al omenirii, ca Ruskin și Carlyle. Pentru el nu există granițe, în interiorul cărora să ne închidem, deoarece interesele unui Stat au ajuns prea strâns legate de ale celorlalte, pentru a ne putea izola. Numai o bunăstare și o dreptată orânduire a lumii întregi poate da posibilitatea unităților mai mici să realizeze condițiuni de traiu fericit. Utopia e sau pentru toți, sau pentru nici unul. Anglia lui Morris este o imposibilitatea pentru Wells. Poetului-socialist îi lipsește viziunea mai largă a omului de știință-socialist. Știința, pentru Wells, ca și pentru Bacon, e factorul necesar în progresul material al societății.

Cu cât cuceririle făcute de spiritul omenesc în domeniul științific vor fi mai numeroase și mai perfecte cu atât posibilitățile de fericire se vor înmulți. E necesară deci o revizuire critică a cauzelor, care împiedică progresul pașnic al omenirii și o imediată înlăturare a lor.

O caracteristică a cugetării sale utopice este mlădierea pe care o dă sistemului său. Având în vedere că omenirea înaintază mereu spre perfecționare, Wells nu ne prezintă un model static de utopie. Ea se va putea transforma pe măsură ce progresul material și moral va produce o nouă stare de lucruri. De aceea și legile acestei utopii se vor adapta încet încet cerințelor acestui organism viu.

Urmând exemplul înaintașilor săi, Wells îmbracă utopia sa în vesmântul unei povestiri, pentru a o face mai acceptabilă marelui public cititor. Ea n'are însă nici farmecul, nici unitatea scrisului lui Morris.

Autorul își începe povestirea cu o excursie în munții Elveției, în tovărășia unui prieten, botanist, cu care a deschis discuția despre o lume nouă. Ajungând sus pe o culme, deodată, ca prin farmec, s'au găsit „în lumea cealaltă”. Spre uimirea lor, deși peisagiul munților rămăseseră aceleași, lucrurile dimprejur păreau a fi suferit o transformare: orașele dela poalele muntelui, drumurile, hotelurile, aveau un aspect neobișnuit. Oamenii erau altfel îmbrăcați și vorbeau o limbă necunoscută lor. Spre seară ei poposiră la un han, unde fură foarte bine primiți și tratați, deși înfățișarea lor procura nedumerire hangului.

După masă li se arată niște camere luxoase, prevăzute cu încălzire, ventilație și cu un sistem de curățit, electric; lucruri nemaivăzute de călători și care procurară autorului o noapte de nesomn. În mintea lui se filmară „o mie de milioane de lucruri... posibilități negândite, considerațiuni trecute cu vederea... un univers întreg, monstruos de complicat” în legătură cu organizația unei lumi viitoare.

Cum însă ideile sale nu sunt expuse într'o ordine logică, se impune o sistematizare a lor.

Utopia lui se desfășoară, în primul rând, pe plan internațional: un stat universal, care va cuprinde în ființa sa toate celelalte grupări politice și naționale. Utopia modernă va fi, după expresia autorului, „înainte de toate sintetică. Din punct de vedere politic și social, ca și lingvistic, trebuie să ni-l imaginăm ca o sinteză; politicește: o sinteză a multor forme diferite de guvernare; social și moral: o sinteză a unei nelimitate variațiuni de tradiții și obiceiuri etice.”

Utopia viitoare va trebui să cuprindă întreaga lume cu toată multimea ei de rase și popoare, care vor vorbi o singură limbă, desigur nu o limbă științifică, precisă „ca formulele unei matematici“, ci o sinteză a tuturor limbilor, cu variațiuni locale, care să poată fi înțeleasă de toată suflarea omenească.

Populația Utopiei se va putea mișca liber dintr'un loc în altul; ea va fi „o populație migratoare“. Pacea generală și posibilitățile excelente de comunicație vor face din voiajul în țările străine un mijloc perfect de refacere, accesibil fiecăruia. Toți indivizii vor avea puțină să viziteze locurile frumoase și interesante din lume, într'o durată de timp extrem de redusă.

În legătură cu statul universal se pune însă și problema raselor. Utopia nu va cunoaște deosebiri de rase. Toate, indiferent de însemnătatea sau neînsemnătatea lor actuală, vor fi tratate în mod egal, fiecare aducându-și contribuția specifică de civilizație. Rezultatul va fi o sinteză a tuturor culturilor și siztemelor politice ale tuturor raselor. Această sinteză, care nu înseamnă numai decât o fuziune sau uniformizare, va contribui la stabilirea păcii, la spiritul general de armonie, ba va realiza, poate, un standard uniform de legi comune, referitoare la condițiunile de muncă, comerț, schimb liber de cetățenie, intermariaj și alte probleme de ordin general.

După statul universal, vine cel național. Importanța acestuia nu va fi nicidecum micșorată. În angrenajul general el rămâne temelia pe care se clădește statul universal. Funcțiunile lui se vor înmulți chiar, devenind regulatorul general al vieții sociale, politice, economice în limita granițelor sale. Numai problemele de politică externă vor fi în îndreptate pe alte căi decât cele actuale, rolul lor exercitându-se în promovarea relațiunilor de pace și de armorie generală în consortiul celorlalte națiuni. În interior, rolul statului devine covârșitor. Interesul lui va fi să limiteze, într'o măsură, unele libertăți de care individul s'a bucurat până acum. În lumea nouă nu va mai fi libertate absolută, ci „un maximum universal de libertate individuală“. Voințele particulare nu trebuie să dăuneze nici armoniei generale și nici intereselor de ordin obștesc ale societății.

Între problemele importante care l-au frământat pe autorul Utopiei Moderne în noaptea aceea de insomnie, sunt și

cele economice. Rezolvarea în bine sau în rău a acestora înseamnă fericirea sau mizeria generațiilor viitoare.

În primul rând el se gândește la problema proprietății. Statul va fi singur proprietar al pământului pe care-l va administra prin organele sale inferioare, administrații locale sau municipii. Statul va deține toate izvoarele de bogăție sau energie și le va pune în valoare fie direct, fie indirect, prin agenți, ca arendași sau fermieri. Acelaș drept suveran al său se extinde și asupra bogățiilor subsolului. Fie că e vorba de extragerea cărbunelui, sau de folosirea energiei electrice, a puterii vântului, apei, dreptul de posesiune e al comunității, nu al individului.

Instinctul de proprietate și posibilitățile de stăpânire a bunurilor de către indivizi nu vor fi cu desăvârșire nimicite. Astfel, fiecare va avea dreptul să posedă o casă la oraș, cu grădină înconjurătoare și cu puțin pământ, va putea avea obiecte de artă, cărți, bijuterii, îmbrăcăminte, va avea libertatea chiar să înceapă unele întreprinderi particulare, care vor fi încorporate, în cele din urmă, în organismul statului. Dacă individul realizează o avere personală, ea nu poate trece la moștenitori, decât cu condiția de a fi folosită pentru educația copiilor săi. Altfel, orice fel de avere trece asupra statului, după moarte posesorului. Depunerile de economii nu vor fi încurajate, statul luându-și asupra sa asigurarea copiilor fiecărui cetățean.

Din moment ce Statul este marele proprietar al tuturor bunurilor din cuprinsul său, tot el este și organizatorul vieții economice, îndrumând producția și consumația bunurilor în cât să nu mai existe acel dezechilibru nenorocit, cauzat de incompetența și lăcomia indivizilor sub regimul concurenței. Toate întreprinderile mari, producătoare de bunuri, vor fi în mâna și sub direcția statului. El va procura de lucru pentru toți, iar legătura pe care o are în domeniul economic cu restul lumii, îi va pune la îndemână mijlocul de a face schimb de lucrători, fapt care nu va cauza nici un inconvenient muncitorilor, mulțumită mijloacelor rapide de transport. Datorită acestora, viața lucrătorilor va fi mult îmbunătățită: ei nu vor mai fi nevoiți să locuiască, împreună cu familiile lor, în regiunile industriale și miniere în care lucrează, regiuni care oferă un aspect trist și o atmosferă încărcată de fumul furnalelor. La fabrică sau la mină ei vor veni numai pentru orele de lucru, după care cu ajutorul trenurilor rapide, „se vor întoarce iarăși la civilizație, unde se găsesc căminurile lor.”

Comerțul va fi eliminat în Utopia modernă. Nu vor fi nici importuri, nici exporturi. „Comerțul și bogăția relativă

sunt episodice într'un asemenea plan." Totodată va dispărea și întreaga știință economică actuală, ale cărei principii se bazează pe „o proastă psihologie“, iar nu pe realități științifice. Problema generală a economiei utopice va fi să stabilească un echilibru constant între nevoile generale ale omenirii și producția bunurilor.

Vor mai fi bani în Utopia, se întreabă autorul. ? Răspunsul pe care și-l dă e afirmativ. Moneda, metalul prețios, însă, i se pare departe de a corespunde unui mijloc ideal de reprezentare a valorii. În locul ei ar putea exista „un sistem de unități de energie“ sub controlul direct al guvernului sau autorității locale unde muncește individul. Aceste autorități vor putea emite „bilete valabile pentru un număr de mii de milioane de unități de energie“, care vor fi acceptate pretutindeni. Legătura strânsă între centrele locale și cele superioare din întreaga lume ar face ca valoarea acestor bilete să fie uniformă în toate părțile.

Dela organizarea economică a statului universal, autorul trece la organizarea socială. Societatea în Utopia modernă va fi superioară celei de astăzi, în urma reformelor necesare, ce i se vor impune și a eliminării tuturor cauzelor, ce stau în calea progresului. Aceste reforme vor ataca în primul rând familia cu toate problemele în legătură cu ea : căsătoria, maternitatea, creșterea și educarea copiilor, restrângând, într'o oarecare măsură, deplina libertate a indivizilor. Statul nu va interveni, desigur, în chestiuni de sentimente și nici de morală particulară, decât numai în vederea procreerii de viitori membri ai comunității, având tot interesul ca nașterile să se facă în condițiile cele mai bune. Pentru aceasta, el va stabili legi referitoare la căsătorie, care vor prescrie obligațiuni cu privire la sănătate, vârstă, stare intelectuală, morală și materială pentru membrii, cari intenționează să se unească, în vederea formării unei familii. Îndeplinirea acestor condiții impun statului anumite datorii față de generațiile viitoare, ajutând la creșterea și educarea lor. Individul care încearcă să treacă peste prevederile legii va fi liber să facă ce vrea, dar pe răspundere proprie. Statul va fi deslegat de obligațiile sale față de copiii căsătoriilor ilegale, sarcina creșterii și educației revenind în întregime părinților.

Statul nu va îngădi libertatea nimănui, nici nu-i va controla moralitatea personală, dincolo de anumite limite. Contractul de căsătorie va cere însă condițiuni morale femeii : castitate și fidelitate. Lipsa acestora atrage desfacerea căsătoriei. Bărbatului nu i se impun aceste obligațiuni. Nerespec-

tarea lor va fi socotită numai ca o ofensă adusă soției sale. Legăturile extra-conjugale nu privesc pe Stat.

Problema nașterilor e de o importanță capitală pentru societate. Utopia modernă trebuie să aibă o populație sănătoasă care să progreseze „dela bine spre mai bine”. Malthus însă a demonstrat că aceasta nu se poate realiza, dacă înmulțirea populației depinde numai de instinct; în cazul acesta va rezulta un regres „dela rău spre mai rău”. Statul impune anumite condițiuni viitorilor părinți: să se bucure de o sănătate perfectă și de o situație materială suficientă și independentă, înainte de a avea copii. A da naștere la copii cât mai sănătoși la minte și la corp, înseamnă a aduce un serviciu Statului. De acea maternitatea va fi încurajată și ocrotită, iar soțul va fi obligat să asigure existența soției și a copiilor săi. În acest fel, creșterea populației va fi limitată sau stimulată, după nevoie, iar nașterea copiilor sănătoși asigurată.

Autorul însă știe că nici Utopia lui n'ar fi perfectă, că și în societatea viitoare vor fi nenorociți: idioți, nebuni, bețivi, toată această pleavă, de a cărei existență va trebui să se țină seamă. Îngrijirea lor va cădea în sarcina Statului, care va lua măsuri ca numărul lor să nu crească. În primul rând, ei nu vor putea avea copii. Se va recurge chiar la un fel de chirurgie socială: monștrii și cei grav atinși de boli incurabile vor fi uciși.

Acestea vor fi singurele cazuri în care se vor lua măsuri atât de drastice; încolo, nici măcar criminalii nu vor fi exterminați prin moarte, ci vor fi exilați pe insule izolate.

Copiii vor fi crescuți și educați în familie, Nimic, nici un sistem nu poate înlocui dragostea și grija părintească, în special a mamei, iar căminul părintesc e cel mai bun mediu pentru dezvoltarea unui copil. Utopia pune mare preț pe influența femeii în creșterea și educarea copiilor, socotind-o mult mai eficace decât a bărbatului.

O societate astfel organizată, trebuie să aibă și un aparat conducător. Din cine va fi format? Sarcina administrativă va fi încredințată unui corp special de cetățeni — bărbați și femei — cari formează o elită, numită, de autor, clasa Samurailor. Aceștia corespund gardienilor din republica lui Plato. Din corpul lor se vor recruta toți funcționarii publici de cari statul are nevoie. Acei ce vor să intre în această clasă, trebuie să îndeplinească anumite condițiuni de sănătate fizică și mintală și să se supună rigorilor unui regulament, care constă în trăirea unei vieți severe, cu restricțiuni morale, cu

regim special de alimentație, cu obligația de a rămâne caști, chiar dacă nu sunt celibatari. Samurarii formează un fel de „nobilime voluntară“, care implică anumite sacrificii pentru a fi admis în rândurile ei. În acelaș timp, li se dă o educație mai aleasă, pregătindu-i în vederea funcțiunii de îngrijitori și conducători ai statului.

În afară de această clasă a Samurarilor, societatea mai e împărțită în patru categorii, după însușirile intelectuale și psihologice ale indivizilor. Astfel, există tipul poetic, sau creator, dotat cu un spirit inventiv în domeniul artelor și științelor; tipul chinet, inteligent, capabil, practic, mai moral și mai de încredere decât cel poetic; tipul comun, cu imaginația insuficientă și un intelect redus; tipul josnic, egoist, lăudăros, capabil de cruzime și fătărnice, care cuprinde indivizi din toate cele trei categorii de mai sus,

Acestea sunt clasele sociale ale Utopiei Moderne. Spre deosebire de cele vechi, ele nu sunt împărțite după avere, ci după însușirile intelectuale și psihologice ale indivizilor ce le compun. Aceste clasificări sunt făcute cu scopuri politice și sociale. Primele două sunt socotite drept țesutul viu al statului, iar celelalte formează osatura și acoperământul corpului social.

Starea spirituală în Utopia va fi mult superioară. O deosebire fundamentală între religia prezentă și cea viitoare va fi respingerea ideii păcatului original. Credința generală va fi că omul este bun din natură, doctrină incompatibilă cu concepția actuală religioasă despre om, divinitate și univers. Statul utopic va avea religii diferite, cu temple, preoți și culturi aparte. Samurarii însă nu pot face parte dintr'o religie cu aspect materialist. Teologia conducătorilor statului va susține că, în esența sa, religia nu este decât legătura dintre Dumnezeu și om, însă Divinitatea este prea complexă și de un aspect prea variat pentru a putea fi exprimată printr'o formulă universală. Dumnezeu Samurailor este „transcedent și mistic.“ Teologia lor va fi pătrunsă de filosofia unității. Ei vor avea în fiecare an un repaos de șapte zile, când se vor retrage în locuri solitare, singuri în prezența naturii, pentru a medita asupra lui Dumnezeu, asupra eternității, asupra sufletului și existenței lucrurilor în afară de sine.

Acestea zunt problemele, la care reflectă autorul, în noaptea petrecută în camera dela han. Dimineața, după ce se deșteaptă din somn cu prietenul său, profesorul de botanică, în timp ce se îmbrăcau și-și făceau toaleta, își dădură seama că mobilierul și aranjamentul camerei erau foarte moderne și

totuși simple. Ideia de confort evoluase extrem de mult odată cu progresul științific. Apăsând pe un buton, în câteva clipe aveai atmosfera cea mai plăcută, un alt buton ajuta primirea aerului, întoarcerea unui mâner punea patul într'o poziție verticală, toate albiturile lui atârând pentru a se aerisi. Coborând să ia cafeaua, hangiuul îi întâmpină foarte politicos și le arată apoi cum să încâlzească ibricul cu cafea, tot cu electricitate, în timp ce fata lui întreținu cu ei o conversație din cele mai plăcute, care se termină în cele din urmă, cu o totală confuzie, când streinii mărturisiră că sunt dintr'o altă lume. Oferindu-li-se o condică, în care fură obligați să-și semneze numele și să lase urmele degetelor, ei căutară să părăsească localul cât mai repede, pentru a termina cu explicațiile și plecară din nou pe munți.

În timp ce erau atenți la toate schimbările ce avuseseră loc în vale, fură ajunși din urmă de un alt excursionist. Acesta era un om ciudat și vorbăreț, care-i angajă numai decât în discuție. Din tot ce spunea, se vedea că era un răsvrătit, nemulțumit cu lumea din jurul lui, cu toate că cei doi pământeni nu găseau destule cuvinte de laudă pentru Utopia modernă. El ataca orice ideie de progres, susținând că distruge natura simplă și artificializează viața omului. Tot vorbind ei, ajunseră să-și facă și unele destăinuiri intime. Botanistul le povestea că e foarte nenorocit, deoarece a fost înșelat în dragoste: iubita lui s'a măritat cu un altul, a nimerit rău însă, deoarece soțul ei e un bețiv, un lăudăros și un om brutal, care, probabil, o și bate, făcându-i viața un iad. O întâlnise, cu o săptămână mai înainte, în Lucerna, dar da-abia o recunoscuse: nu mai rămăsese din ea decât o umbră. Utopianul, foarte revoltat, îl întreabă de ce nu fuge cu ea undeva? I se explică însă că asemenea lucru ar atrage asupra lui nu numai disprețul societății, ci și pedeapsa legilor; lumea din care vine el și prietenul lui are întocmiri cu totul diferite de cele din Utopia. Acolo, de pildă, femeile și bărbații se leagă prin căsătorie ca să ducă o viață de continuă neînțelegere și ură, copiii sunt născuți și crescuți în cruzime și ignoranță, oamenii mor adesea de foame, deși unii trăesc într'un belșug revoltător. Există, apoi, un lucru numit „răsboiu“ care distruge viețile oamenilor și bogățiile lumii într'un chip îngrozitor. „Imposibil!“, strigă Utopianul înspăimântat și, ca și când ar fi avut un vis urit, se depărtă de cei doi pământeni în fugă, fără a-și lua măcar rămas bun de la ei.

Cei doi prieteni își continuară drumul, botanistul gândindu-se la fosta lui iubită, autorul la problemele utopice. Cu-

rând însă se ivi prilejul ca ei să-și dea seama că în lumea utopiană ei nu erau decât niște vagabonzi, și, pe de-asupra, fără nici un ban. Trebuiau să-și caute de lucru ca să-și poată câștiga existența. Pentru aceasta, coborînd în vale, se adresară unui birou de muncă. Aci li se ceru, în primul rând, acte de legitimație. Cu toate că aveau pașapoarte în regulă, pentru a nu complica iarăși lucrurile și pentru a evita vre-o nouă confuzie, declarară că le-au pierdut și că au uitat și numărul lor. Luându-li-se urmele degetelor, ei spuseră că acestea nu vor folosi la nimic, deoarece ei nu fac parte din lumea lor. Cu toate acestea, semnele lor au fost trimise la Lucerna, de acolo la Paris și apoi mai departe până li se va de urmă, iar ei au fost trimiși la un atelier. Într'una din zile fură chemați din nou la birou și acolo, spre uimirea lor, au fost informați că s'a aflat de unde vin, spunându-le totodată și numele. Ce se întâmplase? Li se găsisese dublul lor: pe al botanistului în India, pe al celuilalt în Norvegia. La protestul lor că ei nu sunt acele persoane, li se arătă urmele degetelor celor doi indivizi, care erau la fel cu ale lor.

Până la clarificarea situației lor cei doi străini se întoarseră la atelier, întrebuițând timpul scurt, cât aveau să-l mai petreacă aci, cu observarea obiceiurilor utopice și culegerea de impresii.

Utopienii își petrec viața mai mult în societate. Sunt foarte puțini aceia ce se izolează în mediul intim și retras al familiei. Locuințele lor de obicei sunt hotelurile mari sau clădiri în forma unor colegii, prevăzute la parter cu săli de masă, saloane de distracție, de fumat, biblioteci, cluburi, băi, birouri, săli speciale pentru copii. La etaj sunt camere de locuit și de dormit. Acei cari doresc să ducă o viață mai retrasă, au apartamente izolate, cu tot confortul, până și un colțisor de grădină, unde pot să petreacă în liniște orele de repaos. Munca se face fie în birouri speciale, fie într'un cartier destinat afacerilor. Viața dela țară se aseamănă cu cea dela oraș: muncitorii agricoli preferă să trăiască tot în astfel de colonii, iar activitatea lor se desfășoară în asociații cooperative, sau în tovărășii mai mici. Intreprinderile importante agricole sau industriale sunt administrate de către Stat. Nu lipsesc nici case sau gospodării particulare, cu grădini și ceva pământ de cultură. Acestea însă sunt socotite mai mult un lux, pentru care proprietarul este obligat să plătească anumite taxe în plus către Stat.

Intrucât lumea în Utopia este mult mai migratorie, pentru a se putea ține socoteală de fiecare individ în parte, Statul

și-a luat asupra sa controlul tuturor hotelurilor și hanurilor unde trag călătorii. Prin registrele pe care trebuie să le semneze, identitatea fiecăruia este stabilită în cel mai scurt timp posibil. Nu mică le fu surpriza celor doi prieteni pământeni, când au fost informați că sa descoperit ultimul lor domiciliu în Londra. Punându-li-se în vedere că trebuie să se întoarcă în patria lor, ei plecară spre capitala Angliei.

Vechea metropolă a lumii anglo-saxone se schimbase mult: curățenia cea mai desăvârșită și o atmosferă proaspătă și luminoasă luaseră locul murdăriei și fumului negru de odinioară. Clădirile erau construite într'o arhitectură nouă, în care predomina stilul gotic. Imprumuturile din cel grec sau roman dispăruseră. Londra devenise un centru de educație și cultură de primul ordin, universitatea sa fiind una din cele mai vestite, așa cum numai Bacon visase: cu mii de profesori, zeci de mii de studenți, biblioteci vaste, muzee și laboratoare neîntrecute. Lumea, ce forfotea pe străzile și bulevardele largi, avea pe figură un aer de sănătate și de voieșie și era îmbrăcată în haine de culori variate și de croială perfectă. În această lume, autorul întâlni pe dublul său, eul său utopian, o ființă mult superioară lui, puțin mai înalt decât el, mai voinic și cu o figură mai frumoasă. Făcea parte din lumea Samurailor. El se întorsese de curând din exercitiul său spiritual, petrecut în comunitatea cu natura, în munții Norvegiei, departe de orice contact cu omenirea. Întâlnirea a fost plină de surprize și, în același timp, plăcută. Dublul său îi completă ideile lui vagi despre organizarea lumii utopice, dându-i informații asupra ordinului Samurailor și a celorlalte clase. Botanistul avu și el surprizele sale: el zări într'o zi pe Mary, fosta lui iubită. Dar acum era cu totul schimbată: mult mai frumoasă decum fusese ea altădată aci. După îmbrăcăminte, se vedea că ea nu făcea parte din ordinul Samurailor. Bărbatul însă, care o întovărășea, era un utopian Samurai. Nu era dublul său, care era așteptat să sosească din India, ci, spre marea lui decepție, acela al bărbatului ei, care diferea cu totul de ceace fusese în lumea această..

...În cele din urmă, visul se șterse. Cei doi prieteni călători s'au întors din Elveția acasă. Toate planurile lor despre o lume mai bună, mai fericită, ideală, se spulberară în fața realității crude. Ei ajunseră iarăși în Londra cea murdară, șgomotoasă, în care bărbați, femei, copii se strecurau, cu grijă printre rândurile fără sfârșit de vehicule. Un anunț de ziare vestea noutățile zilei, în litere mari negre:

„Masacrul din Odesa“

„Descoperiri de resturi umane la Chertsey“

„O impresionantă linșare în New-York“

„Intrigile Germaniei sunt zădărnice“

Groaznică, urâtă realitate! Dar... va sosi timpul când toate utopiile visurilor noastre vor deveni o realitate. Din planurile noastre se va forma odată și odată Statul universal, „acel Stat frumos al Lumii, care nu va mai fi o Utopie, pentru că va fi însăși lumea această a noastră. Cu siguranță că va fi!..“

Influența mediului asupra Utopiei Moderne a lui Wells

Din paginile utopiei lui Wells se vede că opera sa este produsul aceleași mișcări socialiste ca și a lui Morris. Socialismul său e însă de un orizont mai larg și de o factură doctrinară mai sistematic încheată. El reprezintă rezultatul sforțărilor de propagandă și de sistemizare ale intelectualilor socialiști, grupați în Societatea Fabiană, din care și Wells a făcut parte, precum și al unei întregi literaturi de popularizare.¹

Morris, mai poet și mai radical, a urmat linia extremiștilor comunisti în frunte cu Owen, Fourier și Cabet. Wells, mai realist, se încadrează în rândurile aceluia, cari văd îndreptarea prin socialismul de Stat, cu ochii deschiși asupra realităților din jurul său. Pe baza acestora el creiază Utopia Modernă. Gândirea sa utopică depășește însă cadrul îngust al operei lui Morris. Statul său socialist cuprinde în granițele sale lumea întreagă. În planul său măreț el urmează drumul deja deschis de solidaritatea internațională a muncitorilor din toate statele, realizată prin congrese internaționale și prin uniuni internaționale pentru legislația muncii. Un model de stat al lumii găsea și în Imperiul Britanic, care în momentul când a scris Utopia Modernă, își stabilise definitiv granițele și într'o măsură mai puțin clară, politica sa colonială.²

Idealul unui stat, de mărimea celui visat de Wells, era oarecum realizat.

Utopia sa internațională, cu încadrarea tuturor grupărilor politice și naționale, cu sintea tuturor raselor, civilizațiilor și chiar cu limba internațională — în felul celei esperantiste — era schițată. El a dus numai ideea mai departe, adăugând unui asemenea organism idealurile socialiste de pace

¹ Vezi cap. asupra socialismului în Epoca Ind. — ² Green, Hist. 988—993; Louis Cazamian, L'Angl. Moderna; 158—265.

eternă și de legătură așa de intimă între popoare, în cât să se poate realiza chiar o uniformitate de legiuire, privitoare la problemele cele mai vitale ale Statului Universal, ca: reglementarea muncii, a comerțului, a schimbului liber de cetățenie, și altele, de ordin general. Statele naționale, deși continuă să aibă roluri locale bine definite, mai ales în domeniul economic vor duce o politică externă comună, după modelul dominioanelor egleze. Așa dar Utopia Modernă va fi un fel de Ligă a Națiunilor perfectă.

În legătură cu Statul său universal, Wells discută și problema libertății individuale. Socialiști au fost întotdeauna acuzați că, în sistemul lor, libertatea de acțiune a individului ar fi limitată, dușmanii lor închizând ochii asupra faptului că, în organizația burgheză, numai o minoritate — aceea care dispune de pământ și capital — se bucură de independență deplină în acțiunile ei. Morris a rezolvat chestiunea în sensul că individul să bucură de libertate absolută în societatea sa comunistă. Wells socoate că statul socialist va înfăptui, prin ordinea nouă, o situație de independență economică pentru fiecare individ și, ca atare, o libertate mai desăvârșită decât a sistemului burghez actual, însă, având în vedere interesele superioare ale statului socialist, individul nu va trece dincolo de un maximum necesar ordinei și armoniei generale.

Organizarea statului universal.

În Ordinea politică, s'au văzut liniile generale de federalizare a statelor naționale într'un organism internațional, care reprezintă o sinteză a tuturor popoarelor, civilizațiilor, fără ca autorul să insiste asupra detaliilor. El e consecvent cu părerile, exprimate la începutul operii, că utopia sa reprezintă nu un tip de Stat static, ci unul chinetic, în continuă schimbare.

Organizația economică urmează idealul socialismului de Stat; cu toate acestea el nu exclude posibilitatea tuturor sistemelor existente în Anglia: socialismul municipal, organizațiile cooperative, chiar și sistemul burghez, cu inițiativa și proprietatea particulară. Toate acestea sunt însă sub controlul statului, care e singurul proprietar și cel mai mare întreprinzător și care pune anumite restricțiuni celorlalte sisteme. Viziunea statului proprietar și conducător al vieții economice e admirabil descrisă și în utopia Americanului Edward „Bel-

lamy „Looking Backward“, carte mult apreciată și citită în Anglia.

Aci Statul mobilizează toată suflarea omenească în armata generală a muncii, organizând, ca și în Utopia Modernă, producția, distribuția și consumarea bunurilor.

Problema mașinismului și a capitalului se rezolvă dela sine, din moment ce trec din mâna individului speculant în aceea a societății.

În ordinea socială, familia va fi baza statului socialist. Această instituție aduce din nou în discuție problema feminină, atât de actuală în jumătatea a două a secolului. Socialiștii, la rândul lor, susțin că aceasta nu va fi rezolvată definitiv atâta vreme, cât regimul burghez va dăinui. Cauza fundamentală este de natură economică. La baza emancipării femeii este proprietatea. Nu va exista emancipare deplină într'un sistem, în care existența mamei și a copiilor ei depinde de bunăstarea soțului; și a acestuia, la rândul său, de factori cu totul în afară de voința și controlul său. Desființarea proprietății particulare va aduce siguranța materială generală. Pe lângă aceasta, statul socialist va trebui să vină cu legiuiri speciale în ajutorul mamei. Procrearea și creșterea noiei generații este considerată de socialiști ca o funcție socială; ca atare, statul va lua măsuri de apărare a mamei, pe care Wells le arată în paginile Utopiei Moderne.

Care va fi starea spirituală a societății statului socialist ?

Problema religioasă formează un capitol neclar în istoria socialismului, părerile conducătorilor fiind împărțite. Owen a fost un dusman al religiei pe când Kingsley și Maurice au încercat să intereseze biserica în viața muncitorească și să ducă o atmosferă creștină în mișcarea socialistă de pe la 1850. Ruskin socoate etica drept temelie, pe care trebuie să se zidească justiția socială. Morris alunecă ușor, poetic, în viața neclară a bisericii din utopia sa.

Către sfârșitul secolului, membrii mișcării socialiste sunt împărțiți în păreri, majoritatea preferind a rămâne indiferentă. De sigur, aceasta problemă nu poate fi nesocotită, mai ales când e vorba de un popor, în sufletul căruia sentimentalismul și misticismul au rădăcini adânci. Wells ține seamă de aceste realități. Utopienuii săi vor fi religioși. Felul în care el a rezolvat această chestiune a fost socotit de unii prea îndrăzneț, de alții insuficient, dar, într'un stat chinetic și sintetic ca al său, vor fi posibilități de variație, după placul fiecăruia.

În capitolul asupra administrării Statului Universal, atât autorul, cât și toată intelectualitatea socialistă își dădeau seama de necesitatea creierii unui corp special de funcționari, cari să administreze un organism așa de vast și complicat. Datoria acestor „samurai” nu va fi ușoară.

Ea va fi cu mult mai grea decât a magistraților lui Morus, sau Plato, având în vedere organizarea statului modern în pragul secolului al XX.

CONCLUZII GENERALE.

Opera lui H. G. Wells încheie ciclul utopiilor engleze, început cu aproape patru sute de ani mai înainte. Ajunși la sfârșitul acestui studiu, se simte nevoia unei recapitulări, pentru a strânge într'un mănunchiu toate punctele generale, marcate de gândirea utopică în decursul atâtor secole.

Ideea a pornit, după cum am văzut, dela Republica lui Plato, care a servit de model umaniștilor Renașterii. Thomas Morus are cinstea de a fi încetățenit statul ideal, utopic, al filosofului grec, în lumea modernă. Adaptându-l vremurilor nouă el a fost transformat din tipul statului cetate antic în acela al statului modern național. Utopia lui, și după ea Noua Atlantidă, Oceana, nu se mărginește numai la zidurile unei singure cetăți, ci cuprinde toate așezările omenești de acest fel, care aparțin aceleiași neam. Pornită pe calea aceasta, utopia a devenit tot mai clar imaginea Angliei însăși, până când, în pragul secolului XIX, trece, cu Wells, dincolo de granițele naționale, pentru a cuprinde lumea întreagă. Iată, pe scurt, evoluția geografică a statului ideal din utopiile engleze.

Să trecem acum la organizarea lui. La întrebarea: care va fi structura internă a statului utopic, am văzut că toți utopiștii sunt de acord numai asupra unei constatări: că starea prezentă politică, economică, socială, morală și intelectuală a societății trebuie reformată. Cum? Asupra metodei și planurilor ei diferă. Totuș în linii generale se desprind trei tipuri de utopii: comunist, burghez și mixt.

Tipul comunist, e adaptat dela Plato de Morus, și este acceptat și de Morris. Acesta prevede: desființarea proprietății particulare, guvernare democratică, nivelarea claselor sociale și egalitate de drepturi pentru ambele sexe. Acestui tip am putea alătura, cu oarecare rezerve, și utopia lui Swift. E, în adevăr, cam riscant să clasifici pe autorul Călătoriilor lui Gulliver împreună cu Morus și Morris.

Tipul burghez e conservator. El menține proprietatea individuală, organizația politică existentă, ierarhia socială, în fine, întreaga structură a societății burgheze, cu oarecare modificări sau

îmbunătățiri. Bacon, Harrington, Lytton și Butler aparțin acestui grup.

Tipul mixt e mai maleabil, admițând, în cuprinsul statului ideal, încercări de organizație socială de ambele feluri: comunist și burghez, dar, sub tutela statului socialist. Utopia Modernă a lui Wells, cu deviza ei de sinteză, reprezintă tipul mixt.

Pe lângă această clasificare, utopiile se mai pot împărți încă în două categorii mari: tipul agricol și industrial.

Prefacerile adânci, în toate domeniile vieții, cauzate de revoluția industrială în secolul al XIX au avut urmări și bune și rele; a adus și prosperitate dar și mizerie. Aceste rezultate au împărțit opinia publică în partizani și dușmani ai civilizației industriale. Ca atare, și utopiștii sunt împărțiți în păreri. În afară de Morus, Bacon, Harrington și Swift, cari în mod natural sunt atașați civilizației agricole, doi dintre scriitorii secolului al XIX, Butter și Morris, s'au declarat dușmanii mașinismului. Strigătul lor este: înapoi la natură! la viața simplă de odinioară! Numai Lytton și Wells își păstrează credința că progresul mașinilor și buna lor întrebuințare vor fi spre fericirea omenească.

Acestea sunt, în rezumat, caracterizările generale ale utopiilor engleze. Cu ele se termină și studiul de față, care și-a propus să urmărească, în mod cronologic, acest gen de literatură și să constate întrucât utopiile sunt produsul firesc al mediului în care s'au scris.

UTOPIA IN ENGLISH LITERATURE. A SUMMARY

In the foregoing pages I have attempted to undertake a special study of all the utopias, written in the English Literature, from Thomas More to H. G. Wells. When I say «utopias» I mean only such literary works which, in their structure resemble More's Utopia, that is which give us a picture of an Ideal State, in a literary manner. Mere utopian romances, political essays or social satires have not been taken into consideration.

In treating my subject I had a double aim in view: first, to trace the utopias in their chronological order and to give a short account of their contents, and secondly, to make a connection between these works and the times, in which they have been produced, in order to show that each utopia bears the mark of the epoch in which it was written. This immediate influence is responsible not only for their creation but also for their variety. For that reason I have given a short description of the contemporary epoch for each utopia.

Since the times are largely answerable for their individuality, to the same is also due their natural classification in two distinctive groups: the agricultural type and the industrial, according to the age in which they have been written, and the civilisation they reflect. To the former belongs More's Utopia, Bacon's New Atlantis, Harrington's Oceana and Swift's Country of Horses; the latter comprises Lytton's Coming Race, Butler's Erewhon, Morris's News from Nowhere and Wells's Modern Utopia.

In the following lines I am going to give a short account of each of these utopias.

Sir Thomas More: Utopia (1516).

To More belongs the honour of being the founder of the English utopia. He is, in his turn, a debtor to Plato, whose Republic he took as a model. The connection with

that philosopher's works, reminds us that More was a humanist of the Renaissance, his *Utopia* being the chief production of that movement in England, at the beginning of the sixteenth century.

More's *Utopia* is divided into two books. The first is a kind of introduction, in which the author describes the condition of England of his time. There we find the best account of all the pressing problems of the day, such as: the failure of ruling princes to look after the happiness of their subjects, the disaster caused in the country by the nobility and their unruly retainers, during the War of the Roses, the rising into political power of the rich middle classes, the misery of the peasants, reduced to beggary and starvation, on account of the ever-increasing sheep-farming, the bad state of the church and monastic orders, in fine, a complete survey of the political, economic, social and moral problems of the epoch.

In the second book, or part, More tries to give a remedy of all these evils in an ideal state. This is his real utopia, the model of which he found in Plato's *Republic*. *Utopia* is an island, in an unknown region, discovered by a mariner. It is an ideal state, founded, long ago, by Utopus, a kind of philosopher-king, such as Plato indicates. The organisation he gave to his country was communistic, with the abolishment of private property, class and sex distinction. He has done away with the money-system and all modern ideals of economic values. Each individual, man and woman, has an equal right to the goods of nature, and equal obligations to work. The government of the country is in the hands of the people; the prince, they have chosen, is answerable for the well-being of his subjects, who keep an open eye over his actions, through their representatives, who sit in the King's council. No tyranny is possible. The administration of the country is given in the charge of a body of magistrates of two categories: syphogrants (phylarchs) who have under their direct control all the activity of the people — each being the supervisor of 30 families — and tranibores (arch-phylarchs) who control the syphogrants and form the King's council. The office of a magistrate does not imply any distinction or even mark of higher social position. In *Utopia* all the people, prince and clergy included, are dressed alike. In this respect, as in many others, More's communism differs greatly from that of Plato's. The Greek philosopher maintains the social hierarchy, his magistrates being aristocrats. His communistic

organisation is limited to the ruling classes and goes so far as to destroy the family-life: the women and children being the common property of the state. More is a christian, the sanctity of the family is respected. His Utopians are also religious — their clergy being holy men and few in number. They hate war and do not recur to it, except in extremities, when they are hindered by other peoples to establish new colonies in empty places.

This is, in short, More's Utopia, which, needless to say, reflects the atmosphere of the age and provides the remedies for the existing evils.

Bacon: New Atlantis (1626)

More than a century has passed until another utopia, the New Atlantis, appeared. In that long interval a great many events took place that have changed the face of the old world, the foremost of which were: The Reform and the Renaissance. The protestant ferment of Luther has found an echo also over the British Channel, and was followed by a long struggle between the dominant Roman Church and the new spiritual forces, and between the divergent currents of protestantism itself. A peaceable settlement arrived at through Queen Elisabeth's Act of Uniformity, has realised a kind of national church in England. As long as this religious struggle has been in vogue, the Renaissance revival lay dormant until the more propitious times of Queen Elisabeth's later reign gave it a chance to blossom. When it did show its force, in that wonderful literary activity, which gave Shakespeare to the world, people became aware that its ideals were clashing with those of the Reform. Life for the Renaissance movement meant enjoyment, full participation in the pleasures that delight our senses: gay pastimes, theatrical spectacles, music, art, poetry, gorgeous dresses, beautiful palaces and dwelling-places. This conception of life was somewhat different from the religious ideals of the more strict protestans, especially the puritans.

These two worlds are placed, side by side, in New-Atlantis. Bacon imagines his utopia in an island, in the yet hardly known region of Australia, and connects the story of the New-Atlantis (or Bensalem, as he also calls it) with that of the old Atlantis, described by Plato, in the dialogues of Timaeus and Critias. The New-Atlantis, since the sinking of the old continent, has remained unknown until one of Amer-

igo Vespucci's mariners has discovered it. This utopian land has known a glorious civilisation from old times. The people are christians — of the puritan type — with a very severe observance of morals, and yet, they are not so averse, as their English puritan brethren, towards the harmless pleasures of life. They like, for instance, to wear gorgeous garments, with costly embroideries and precious stones, they have beautiful towns, houses, and do not dislike innocent pastimes; so that, a happy link is realised between the ideals of a christian and a worldly life. Two institutions are of great importance in the utopia of Bacon; that of the family, and an academic institute for the promotion of scientific research. The first enjoys the greatest respect in Bensalem; it has the aureole of the ancient patriarchal times, with all the descendants of one stock, gathered round the oldest head of the family — a worthy example for the rather loose times of James I. The second institution is that of a famous college, or rather a university, founded by one of their kings, Solamona, who gave it the name of „The House of Solomon“. The intention of the founder was to create a proper place for science, to give it every possibility of advancement and research in all branches of human knowledge. This was Bacon's life-dream and he found an opportunity to describe it, in all its splendour, in his *New-Atlantis*. He believed that science was the surest way to the happiness of his utopians and of this world too.

With this academy, a worthy predecessor of the Royal Academy of king Charles II, his fragment of a utopia ends.

James Harrington: *Oceana*.

Harrington has lived during the most troublesome times of the English history, being an eye-witness of that national tragedy, that took place during the Commonwealth. He has also seen both the prelude and the epilogue of that catastrophe; the former with the short-sighted policy of Charles I and of his ministers Laud and Wentworth, the great upholders of the King's despotism in both: State and Church; the latter with the iron rule of the parliamentary army and of Cromwell, its leader. This national commotion and its following tragic consequences made the thinking men of the day ask themselves: What will become of England? What will be her future government? Harrington's utopia is one of the answers.

Oceana, with the sister provinces of Marpesia and Pano-peia, is England with Scotland and Ireland. At the present moment they are under the rule of the Parliament and of general Olphaus Megaletor (Oliver Cromwell). Being appointed Lord Archon of the State, that general is attempting, with the help of his Council and his people, to give Oceana a New Constitution. First of all, this constitution divides the country into new administrative units: 10,000 parishes, 1000 centuries and 50 tribes.

The fundamental laws of the country are: the agrarian law and the vote. The first disposes the equalisation of all large land estates, with a view to extirpate the seeds of rivalry between the landed aristocrats, and thus, to secure the peace of the country. The vote provides that each public office will be held only through the vote of the people, for the space of one year; in this way, the real power of the people and the rotation to office becomes a reality.

The Parliament consists of a senate — the members of which are chosen from the aristocracy — and of the assembly of the people. The senate has four councils: of state, war, religion and comerce whose business is to prepare the laws for the senate.

The laws, after being discussed in the senate, are brought to the knowledgge of the people, after which they get executive power.

The people of Oceana are trained for war, the nation being always armed, ready for any emergency. They are divided into two classes: the youth, the fighting force, and the old men, who form the militia. All the officers in the army hold their commission through the vote of the people, under their command. The army belongs to the nation and is entrusted to the great strategus only in time of war. Thus, the author has taken all the precautions to save the people from the tyranny of kings and dictators.

Important for the times is the problem of religion. In order to pacify the spirits in the country, especially those of the Independents, who have fought so bravely in Cromwell's army, the law provides freedom of conscience for afl shades of christian belief. The chief care of the state is to enforce the observance of that law, and then, to look after the well-fare of the national church, that of the majority, with a view to preserve its uniformity as much as possible.

This is a short outline of Harrington's Oceana. It is needless to insist, any longer, on the influence of the times on his utopian thought.

Jonathan Swift.

Gulliver's Travels: The Country of Horses.

One does not know whether to consider the gloomy Dean an utopian or not; but since the author himself says, in the fourth book of his Gulliver's Travels, that he wants to give the Country of Horses (Houyhnhnms) as a «model» for us, we may consider him as such. Of course, we know what to expect of him: one of his bitter sermons, which he delights in serving to his fellow-men. The Country of Horses is one of the sharpest. The Dean sees nothing round him but vice and corruption: in government, politics, public and social life, moral and intellectual activities of men. Unfortunately he lives in an age, with such loose manners and lack of morals, that many famous pens have found nothing else but admonitions to lavish on it. In giving the country of the horses as an example to his fellow men, the Dean proves once more a master of satire.

These animals live in a remote island, discovered, by chance, by Gulliver. They are the most reasonable of creatures and live the most exemplary life: peace, love, order, goodwill is the rule of their simple, rustic homes and society. Their natural simplicity, pure morals and family life, lack of selfishness and personal interest, make Gulliver believe that he is in the very paradise. And yet, even there, nature managed to bring discordant notes in this harmonious atmosphere: the island is inhabited also by a kind of brutes, named Jahoos, the very personification of degradation. These Jahoos have the aspect of monkeys, or rather of men, and they are the most abject of living creatures: cruel, greedy, selfish, dirty, immoral, in a word, all the worst epithets would be too good for them. They are employed as servants by the horses who are the masters of the land. Bringing them together, we feel the intention of the author: he wants to show us our own picture in that of the Jahoos. How noble the horses look by the side of them!

In this land there is neither government nor laws; no need of them for such rational creatures. The horses have only a kind of parliament, where the wisest representatives of the country discuss matters of common interest, under the presidency of an older horse. There are no heated arguments or party invectives (like in the Parliament of England, for instance) as they have no political parties there. There is no wire-pulling or conscience-selling, as in the good days of

Marlborough and Walpole. The Parliament of the horses is a most majestic assembly, where the different problems, interesting the community are attended to with infinite care and patience.

As to their family lives, the loving and pure atmosphere of that institution, the obedience and good behaviour of children, the care of parents for their education, could serve as an example to many an English home, where the bad morals of the day threaten to dissolve it.

Their spiritual life is also praiseworthy. The horses always speak of justice, goodness, truth and love, in their conversation. It is true they have not the power of intellect to rise too high in the metaphysical sphere — a sting for the foes of religion, especially for the deists and rationalists of the time — but, with all that, the horses live a more moral life than the christian contemporaries of the Dean. Gulliver finds not enough praises for them. His only regret is that his stay there was too short; the Parliament kindly asked him to leave the country because he resembled the Jahoos too much. As to those brutes, they were decided to get rid of them too, as soon as possible.

This is Swift's utopia: a country, where the horses represent the noble and rational side of creation and the Jahoos the very reverse. No need of more commentaries!

The Utopias of the Industrial Age.

Swift's Country of Horses is the last work in the cycle of those utopias which represent the patriarchal times of the agricultural civilisation. Towards the end of the eighteenth century, England has known a new age, that of machinery, which has transformed her into an industrial country.

The age of machinery is the cause of many changes in every sphere of life: social, political, economic, intellectual, moral, and even in the artistic field. All the utopias, written during this period, reflect the great problems brought into existence by the industrial revolution and civilisation.

Bulwer Lytton: The Coming Race.

Lord Lytton's work offers us a new kind of utopia. From the very beginning the reader is introduced into a world, different from what he was used to till now.

His utopian people live somewhere underground, in subterranean regions — made, ages ago, by the internal com-motions of the earth — illumined by miriads of electric lights. The plant and animal-life as well as the human beings have adapted themselves, according to Darwin's law, to the new conditions of life and the people have proved as true the theory of evolution, by developing into a most perfect race of men both physically and intellectually. The civilisation of this under-world is also far superior to ours and is based upon the discovery of a certain electric fluid, named vril, whence the name of these people, Vril-ya. The force of this fluid is extraordinary: a single child could destroy a whole army with it or open vast passages in the most solid rocks. Its discovery has put an end to the barbarous ages of the past.

This world knows an epoch of such a perfected stage of machinery, that all manual labour, either in the fields or in the factories, is done by machines, put into motion by the vril-power. Labour has become so easy that everything is executed by children, their activity being reduced to that of mere supervision. Even the work within the houses is done by automata charged with vril.

The life of the Vril-ya is extremely easy; they surround themselves with such luxuries and comfort in their homes as one learns only from oriental tales; besides, each has a flying apparatus in the form of individul wings, so that they move, fly and sport with an inconceivable rapidity.

They are separated into small communities or republics. The form of their government is by no means democratic. Democracy, according to the later opinions of Lord Lytton — who changed his political opinions from that of a radical to a liberal, and, lastly, to a conservative — is a political movement, worthy of a barbarous age, not of an advanced civilisation. The government of The Vril-ya is very simple. They have only three departments of state: that of light, of foreign affairs and of inventions, managed by a president. In connection with the last department there is a famous College of Sages, a sort of University, for the promotion of science and mechanical arts. All public offices are honorary and are held by the richest members of the community, a duty not very much liked, since it brings nothing else but responsibilities on one's shoulders.

Intellectually the Vril-ya are a superior race, both men

and women. The latter enjoy equal rights with the former in all the activities of life. They are very good mothers and housewives, although that is not their only sphere of action. Physically, as well as intellectually, they are even superior to men — an answer to the problem of the emancipation of women, in Lord Lytton's days.

With regard to the spiritual life, the Vrilya are a religious people, recognising a supreme Being; yet, they feel no inclination for metaphysical speculation, the Unknown and the Infinite — according to Spencer's theory — cannot be penetrated by our finite minds. They believe also in an after-world, which continues the never-ending law of evolution.

In their daily life they give a great deal of their time to amusements of all sorts: music, fine arts, novel reading, theatres, poetry, but, unfortunately, all the arts have ceased to flourish, on account of the lack of stimulus. Their easy life is unable to excite the human passions, so necessary for all artistic production. It seems that a perfect civilisation has its drawbacks in the existence of comparative dullness. Thus, Lytton's utopia ends with a kind of disappointment: our imperfect nature is not suited for an ideal civilisation. In this way, the author puts before us the realisation of many a dream of the industrial age and the disappointment of the never-satisfied human aspirations.

Samuel Butler : Erewhon.

The appearance of Butler's Erewhon has followed quickly that of Lytton's utopia, although parts of it have been published even before, as separate articles in some periodicals. The theme of Erewhon is just opposite to that of the Coming Race, the authors differing widely in their appreciation about the age of machinery. Butler believes that the machines have brought unhappiness into the world; the English people were much happier in former times. They have caused not only the present misery of the labour classes, but, in future, they will make slaves of men. The rosy view that labour will become easier with the improvement of machinery is simply spurious. To illustrate his argument he takes us into Erewhon, a country which has already known, in the distant past, a perfect machine age. The people of that land seeing the wretched condition in which they arrived, and the ever-increasing evils and dangers for humanity

from the part of these soulless creatures, following the advice of one of their wise men, have destroyed all the machines in the country, forbidding, for the future, any new mechanical invention. Since then, the country enjoys such a happy life, as the English have known in the pre-industrial times. Describing that country, Butler is not a simple painter of its Arcadian happiness. He looks at things from a critic's point of view, and, writing of the imaginary Erewhonians, he has an open eye on his own countrymen, such an eye as that of Swift's. From the country people he passes to the Erewhonian city-life, and there he looks round, to laugh at all the shams and foibles of the Erewhonian, that is, of the English citizens.

He sees, for instance, that property, there, is pure robbery, but it is so thoroughly organised, that it would be unwise to meddle with it; that business-life smells an idea too much of unfair-dealing; that wealth and luck, in affairs count far more than morality and character. Looking even closer, he discovers that the so called social life is full of all sorts of shams, cant, hypocrisy, and snobbery. The family ties are not of the strongest, and, by no means, are the members kept together by bonds of love. The children are considered as a burden to their parents. The Erewhonians entertain a very peculiar superstition concerning the birth of their offsprings, namely, they believe in a kind of pre-existence of spirits, who, of their own accord, and against the will of human beings, come into this world, unasked for. This is the reason why the parents do not care for their children, to bring them up well and give them a good education. Touching the problem of education in Erewhon (that is, in England) Butler is surprised to see how antiquated and irrational their school-system is. The schools do not prepare the children for life; they teach mainly the science of hypothetics, in order to develop their intellect, and charge their memories with all sorts of things that have not the slightest relation with every-day life. For that reason they are called „Irrational Colleges“.

But the strangest institution is the Church. The Erewhonian tempels resemble the English cathedrals, both in architecture and religious ceremonies, even in the doctrine. The people call them „Muzical Banks“ for the clergy do a kind of bank-business; like the customary cashiers, the priests receive money for deposit and give cheques or a different sort of coin, the value of which is not greatly

appreciated though by the people, being not accepted as current money. As to the dividend, they pay, it is to be received thousands of years henceforth in a different world. It seems that these institutions do not fare very well, the business being very slack. There is a movement among some of the more zealous clergy to revive the interest of the people in these temples — very much like the Tractarian Movement in England. The results seem to be very discouraging, in spite of the energetic activity of those priests. Butler, being a Broad churchman or rather an out-and-out rationalist, does not care for the Oxford Movement or the church in general nor do his Erewhonians take any interest in their religion. Privately they adore Idgrun, the goddess of social conventions.

As we see, this utopian country is full of all sorts of surprises, having such institutions and customs that contradict common reason. They seem to us unreasonable; and yet, they are not the only irrational beings in this world. The English of Queen Victoria's age resemble them very much, according to Butler's opinion.

William Morris: News from Nowhere.

Morris's utopia was written towards the end of the nineteenth century, at a time, when the socialist movement began to take roots on the English soil. The author himself was a prominent member of it, but of an extreme kind, a communist. One must not forget, of course, that Morris was also an artist, one of those enthusiasts for the beautiful, of the category of Ruskin. His greatest contribution to socialism lies in the fact that he always upheld an aesthetic ideal in his socialistic activities. He maintained that life ought to be beautiful. Everything that made it wretched and ugly should be got rid of; in consequence, the world must renounce the modern industrialism, commercialism, competition, capital, property system, in short, the industrial civilisation. Back to nature, to the simple ways of medieval England, when men lived a plain, yet a beautiful life.

The England of his dreams is to be a pastoral Arcady, full not so much of wandering shepherds as with artists. Man must be a creator of beauty, of lovely things; everything, from the smoking pipes to our dwelling places, must bear the mark of art. But, as a condition for getting again the

aesthetic taste of the medieval man, we must get rid of machinery and the cheap factory-made things.

The author pictures to himself an England, in which all the big towns, with their industrial, commercial life, and dirty slums have disappeared; only small, beautiful boroughs, with medieval buildings, have remained in the place of the busy centres of the industrial era. London itself has been cut up into several small quarters, the rest being given up to beautiful parks and pleasure-grounds. If the large towns have been reduced to their former size and importance, the villages have grown up again into lively and charming places, such as they have been of old. Here and there, over the country, new farm-houses, cottages and college-like buildings have sprung up, nestling snugly in picturesque nooks.

This is the lovely England, the author has seen in one of his dreams. He was charmed not only with the general aspect of the country but also with the people and their life. Everywhere, men, women, boys and girls showed bright faces, working happily in the fields, dressed in home-made garments, of gaudy colours, singing heartily and full of good cheer. Meeting an old man, the dreamer was informed that there was no more private property, government, parliament, laws, police force, law courts, administrative body in any part of the land. The people did not want to keep any longer such horrid relics of the past.

They wished for personal freedom to do whatever one liked, to enjoy life how one pleased.

The love of liberty is respected even in their family organisation. The married couples live together, as long as the bond of love keeps them together. Otherwise, nothing could prevent them from separation, not even the existence of children, as the society takes care of their up-bringing and education.

What impressed the dreamer most was innate taste for art of these utopians. Everything that came of their hands, garments, houses, furniture, public works and buildings, things large or small, bore the mark of art. Beauty seemed to be the chief preoccupation of their life.

Beauty was also the ideal in life of the author himself. No wonder his utopians had such obvious inclination for creating lovely things. They were communists and artists at the same time. What a pity though they were existing only in the author's dreams and the news he brings us about them are News from Nowhere!

H. G. Wells: Modern Utopia.

The Modern Utopia of Wells is the last in the present study and one of the most advanced in its projects. It reflects the same socialistic tendencies of the age, crystallising in its chapters the highest aspirations of the Fabian Society — of which he has been an active member, — and of all the fellow-socialists who would have liked a better order of things in the structure of the present society. Wells is an adherent of State Socialism'. His book resembles in that respect Bellamy's «Looking Backward»; with a difference though; it has a far wider outlook, it is less radical, and it is more flexible. Wells's Modern Utopia is to be universal, his Ideal State comprises the whole world; besides, it is not a static organisation, but a kinetic one, liable of continuous progress to higher forms; as such, for the time being, it is ready to accept within its sphere all existing forms of social organisations: communistic, bourgeois, under the authority of State-Socialism.

He begins his Modern Utopia with a story, in which he describes an excursion on the Alps in the company of a friend. On descending the summit of a Swiss mountain they discover, to their great astonishment, that everything has changed round them; the country, the towns, the inns, the people, everything they seemed to be so familiar with before. They realised that the old world has changed, as if by a miracle: it was a new one, and they were the only creatures that belonged to the old-world. The story element is very feeble. The author does not tell us so much what he has seen as what the new world ought to be. First of all, his Modern Utopia will be a synthesis of all races, peoples, nations, with their specific civilisations and political organisations; within this World Organism the smaller national states will be the local regulators of the social, politic and economic life of their own peoples.

In the new economic organisation the State will be the sole owner of the land and of all the natural sources of wealth, which will be administered either by the state itself or by the smaller local organisms: municipal corporations, cooperative societies or even private enterprises, under its supervision. Private property will not be altogether abolished. Within permissible limits a man may own a house, with a small garden or a plot of land, and things of

personal use; but no heritage is to be left after him, except for the education of his children.

The State will organise the economic life of the country in such a way as to maintain an equilibrium between the production and consumption of goods. Commerce will be done away with; the present money-system will be replaced by a kind of units of energy, having universal value. The State will also provide work for the people either at home or even abroad, the exchange of labour between the different national groups of the World State being possible.

With regard to the social organisation the State will interfere in the problem of the procreation of children. Allowing sufficient freedom to individuals concerning their morals and personal behaviour, the State will ask the parents to fulfil certain moral, material and sanitary obligations if they wish to have offsprings, insisting, especially, for the economic security of future mothers. The mentally and physically unfit people will be prevented to have any children.

The spiritual state of Modern Utopia occupies also the author's attention. Religion will by no means disappear; it will have an honoured place in the World State. In the name of synthesis all religious beliefs, all forms of cults are to be accepted; but, above the general pantheon, will find common acceptance the quintessence of all creeds: the belief in the intimate union of man with God. This transcendental and mystical aspect of theology will be regarded as the highest expression of religion for future mankind.

This is, in short, a very general idea of Wells's Modern Utopia. Such a reduced summary allows not enough space for a more detailed insight into the utopian mind of the writers, analysed in the present study.

General Conclusions.

Tracing the ideal state to its sources, to Plato's Republic, we see that the utopia has undergone a continuous change: from the small area of the Greek city, it has widened its frontiers into the modern national state of Morus and his successors, to arrive, with Wells, to that vast organisation, the World State.

The time is responsible not only for the geographic

evolution of the ideal state; the utopian thought itself has varied from epoch to epoch, from author to author. From the study of the present work we can distinguish three types of utopias: the communist type adopted by Morus from Plato, and accepted also by Morris; the bourgeois type, with the maintenance of private property and social class-distinction, present in the works of Bacon, Harriagton, Lytton and Butler; and the mixed type, that of Wells's *Modern Utopia* which, in the name of syathesis, admits all kinds of organisations, under the supervision of the socialist state.

The time is also the cause of the classification of the utopias into two more groups: the agricultural type, present in the pages of all the works from Morus to Swift, and being admitted also by Butler and Morris; and the industrial type, described in Lord Lytton's *The Coming Race* and Wells's *Modern Utopia*.

This is, indeed, a wonderful variety of utopian thought which has given us not only an ample variety of ideal states but it has also enriched the field of English letters with a special kind of literary production.

BIBLIOGRAFIE.

Utopiile analizate

- *Bacon* (Francis): *New Atlantis*; Cassell's Library of English Lit. Shorter Works in Prose, ed. by H. Morley.
- Butler* (Samuel): *Erewhon*; Florin Books, London 1932.
- Harrington* (James): *The Commonwealth of Oceana*; Morley's Universal Library, London 1887.
- Lytton* (Bulwer): *The Coming Race*, with an Introduction by F. G. Harvey Darton, Oxford University Press, The World's Classics 1928.
- *More* (Sir Thomas): *Utopia*, with an Introduction by Judge John O'Hagan; Everyman's Library, London 1913.
- Morris* (William): *News from Nowhere*; Longmans Pocket Library, London 1913.
- *Swift* (Jonathan): *Gulliver's Travels* (Country of Houyhnhnms.) Fourth Book Tauchnitz Edition.
- Wells* (H. G.): *A Modern Utopia*; Tauchnitz Edition, Leipzig, 1928.

STUDII ȘI UTOPII STREINE

- Armstrong* (Sir Walter): *Histoire Générale de l'Art*: Grande Bretagne Paris, 1910.
- Bernardin de St. Pierre*: *L'Arcadie*.
- Bellamy* (Ed). *Looking Backward* 1888.
- Cambridge History of English Literature*: Camb. Univ. Press 1912.
- Cabet* (M.): *Voyage en Icarie*, Paris 1845.
- *Campanella*: *Citta del Sole* 1623.
- Cassell's Library of English Literature*: Longer Works in English Verse and Prose, edit. by H. Morley.
- Cassell's Library of English Literature*: Shorter Works in English Verse and Prose, edit. by H. Morley.
- Cazamian* (Louis): *L. Angleterre Moderne*; Paris 1918.
- Cazamian* (Louis): *Le Roman Social en Angleterre* (1830—1820), Paris 1904.

- Cazamian (Madeleine): *Le Roman et les Idées en Angleterre*; Strasbourg 1923.
- Chamber's *Cyclopaedia of English Literature*, 3 vols; London 1914.
- Doni (Anton Francisco) *Mondi Celesti* 1562.
- Encyclopaedia Britannica*: London, 13-th edition.
- Engels (F.) *Socialism utopic și Socialism științific*; tradus de P. Moșoiu; Buc. 1891.
- Fénelon, *La Salante de Télémaque*.
- Green (J. R.): *A Short History of the English People*; London 1916.
- Gerke, *Kommunistische Idealstaaten* 1878.
- Hertzka (Th.) *Eine Reise nach Freiland*, Leipzig 1890.
- Louis (P.) *Histoire du Socialisme Français*, Paris 1901.
- Laveley (Ed. de) *Le Socialisme contemporain*.
- Lichtenberger (A.) *Le Socialisme au VIII-e siècle*, Paris 1895.
- Mably, *Les Entretiens de Phocion*.
- Malon (B.) *Histoire du Socialisme*, Paris 1895—1898.
- Malon (B.) *Le Socialisme Intégral*; Paris, 1890.
- Mandeville (Bernard): *Fable of the Bees*; London, 1723.
- Mantgazza: *L'anno 3000*, 1897.
- Morrelli, *Basiliade*, Paris, 1753.
- Platon: *La République*, trad. par Emile Chambry, Paris, 1932.
- Platon: *Timée-Critias*; Texte établi et trad. par Albert Rivand, Paris 1925.
- Prys (I): *Der Staatsroman des 16 und 17 Jh.* 1913.
- Reiner, *Berühmte Utopisten* 1906.
- République des Sévarambes*, pub. à Bruxelles, 1677.
- *République de Philosophes*, atr. à Fontenelle.
- République de Cessarès*, pub. à Londres, 1764.
- Reybaud (L.): *Étude sur les Réformateurs*, Paris, 1848.
- Reyraud (L.): *Réformateurs modernes* Paris, 1843.
- Social England*. ed. by Traill and Mann, 1904.
- Sudre: *Historie du Communisme*, Paris, 1849.
- Stuttner: *Das Maschinenzeitalter* 1889.
- Taine (H.): *Historie de la Litterature Anglaise*; Douzième Édition Paris, 1905.
- Trevelyan (G. M.): *History of England; Eighth Impression*, London, 1932.
- Villiers (B. L.): *The Socialist Movement in England*, London, 1910.
- Voigt (A): *Die Sozialen Utopien*, 1906.
- Wieland (C. M.): *Der goldene Spiegel* 1772.

VERIFICAT
1987

VERIFICAT
2011

60

